

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 17.

Torsdagen den 19 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisales därvid

till statsutskottet propositionen, nr 268, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 269, med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land; samt

till statsutskottet propositionen, nr 270, angående anslag till ersättningar för vissa beslagtagna fartyg m. m.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 575 av herr *von Friesen m. fl.*; samt till bevillningsutskottet motionen nr 576 av herr *Liedberg m. fl.*

§ 3.

Föredrogs den av herr *Lindahl* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i anledning av vissa av de kvarvarande enskilda järnvägarna vidtagna åtgärder rörande deras biltrafik.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Håstad* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Erlander, i anledning av vissa syndikalistblockader mot vedavverkningen i Hälsingland och Härjedalen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Fortsattes behandlingen av statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.
(Forts.)

Punkten 147.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 148 och 149.

Lades till handlingarna.

Punkterna 150 och 151.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Fortbildningskurser för folk- och småskollärare. *Punkten 152, angående fortbildningskurser för folk- och småskollärare.*

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *B. Elmgren* (I: 255) och den andra inom andra kammaren av fröken *Nyggren* (II: 401) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville an hålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om och till 1946 års riksdag inkomma med förslag till kurser i danska och norska för folkskolans lärare.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kam maren av herr *R. Wagnsson m. fl.* (I: 95) och den andra inom andra kam maren av fröken *Andersson m. fl.* (II: 163), hemställts, att riksdagen för bud getåret 1945/46 måtte anvisa ett anslag av 3 500 kronor för anordnande av en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 255 och II: 401 samt I: 95 och II: 163 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Den fråga det här gäller har inte bara en saklig, praktisk motivering, den har också en i hög grad djupt mänsklig sådan. Det rör sig nämligen här om ingenting mindre än att vidtaga åtgärder för att i möjligaste mån för de hörselsvagas och dövas del se till att dessa få så långt det är möjligt kontakt med omvärlden, den omvärld, från vilken de eljest i så hög grad äro utestängda. Vi, som i detta avseende äro lyckligare ställda, kunna kanske teoretiskt förstå svårigheterna för dessa människor. Jag tror dock inte att vi helt kunna fatta vidden av det lidande, som de ha att bära på. Vi motionärer se det därför som en bjudande plikt för oss alla att så långt sig göra låter försöka råda bot på dessa svårigheter och underlätta förhållandena för denna kategori människor. Det rör sig här om en begäran om anslag på 3 500 kronor för anordnande av kurs för lärare för hörselsvaga barn.

Jag kan inte bestrida, att utskottet har tagit mycket välvilligt på frågan. Utskottet har sålunda betonat, att goda skäl tala för att kursen snart kommer till stånd. Utskottet litar dock på att departementschefen skall sätta i gång med denna kurs, varför utskottet icke tar steget fullt ut och begär ett anslag. Jag måste säga, att det är litet svårt att förstå denna position. Det råder ingen tvekan om att kursen behövs, och att åtskilliga hörselsvaga och döva genom en sådan kurs skulle kunna bli hjälpta så långt möjligt är står också utom allt tvivel. Jag kan tillägga, att denna kurs skulle anordnas under skolöverstyrel sens inseende, så att den kommer att läggas upp på ett ur allmänhetens syn punkt önskvärt sätt.

Nu finns det icke tillräckligt många lärare utbildade. Det var mycket länge sedan en sådan kurs hölls. Om behovet av en sådan säger skolöverstyrelsen — jag tillåter mig citera: »Med hänsyn till den långa tid som förflutit, sedan en kurs av dylik art sist anordnades, föreligger nu brist på lärare, som kunna bi

Fortbildningskurser för folk- och småskollärare. (Forts.)

bringa barn med nedsatt hörsel erforderliga kunskaper i labiologi och därigenom väsentligt förbättra deras möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen i skolan. Även för dem, som vid vuxen ålder blivit döva eller lomhörda, torde tillgången till labiologiutbildade lärare vara av stor betydelse för att i möjligaste mån göra dem oberoende av sitt lyte. Nya kurser för utbildande av lärare i labiologi äro därför påkallade.»

Det har upplysts mig, att det är särskilt på de medelstora platserna i vårt land ytterligt svårt att få fram tillräckligt antal lärare, varför det runt om i landet gå människor av denna grupp, som inte kunna få den hjälp, som dock ligger inom möjligheternas gräns att ge dem. Det är — och det har omvitnats också från sakkunnigt håll — i hög grad av vikt att barnen redan på skolstadiet få undervisning och en ordentlig sådan i labiologi, ty av naturliga skäl äro ju barnen mera receptiva än de äldre. Men — och det vill jag tillägga — även för de unga skulle det vara en mycket god hjälp med en bättre och vidsträcktare utbildning av lärare på detta område.

Härtill vill jag bara lägga, att jag anser att detta är en i eminent grad förebyggande och stödjande åtgärd. Det skulle ge dessa ungdomar, om jag närmast håller mig till dem, större möjligheter att försörja sig själva än de skulle ha, om de inte få den hjälp som dock här kan ges. Vi tala ju i andra sammanhang så mycket om att det är statens skyldighet att stödja och hjälpa och se till, att den ena eller andra gruppen får den hjälp den kan få. Här är det alltså fråga om att utbilda lärare för en undervisning, som av ålder har ansetts höra till statens s. k. uregna uppgifter.

Det vore kanske lämpligt att gå in djupare på denna fråga, men då jag vet att programmet i dag är mycket belastat, skall jag icke upptaga kammarens tid längre utan nöjer mig med att under hänvisning till de få ord jag här sagt vädja till kammaren att såvitt samvetena det tillåter stödja denna motion, som är undertecknad av flera av kammarens övriga ledamöter.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 163.

I detta anförande instämde herrar *Mosesson, Birke* och *Nolin*, fröken *Öberg* och fru *Gustafson*.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Det är ju riktigt, som redan motionären har påpekat, att utskottet har för sin del behjärtat denna fråga, och skillnaden mellan motionärernas och utskottets uppfattning är bara den, såvitt jag kan förstå, att utskottet inte har tillstyrkt motionen, när det gäller att anvisa ett belopp av 3 500 kronor för ifrågavarande kurs.

I motionen yrkas, att riksdagen för budgetåret 1945/46 måtte anvisa ett anslag av 3 500 kronor för anordnande av en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva. Alltså, enligt motionen ligger det mycket hos Kungl. Maj:t i detta hänseende, och med det skrivsätt, som utskottet här har föreslagit, anser jag att frågan ligger i goda händer. Jag är övertygad om att departementschefen, såsom utskottet antagit, har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och kommer att vidtaga de åtgärder, som han kan finna påkallade. Alltså, i realiteten hoppas jag att utskottets förslag innebär bifall till motionen.

Jag inskränker mig till detta, herr talman, och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande de likalydande motionerna I: 95 och II: 163 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, i vad angick dessa motioner, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nämnda motioner; och fann herr talmannen den förra

Fortbildningskurser för folk- och småskollärare. (Forts.)

propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Frökan Andersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 152 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, i vad angår de likalydande motionerna I: 95 och II: 163, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit nämnda motioner.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 79 ja och 99 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan, i vad angick de likalydande motionerna I: 95 och II: 163, och i stället bifallit samma motioner.

På av herr talmannen därå given proposition blev härefter utskottets i övrigt i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 153.

Lades till handlingarna.

*Bidrag till
avlönning åt
lärare vid
folkskolor.*

Punkten 154, angående folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 162, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att det finge ankomma på Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, besluta om utgående av statsbidrag till kommunala och enskilda undervisningsanstalter, till vilka statsbidrag utginge, utan hinder därav att någon mindre avvikelse från de av riksdagen för statsbidragets utgående fastställda grunderna och villkoren ägt rum; dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 136 000 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Gullström m. fl.* (I: 65) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonsson* i Haverö *m. fl.* (II: 100), hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med utredningen rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet m. m. jämväl måtte utredas frågan om slopande av domkapitel såsom instans för handläggning av ärenden angående folkskoleväsendet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

a) medgiva, att det finge ankomma på Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, besluta om utgående av statsbidrag

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

till kommunala och enskilda undervisningsanstalter, till vilka statsbidrag utginge utan hinder därav att någon mindre avvikelse från de av riksdagen för statsbidragets utgående fastställda grunderna och villkoren ägt rum;

b) till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 136 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 65 och II: 100 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 160 och II: 203, II: 389 samt II: 365, förstnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört;

IV. att motionerna I: 50 och II: 92 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande i tredje stycket å s. 131 i det tryckta utlåtandet bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

dels av herrar *Näsström*, *Ivar Persson* och *Akerström*;

dels av herrar *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Sven Larsson*, *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Näsström*, *Törnkvist*, *Bergström*, *Wallentheim*, *Viklund* och *Akerström*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående motionerna I: 65 och II: 100 (s. 133 i det tryckta utlåtandet) bort hava annan, i reservationen angiven lydelse samt att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

I. att riksdagen — — — 136 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 65 och II: 100, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående frågan om mellaninstanserna i ärenden rörande folkskoleväsendet och vad därmed kunde stå i samband;

III. att motionerna — — — motivering anfört;

IV. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

dels ock av herrar *Gustaf Karlsson*, *Wallentheim*, *Malmborg* i Skövde och *Onsjö*, utan angivet yrkande.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Bergström**: Herr talman! I punkt II av utskottets hemställan i detta stycke föreligger det till behandling en motion, som har väckts här i kammaren och även i första och vari begäres en utredning, huruvida inte domkapitel som mellaninstans i skolärenden kunde upphöra och dessa skolärenden i stället centraliseras till skolöverstyrelsen. Motiveringen är i korthet den, att man förväntar att med en sådan anordning kunna få en mera enhetlig handläggning av dessa ärenden än vad som nu är förhållandet.

Utskottet har delat upp sig i så gott som två halvor i detta ärende. 13 av utskottets ledamöter ha avstyrkt motionen och inte velat gå med på någon utredning alls, medan 11 av utskottets ledamöter ha biträtt motionen så långt att de begära en utredning, som i första hand skall taga sikte på, huruvida domkapitel som mellaninstans äro behöfliga, och i andra hand, om det skulle visa sig, att man behöver denna instans, huruvida inte den kan ordnas på ett annat sätt. Utskottsmajoriteten har avvisat utredningstanken med i korthet den motiveringen, att domkapiteln så sent som 1936 fingo förstärkning av speciell skolsakkunskap och att det sedan dess, såvitt man känner till, inte har framkommit några vägande anmärkningar mot domkapiteln som mellaninstanser.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Det kan man naturligtvis säga om en del domkapitel men inte om alla. Vi ha exempelvis ett sådant fall som domkapitlet i Västerås, som tvångsvis infört konfirmationsundervisning på skolschemat i stiftets alla folkskolor, och det är — jag kan inte komma ifrån det intrycket — ett något skrämmande uttryck för vad domkapitlen kunna taga sig till. Jag skulle tro, att om man skulle inventera de missförhållanden, som äro för handen i detta sammanhang, så skulle man nog kunna peka även på andra domkapitel. Men det är kanske inte detta, som utgör huvudskälet till att vi elva reservanter ha velat ha en utredning i fråga om för det första domkapitlens behövlighet som mellaninstans och för det andra, i det fall man anser sig behöva mellaninstanser, huruvida inte dessa borde ordnas på ett annat sätt. Här har ju skolväsendet förts över till borgerliga myndigheter i allt väsentligt, och domkapitlen som mellaninstanser äro tvelsutän en rest från den tid, då vårt skolväsende stod under kyrklig ledning och kontroll. Man kan fråga sig med rätta, varför denna lilla rest skall finnas kvar, och man kan också fråga sig i detta sammanhang, varför folkskolan skall vara den enda skola här i riket, som skall vara hänvisad till domkapitel, när det gäller att avgöra tvistiga undervisningsärenden inom vårt folkskoleväsen. Nog förefaller det som om det vore en riktig och konsekvent åtgärd att man strävade dithän, att man finge bort även denna sista rest från en svunnen och förgången tid och finge mellaninstansinstitutionen, om den skulle visa sig behöblig vid närmare utredning, ordnad på ett mera tidsenligt sätt.

Jag vill i detta sammanhang särskilt erinra om att vi här ha att emotse betydande reformförslag under de närmaste åren även beträffande vårt folkskoleväsen. Det är ju till och med fråga om att i vår folkskola baka in, om jag får använda det uttrycket, även realskolan, och det förefaller mig som om denna utveckling, som nu är sannolik på folkskoleväsendets område, skulle utgöra ett ytterligare motiv för att mellaninstansinstitutionen, om den skulle visa sig behöblig vid närmare utredning tillägger jag fortfarande, ordnas på ett ur skol-synpunkt mera tilltalande sätt.

Jag skall inte taga upp tiden, herr talman, med att utveckla min talan närmare. Det jag här anfört är de väsentliga synpunkter, som från reservanternas sida kunna komma i fråga, och jag tror att de i sak väga ganska tungt. Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som vid punkt II har avgivits av herr Oscar Olsson m. fl.

Herr Holmberg: Herr talman! Den kommunistiska riksdagsgruppen har i flera av de punkter, som sortera under åttonde huvudtiteln, framfört sin mening i särskilda motioner. Dessa motioner gälla enligt vår mening väsentliga ting i svensk politik, och vi uttrycka med våra förslag den förhoppning, som väl de flesta framstegsvänliga människor nu ha, att det när kriget tar slut skall ges större plats åt kulturell verksamhet överhuvud taget och att det i vissa avseenden skall ske en fullständig förändring av den kurs, som man nu slagit in på i kulturpolitiska frågor. Den förhoppningen har ju också kommit till uttryck i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där kravet på en demokratisk kulturpolitik givits en mycket framträdande plats.

Tyvärr kan man inte säga att dessa strömningar och krav ha fått något gen-svar i regeringsprogram och utskottsutlåtanden. Jag tänker därvid framför allt på skolfrågorna, på vilka motionerna från vår grupps sida främst ta sikte.

För att undvika upprepningar i varje särskild punkt vill jag nu, med herr talmannens medgivande, även anföra några allmänna synpunkter på skolfrågorna med utgångspunkt från dels vad som anföres i våra motioner, dels vad som framförts av andra motionärer. På det sättet tror jag att herr Oscar Ols-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

sons reservation under den punkt, vi nu behandla, kommer i det sammanhang där den egentligen hör hemma.

Olika uppfattningar om skolfrågorna ha under de senaste åren framför allt utlöst en diskussion för eller emot den skolpolitik, som bär förre statsrådet Bagges signatur, men även för eller emot ett fortsatt utredningsuppdrag åt den skolutredning, som herr Bagge också är ledare för. Vi ha för vår del ansett, att en ny utredning bör tillsättas. Vi anse oss ha skäl för ett sådant yrkande. Vi ha redan i motionerna anfört exempel på instämmande däri från olika håll, och vi skulle kunna anföra en mängd ytterligare sådana instämmanden av framstående skolmänniskor och andra, som givit uttryck för samma mening som den allmänna opinionen.

Utskottet har emellertid avstyrkt vår motion med den motiveringen, att utredningen bör få framlägga resultatet av sitt arbete. Vi anse inte alls den saken så självklar som utskottet vill göra troligt. För det första har ju utredningen redan redovisat sitt arbete i tre digra volymer, och man vet därigenom tillräckligt om tendensen hos den skolpolitik, som herr Bagges skolkommision vill tillråda. Den kännedomen är enligt vår mening anledning nog för att så snart som möjligt lägga behandlingen av skolfrågorna i andra händer. För det andra är det, som fattas i skolutredningens digra luntor, av så vital och brådskande natur att t. o. m. utskottet har ansett sig böra uppmana skoldistrikten att självständigt och utan att avvakta några resultat från skolutredningen ta itu med reformer därvidlag.

Såvitt jag förstår, är egentligen detta, trots alla de högaktningfulla omskrivningar, som utskottet använder, ett underbetyg åt skolutredningen, och hur man efter detta skall kunna anförtro skolutredningen att ta någon ytterligare befattning med våra skolfrågor, har åtminstone jag svårt att inse. Den omständigheten att skolutredningen under det senaste året faktiskt kommit in på en riktig linje i en fråga, nämligen när det gäller enhetsskolan, kan ju inte utgöra något tillräckligt skäl för utskottets ståndpunkt. Det beror nämligen, såvitt jag förstår, på helt andra omständigheter än utredningens egen vilja och föresats. Jag tror att det, såsom framhållits, är så att utredningen i det avseendet har suttit i hjälpklass inför den allt större opinion av allmänhet och pedagoger, som försökt få skolpolitiken in på andra linjer.

Jag erinras nu av herr talmannen om att jag inte får taga upp alla de frågor, som röra skolpolitiken, utan måste inskränka mig till det som avhandlas under punkt 154. Jag tror att det varit en rationell anordning att låta diskussionen beröra alla dessa frågor, men jag skall givetvis inskränka mig på det sätt, som herr talmannen önskar.

Herr Oscar Olsson har i sin reservation under förevarande punkt försökt dra en lans för en modernare uppfattning om skolundervisning och skolorganisation överhuvud taget, bl. a. den som representeras av enhetsskolan. Det är betecknande för behandlingen av skolfrågorna inom utskottet liksom för inställningen hos dem, som överhuvud taget slagit vakt om herr Bagges skolpolitik, att man inte velat medge att ett uttalande av det slag, som herr Olsson gjort i sin reservation, kommer med i utskottets yttrande. Det visar, hur pass mycken vilja det finns att verkligen slå in på de linjer, som nu skolutredningen i sista stund har påstått sig vara anhängare av. Enligt vår mening företräder herr Olsson en helt och hållet riktig uppfattning i sin reservation. Han har framfört mycket bärande skäl för sin uppfattning och han har också fått stöd i denna av framstående och framstegsvilliga krafter på pedagogik- och områden.

Det har också i en annan motion, som väckts under denna punkt, nämligen av herr Fröderberg m. fl., påpekats att det motstånd, som rests mot en utvidg-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

ning av skolundervisningen och skoltidens längd, alldeles säkert sammanhängande med den olust och den bristande arbetsvilja, som präglar den nuvarande skolan och som har sin grund i de organisationsformer och de pedagogiska principer, som där tillämpas. Vi ha i vår motion skisserat ett skolprogram av helt annan karaktär än det nuvarande, och vi anse att åtskilligt av det, som de nyssnämnda motionärerna sålunda påtalat, skulle försvinna, om man tillämpade dessa nya organisationsformer och pedagogiska principer. Om det är så som motionärerna säga, att sjundeklassisterna få gå kvar i skolor, där en enda lärare undervisar i två, fyra, ja, upp till sex andra klasser samtidigt, och det dessutom i verkligheten blivit så att kursplanen för det sjätte året uttänjts att rätta även det sjunde året, är det ganska självklart att varken elever eller föräldrar se något förnuftigt i det hela och därför motsätta sig sådana utvidgningar. Det skulle bli på helt annat sätt, om vi finge gehör för vår uppfattning angående skolorganisationen. Då skulle folkskolan komma att ge något helt annat och mycket mer än den nu ger.

Det är också självklart, såsom herr Olsson påpekar i sin reservation, att det blir olust och otillräcklig arbetsförmåga i en skola, där en betydande del av lärarens verksamhet utgöres av förhör med eleverna i stället för av undervisning. Det skulle bli en helt annan anda inom skolan, om de moderna pedagogiska principer, som herr Olsson hävdar i sin reservation, finge bli vägledande.

Herr talman! Eftersom jag inte får möjlighet att på denna punkt utveckla övriga skäl för vårt motstånd mot att herr Bagge skall fortsätta med sin skolutredning liksom inte heller de skäl, som anföres i våra övriga motioner i skolfrågorna, så skall jag nu inskränka mig till att yrka bifall till herr Oscar Olssons reservation.

Herr **Malmberg** i Skövde: Herr talman! Jag har till denna punkt fogat en blank reservation, vilken emellertid anknyter till den utförliga reservation, som är avgiven av herr Oscar Olsson. Jag kan på ett par punkter i stort sett uttala min anslutning till hans uppfattning. Det gäller dels hans krav på att de stora klasserna så snart som möjligt skola elimineras, dels hans framställning om att intagningen i realskolan måtte kunna ske efter betyg och utlåtanden från de avlämnande lärarnas sida. Vad han anför om förbud mot läxor i folkskolan, kan jag däremot icke ansluta mig till. Jag anser att det är en reform, som nog får ställas på framtiden.

Det är uppenbart att de stora klasserna kommit att utgöra en svår belastning för våra skolor. Därigenom hindras en annars motiverad individualisering av undervisningen, och det möter också svårigheter för läraren att vårda sig om eleverna på det sätt, som han skulle önska. Och det är inte bara skolfolk och psykologer och skolhygieniker, som här anföra kritiska synpunkter. Även föräldrar och målsmän göra det i stor utsträckning. Därom vittna de diskussioner som förekomma i pressen och på sammankomster, där hithörande spörsmål dryftas. De stora klasserna ha ju tillkommit i besparingssyfte, men den besparing, som man ernår, är nog mer skenbar än verklig, då undervisningens effektivitet blir svårt eftersatt.

För närvarande sker intagning i realskolan huvudsakligen efter inträdesprövning, varvid eleverna underkastas prov i modersmål och räkning. Enligt gällande bestämmelser skola därvid de avlämnande lärarna ha tillfälle att avge utlåtande. Detta är ju i och för sig mycket värdefullt, men min erfarenhet säger mig — och jag vet att den erfarenheten delas av många — att dessa uttalanden av de avlämnande lärarna tillmätas mycket liten betydelse, varför intagningen kommer att företagas i huvudsak på grundval av den tentamen, som sker och som många gånger är mycket missvisande.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Nu har ju under senare år försöksvis tillämpats den ordningen, att elever intagas i realskolan efter sina betyg från folkskolan. Såvitt jag vet, har denna försöksverksamhet bevisat, att det går bra att ordna det på det sättet. Visserligen har man anfört en viss kritik. Man säger, att folkskolebetygen äro ganska ojämna. Jag vill med anledning därav påminna om att skolöverstyrelsen ju för icke så länge sedan utfärdat vissa anvisningar för att få mera likformighet i betygssättningen. Likaså ha vi möjlighet att tillämpa standardprov, och i den mån man kommer att såväl genomföra överstyrelsens anvisningar som tillämpa standardproven, tror jag, att betygssättningen i folkskolan skall bli sådan, att man med tillförsikt kan låta intagningen i realskolan ske efter betygen.

I förra delen av sin reservation har herr Oscar Olsson anfört vissa kritiska synpunkter på arbetssättet i folkskolan. Jag tillåter mig att i korthet citera tre avsnitt där. Han säger, att folkskolan har »i viss utsträckning förlorat sin karaktär av självständig skolform med egen målsättning för att i hög grad bli något slags preparandakurs för läroverken». Han fortsätter: »Därmed har också följt att folkskolan i stor utsträckning blivit en läxförhørs-, betygs- och examensskola med den själsliga depression, hets och förvridning av barnets naturliga kunskapsintresse detta i många fall måste föra med sig.» Slutligen säger han: »Med den moderna svenska skolans övertagande på det sättet av läroverkens metoder följer ett nervösare arbete redan i andra småskoleklassen, då lärarinnan helt naturligt tänker på det goda betygsintryck den mottagande läraren i tredje klassen bör få av hennes arbete.»

Vad han där anfört finner jag nog kan bli föremål för berättigad kritik. Det innehåller åtskilliga överdrifter. När han säger, att folkskolan hotar att bli en preparandakurs för läroverken kan jag medge, att en viss tendens i den riktningen finns på vissa håll, men man får lov att akta sig för att här generalisera. När han talar om själslig depression, hets och förvridning kan det hända, att det i enskilda fall kan vara berättigat att använda detta sätt att karakterisera förhållandena, men i stort sett tror jag, att han därvidlag är rätt långt ifrån verkligheten. Detta gäller särskilt, när han påstår, att man redan i småskoleklasserna tar intryck av kommande skolklassers krav. Min erfarenhet säger mig, att i småskolan har man funnit nästan idealiska arbetsformer. Där är en mycket jämn och behaglig rytm mellan direkta undervisningsövningar och arbetsövningar, och det är vidare en ro och frid över arbetet där, som är mycket hälsosam. Hade vi i andra skolformer ett så bra arbetssätt som i småskolan, skulle det icke vara någon oro i fråga om arbetet på skolans inre front.

Men, herr talman, det är måhända nyttigt, att uppmärksamheten har blivit fäst på de missförhållanden som faktiskt råda. Jag tänker särskilt på de stora klasserna och även på att det finns en tendens beträffande det inre arbetet, som icke är så gynnsam. Jag vill, herr talman, som min mening säga, att man bör från alla håll, där man har med skolans uppgift att göra, med all kraft sträva efter att få arbetssättet inriktat efter motiverade krav på alla stadier, så att arbetssätt och kurser anpassas efter vederbörande elevers mottaglighet och behov som det heter i anvisning till folkskolans undervisningsplan. Nu ha vi väl snart att vänta förslag från skolutredningen angående läroplaner för skilda skolformer, och jag vill uttala den förhoppningen, att dessa kursplaner verkligen skola bli avvägda efter psykologiska och pedagogiska krav, att man om möjligt icke utökar kurserna utan snarare begränsar dem, så att man icke behöver överbelasta eleverna med arbete. Jag vill också säga, herr talman, att när det gäller skolreformer får man icke bara se på det organisatoriska, den yttre sidan, utan också uppmärksamma det inre

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

arbetet. En skolorganisation må vara hur bra som helst, men om det inre arbetet lider väsentliga brister, blir det mer eller mindre förfelat.

Vid denna punkt i utskottets utlåtande finns också en reservation, som berör folkskolans mellaninstanser, och jag skall be att få, herr talman, medan jag har ordet anknyta några reflexioner också till den frågan. Utskottsmajoriteten, som jag i det fallet tillhör, har pekat på att vi nyligen ha företagit en omorganisation av domkapitlen, genom vilken dessa tillförts sakkunskap på folkundervisningens område och därigenom blivit mera skickade att fullgöra sina uppgifter. Man har någon gång pekat på att folkskolinspektörerna intaga en ställning som mellaninstans och att man ju kunde bygga ut denna mellaninstans. Jag medger, att det är tänkbart. Lika väl som inspektören nu har att yttra sig över olika ärenden och avge förslag, kunde han också besluta. Men jag tror icke, att det vore enbart lyckligt, om man skulle gå den vägen. Jag erinrar om att vi ju ha stora reformer att vänta på skolans område. Det sjunde skolåret är ju icke ännu genomfört. Visserligen har man i stort sett organiserat sjunde skolåret i städer och tätorter i övrigt, men den svåraste delen, landsbygden, återstår. Vi ha väl att vänta ett åttonde skolår vad det lider, och dess genomförande kommer säkerligen att bereda icke oväsentliga svårigheter. Det har nog sin stora betydelse att ha en mellaninstans av domkapitlets karaktär. Domkapitlet representerar erfarenhet från olika samhällsområden liksom lekmannainflytande. Där har man också en ganska stor kännedom om lokala förhållanden, och jag tror, att det är både nyttigt och nödvändigt, att vi för åtskillig tid framåt få behålla en mellaninstans av domkapitlets karaktär för att vi på ett lyckligt sätt skola kunna genomföra dessa bebådade skolreformer.

Vi ha också en annan mellaninstans på skolans område, nämligen länsstyrelserna. De ha till uppgift att granska statsbidragsansökningar och utanordna statsbidrag. Det är möjligt att man kunde överflytta behandlingen av dessa ärenden därifrån till överstyrelsen. Om jag icke misstager mig, finns det en utredning därom. Den utredningen är dock lagd åt sidan, men den kan ju Kungl. Maj:t vid tillfälle möjligen se på.

Om man överför ärenden till överstyrelsen i allt större utsträckning, så innebär det emellertid en långtgående centralisering, och den är enligt min mening icke önskvärd. Det medför en oerhörd arbetsbelastning, och detta ämbetsverk får då byggas ut i mycket stor omfattning. Det blir också en ökad byråkratisering, synes det mig, av vårt folkskoleväsende. Det kan jag icke finna vara önskvärt ur några synpunkter, och det är väl också ett faktum, att det lokala inflytandet i högre grad än nu blir eliminerat.

Ja, herr talman, min uppfattning är, att man icke framfört någon sakligt berättigad kritik mot de nuvarande mellaninstansernas sätt att fullgöra sin uppgift. Herr Bergström talar här om att domkapitlen ha till huvudsaklig uppgift att vara kyrklig styrelse, och det är ju sant. Folkskolan har ju vuxit upp i kyrkans hägn, och så har skolan i detta hänseende kommit att vara kvar under en kyrkligt betonad styrelse. Denna har emellertid, som jag tidigare erinrat om, moderniserats för att bättre kunna fullgöra sina uppgifter som mellaninstans. Såvitt jag vet av egen erfarenhet, och jag vet, att den erfarenheten delas av många, fullgöra domkapitlen sin uppgift som mellaninstans på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Att man här och där kan ha en anmärkning att göra, kan man säga bara bekräftar regeln. Med hänsyn till att en omorganisation av domkapitlen för endast få år sedan genomförts, kan det vara anledning att avvakta utvecklingen. Det är möjligt, att vi kunna komma i ett sådant läge i en framtid, att vi måste på ett annat sätt anpassa folkskolans mellaninstanser med hänsyn till de stora skolreformerna, när de

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

ha blivit genomförda. Men, herr talman, för närvarande anser jag, att det icke finns några motiv för att företaga denna utredning.

Jag ber därför att i anslutning till vad jag anfört få yrka bifall till utskottets förslag i den punkten.

Herr **Bergström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill säga, att om den ifrågasatta utredningen skulle komma till stånd, och det vid denna skulle visa sig, att en centralisering till skolöverstyrelsen skulle bli olämplig, dels ur synpunkten av den arbetsbörda som den kanske skulle föra med sig för skolöverstyrelsen, dels ur andra synpunkter, framför allt synpunkten att det skulle bli en alltför byråkratisk ordning, så får man väl förutsätta, att utredningen avvisar centraliseringstanken. Man binder sig med andra ord icke, om man bifaller reservationen till förmån för utredning om centralisering. Utredningen kan ju i andra hand sikta på att finna former för lämpligare mellaninstanser, ifall sådana skola anses behövliga i fortsättningen. Det var intressant att höra, att herr **Malmborg** i slutet av sitt anförande gav ett erkännande åt den tanken, att utvecklingen på folkskoleväsendets område kan bli den, att man får tänka sig en annan mellaninstansordning än den nuvarande. Är det icke då lämpligare, att man jämsides med de utredningar som pågå rörande skolans problem också tar upp denna fråga, så att både det ena och det andra kan ordnas på ett tillfredsställande sätt med en gång?

Herr **Malmborg** i Skövde, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag kan anknyta till vad herr **Bergström** sist sade. Jag ser saken så, att det kan bli möjligt, att vi behöva en omorganisation av mellaninstanserna, men den ligger enligt min uppfattning långt fram i tiden och får i sin tur vara beroende av vilken utveckling skolan och skolformerna då ha tagit. Men för närvarande synes det mig icke finnas någon saklig anledning till utredning.

Herr **Bergström** antydde, att den kommande utredningen skulle undersöka bland annat vilka mindre goda konsekvenser en större centralisering har. Jag tycker, att det icke är tillräckligt skäl att företaga en utredning bara ur den synpunkten. Skola vi ha en utredning, skall man först kunna påvisa sakliga brister hos nuvarande mellaninstanser, brister, som äro så uppenbara, att man för den skull måste företaga en utredning för att få en bättre ordning. Att enbart undersöka eventuella olägenheter av en centralisering utgör enligt min uppfattning icke tillräckligt bärande skäl för en utredning.

Vidare yttrade:

Herr **Åkerström**: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av en reservation, som avser motiveringen till detta statsutskottsutlåtande på s. 133. Den har föranletts av en motion, som sysslar med frågan om vad man skall göra för att få tillräckligt med lärarkrafter till skolor av lägre skolform.

Enligt vad reservanterna herrar **Näsström** m. fl. anfört skulle vi önska, att man ifrån riksdagens sida sade ifrån, att även de synpunkter som förts fram i motionen böra komma under bedömande vid den utredning som Kungl. Maj:t redan tillsatt. Det betyder icke, att utredningen var tillsatt, innan motionen väcktes. Motionen väcktes nämligen den 18 januari, och Kungl. Maj:t tillsatte utredningen den 16 februari. Vilka synpunkter ha förts fram i motionen? Jo, man ifrågasätter, huruvida icke en förbättring av de i motionen berörda förhållandena skulle kunna åstadkommas, därest det föreskreves, att ordinarie

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

tjänst vid A- och B1-skola finge besättas endast med sökande vilken tidigare under minst fem år tjänstgjort vid skola av lägre typ än de nämnda, och för tjänstgöring vid ödebygdsskolor borde dubbla tjänstår få beräknas under de fem första åren. När det gäller motiveringen i övrigt så anföra vi motionärer bland annat följande: »Av folkskolinspektörernas verksamhetsberättelser för år 1944 framgår att inom Västerbottens mellersta inspektionsområde finnas 9 skolor av A-form, 35 av B1-form, 46 av B2-form, 29 av B3-form men icke mindre än 133 av D1-form. Folkskolinspektören anför därvid, att barnantalet är lågt i en del av dessa skolor av D1-form, men konstaterar samtidigt, att även om det är motiverat med en förbättring av skolformen, så blir resultatet endast det, att ingen för folkskolor fullt utbildad sökande anmäler sig, utan tjänsten måste uppehållas av en för småskolor utbildad lärarkraft.» Ett utdrag ur inspektionsberättelsen från t. ex. Sydsmålands västra inspektionsområde visar, att där äro förhållandena ganska likartade. Utskottet har ju icke sagt någonting beträffande själva denna tanke, om att man skulle göra, som motionärerna föreslagit, och det kan man ju uppfatta, som om utskottet ville skjuta frågan ifrån sig. Vi motionärer och vi reservanter — jag är ju både motionär och reservant — äro naturligtvis angelägna om att man skulle få räkna med såsom säkert, att även de i motionen framförda synpunkterna komma att beaktas. Emellertid har jag fått kännedom om att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i första kammaren redan i går i ett anförande skulle ha sagt någonting, som tyder på att motionärerna ha att räkna med som säkert, att även dessa synpunkter skola komma under bedömande. Då jag litar på att så kommer att ske avstår jag, herr talman, att framställa något yrkande.

Herr Wallentheim: Herr talman! Under denna punkt om avlöningar till folkskolans lärare är det ju en hel rad av olika motioner och olika frågor som debatteras samtidigt. Jag skall, herr talman, be att få uppehålla mig vid två frågor som här beröras.

Först skulle jag vilja säga några ord i anledning av den reservation som herr Oscar Olsson har avgivit vid denna punkt. Om kammarens ledamöter titta litet närmare på denna reservation, så skola de finna, att herr Oscar Olsson där har framfört ett helt knippe av skiftande synpunkter på olika sidor av skolans arbete. Han har ju också fört ut sina resonemang i formuleringar, vilka, om de skulle komma att godkännas av riksdagen, skulle betyda, att Kungl. Maj:t skulle få direktiv av mycket långtgående räckvidd. Jag skall gärna medge, att i vissa stycken är kanske själva ordvalet i reservationen litet skarpt. Jag måste också säga, att jag icke är beredd att på grundval av sådana uttalanden en passant mitt uppe i en redovisning av en rad andra frågor följa reservanten och biträda de förslag som i reservationen framställas. Å andra sidan tycker jag, att det skulle vara en väsentlig brist i vår debatt här i dag, om man icke anknöte några synpunkter till vad som uttalas i denna reservation, därför att det finns i den, så långt jag kan förstå, en hel rad synpunkter, bakom vilka det ligger riktiga iakttagelser, som man följaktligen icke utan vidare bör avvisa.

Jag tror sålunda, att det finns anledning att här i riksdagen understryka de bekymmer, som de stora klassavdelningarna vålla för undervisningen. Det är enligt min mening riktigt, som reservanten säger, att dessa stora klassavdelningar ha föranlett, att arbetet många gånger präglas av vantrevnad och olust och att man bland föräldrarna möter både oro och missnöje med detta förhållande. Jag är naturligtvis fullt medveten om att detta problem klaras icke av i en enda handvändning. Det är så många saker att taga hänsyn till, icke minst tillgången på lärare. Den sidan av frågan diskutera vi ju icke i dag, men

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

jag tror i alla fall att det skulle vara felaktigt, om man icke strök under, att det här gäller att se till att det finns tillgång på lärare. Jag skall begagna tillfället att utan att närmare ingå på detta problem ändå rikta en vädjan, icke minst till folkskolans lärarkår, att icke på den här punkten intaga en så restriktiv ståndpunkt som man tidigare gjort.

Jag är också beredd att stryka under en annan sak som framhållits i reservationen, nämligen att folkskolans undervisning i hög grad också sönderrycks av systemet med inträdesprov till realskolan som ju förekommer vid olika tidpunkter. Föräldrarna pressa sina barn och föräldrarna pressa även lärarna till att kunna åstadkomma bästa möjliga inträdesresultat. Lärarna pressas dessutom av den ambition de känna som lärare att kunna uppvisa vackra provresultat. Effekten av det hela blir en drill i skolans arbete som icke kan vara hälsosam.

Man kanske invänder, att dessa avigsidor möta egentligen bara i städer och tätorter, men det är icke något landsbygdens problem. För det första vill jag då säga, att även om så skulle vara, att det huvudsakligen möter i städer och tätorter, är det i alla fall ett tillräckligt betydande problem för att vinna uppmärksamhet. Det är ju dock icke mindre än ungefär 40 % av landets befolkning, som är bosatt på sådana orter. Jag tror emellertid att vi få ha uppmärksamheten riktad på att även rena landsbygden hotas att indragas i detta jäktande och denna press. Det växer upp en rad kommunala mellanskolor, och om vi få skolväsendet ytterligare utbyggt och icke minst om det blir ett system med stipendier åt landsbygdens barn, betyder detta, så vitt jag förstår, att landsbygden i hög grad kommer att ryckas in under den jäktande arbetstakten. Jag tror följaktligen att det finns fullgoda skäl att observera vad som här förekommer och att uttala en förhoppning om, att det skall visa sig möjligt att finna vägar att stoppa vad som här är av ondo. Det blir nu en sak, som den sittande skolutredningen får försöka lösa.

Medan jag har ordet skulle jag också vilja begagna tillfället att reagera mot det system, som mer och mer möter i våra folkskolor, nämligen att man med tävlingar, stjärnsystem — stora och små stjärnor — och allt vad det heter och att man med skrivningar i olika ämnen försöker driva upp arbetstakten och föra in hela undervisningen i ett examensjäkt och ett jäktande efter betyg. Beträffande läxläsningen vägar jag icke ha någon bestämd mening, men vad jag vägar säga är att på många håll förekommer det ett pressande av barnen med läxor, som är orimligt. Ofta förekommer här och var utanläsning av läxor och att man kör med inlärande av psalmverser, som på många håll är av en mycket betydande omfattning. Vad jag skulle vilja säga på denna punkt är att det icke kan vara rimligt att läxläsningen tar sådana former att den förutsätter i större eller mindre grad att föräldrarnas hjälp måste anlitas för att eleverna skola kunna klara sina uppgifter. Därvidlag är man, såvitt jag kan förstå, inne på en felaktig och icke bara felaktig utan farlig linje. Jag har velat anföra dessa synpunkter för att de, såsom jag sade, skulle komma till uttryck i debatten och för att på det sättet herr Oscar Olssons reservation icke skulle behöva stå där alldeles för sig själv, låt vara att jag som många andra icke kunnat följa honom i hans närmare framställningar och yrkanden.

Den andra punkten, herr talman, som jag skulle vilja säga ett par ord om är i frågan om kravet på en utredning av domkapitlens ställning. Vi veta ju — och det har framhållits tidigare här i debatten — att skolan vuxit fram vid kyrkans sida. Jag skall villigt erkänna, att det utan tvivel kan letas fram många kyrkans män, som utfört ett mycket gott arbete för skolan. Jag tror att man ännu i denna dag i vissa delar av landet skall kunna plocka fram

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

exempel på präster, som varit mera energiska, när det gällt att värna skolans intressen, än vad kanske andra samhällsmedborgare varit. Men jag tror också att det kan letas fram exempel på det rakt motsatta förhållandet, där kyrkans män stått direkt hindrande i vägen för en utveckling av skolans arbete. För min del betraktar jag det följaktligen såsom naturligt att skolväsendet överflyttats på den borgerliga kommunen. Jag tror att det varit till gagn att så skett, och jag tror att folkskolan därigenom har kunnat gå mot en utveckling, som betyder att den blivit mer och mer myndig. Men domkapitlen finnas ännu alltjämt kvar som en mellaninstans, och de äro väl att betrakta, så långt jag ser saken, som en kvarleva, en kompromiss på sin tid, men en kompromiss, som, såvitt jag förstår, icke kan vara bindande för långliga tider framöver, om man nämligen anser att formen som sådan icke är lämplig. Även på detta område kan man, såsom det tidigare sagts, peka på det förhållandet att det kan finnas domkapitel, som handlagt sina ärenden på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt, men att det finns också sådana, som handla på ett olämpligt sätt.

Men, herr talman, jag ser icke denna fråga så som om det skulle gälla att plocka fram exempel på en god skötsel och en dålig skötsel för att sedan summera ihop dessa faktorer och för att så att säga genom en vanlig räkneoperation komma till en slutsats i frågan, utan jag ser denna fråga främst på det sättet, att det här gäller att åstadkomma en utredning för att få fram de bästa tänkbara formerna, en utredning om det icke här kan tänkas finnas former, som på ett i alla avseenden bättre sätt under det nu rådande systemet kan ha hand om dessa angelägenheter. Jag instämmer med herr Bergström när han här framfört den uppfattningen, att domkapitlen ju dock äro organ huvudsakligen för helt andra uppgifter än skolans och att, även om de förstärkas med en speciell sakkunskap på skolans område, skolärendena för dem bli en bisak i deras allmänna verksamhet.

I den diskussion som förts i denna fråga har jag hört framkastas den meningen, att domkapitlen i sin nuvarande gestalt icke äro kapabla att fylla uppgifter, som de fått sig ålagda på skolans område. Denna uppfattning har framförts även av personer, som i övrigt anse att domkapitlen böra vara den naturliga mellaninstansen. Det anförda visar, menar jag, under alla förhållanden att här råder brister, som det finns anledning att närmare söka utreda. Jag är icke blind för att motionen rullar upp frågan på det sättet, att det skulle kunna bli tal om en centralisering av skolärendena till de statliga myndigheterna, till folkskolinspektörerna och skolöverstyrelsen. På den punkten vill jag säga, att jag överhuvud taget är mycket tveksam när det gäller dylika centraliseringar, men jag måste dock framhålla, att det kan naturligtvis tänkas fall, då vissa ärenden icke behöva gå vägen över en mellaninstans utan där det kan räcka med att den lokala skolmyndigheten och skolöverstyrelsen fatta beslut. Det kan också tänkas att man går till väga på det sättet att den lokala skolstyrelsen i hög grad förstärkes, så att någon mellaninstans icke blir behöflig. Om man väger alla dessa skäl, det ena mot det andra, kan jag, herr talman, icke komma till någon annan slutsats än att en allmän översyn av hela detta problem verkligen är motiverad, och med vad jag här anför ber jag att få instämma i det yrkande, som på denna punkt framställts av herr Bergström.

Herr **Jonsson** i Haverö: Herr talman! I egenskap av motionär i frågan angående domkapitlen såsom mellaninstans i undervisningsärendena, vilken motion utskottet redovisar som nr II i denna punkt, som kammaren nu behandlar, skall jag be att få säga endast några få ord.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Jag skulle gott ha kunnat inskränka mig till att instämma med de föregående talare, som yrkat bifall till den reservation, som avlämnats av herr Oscar Olsson m. fl. Då emellertid utskottet här alldeles särskilt har understrukit, att det har — ifrån motionärernas sida förmodar jag att man menar — icke anförts några som helst skäl för de åtgärder, som motionärerna åsyfta, så är det litet svårt för mig att veta vilka handgripliga skäl man egentligen från utskottets sida fordrar. Denna motion har ju icke på något sätt avsett att kritisera domkapitlen i vidare mån än dessa domkapitel visat sig utgöra ett alldeles bestämt hinder för genomförandet av vissa åtgärder, som stå i bestämd överensstämmelse med gällande författning. Sådana exempel kunna påvisas. Jag skall emellertid icke dra fram några exempel, ty jag tycker ju att de icke höra hemma i det här sammanhanget. Anledningen till att denna motion kom till är ingenting annat än en önskan om en enhetligare handläggning av undervisningsärendena än som för närvarande är fallet. Det faktiska förhållandet är ju att den tidsutdräkt och den oerhörda omgång, som det innebär att domkapitlen skola yttra sig exempelvis i varje ärende om ändring i ett reglemente, leder ju rätt ofta — åtminstone för vissa skoldistrikt — till onödigt stora besvärligheter.

Det är ju icke på det sättet, vilket man kanske tror, att vi här i landet ha ett förstklassigt och mycket enhetligt genomfört folkskoleväsende. Det är tvärtom så, att på detta område faktiskt för närvarande råder — åtminstone i stor utsträckning på landsbygden — ett tillstånd, som på intet sätt överensstämmer med de författningar, som vi ha i detta fall. Herr Malmborg i Skövde anförde här, att vi ha att vänta mycket stora reformer på detta område, och främst med anledning härav fann han det vara angeläget att domkapitlen bibehållas som mellaninstans. Jag är av precis motsatt uppfattning, och det är jag därför att domkapitlen ha en ganska besvärlig ställning då det gäller landsbygden eller de landsbygdsområden, där folkskoleväsendet överhuvud taget icke är populärt. Det finns nämligen icke bara en eller två sådana kommuner, utan det finns många landsbygdskommuner, där folkskoleväsendet faktiskt icke är populärt. Av vilken anledning vet jag icke, men jag tror icke att det är av ovilja mot själva undervisningen. Men det har dock blivit på det sättet av den ena eller den andra anledningen. I dylika fall ha domkapitlen en ganska besvärlig ställning, när det är fråga om att genomföra nya reformer på folkskolans område, och framför allt är det besvärligt för prästerskapet, som i många fall skall vara med och slita de tvistefrågor, som ofta uppstå när man skall genomföra dessa nya reformer.

Herr Malmborg talade ju här om det sjunde skolåret. Jag har ett färskt bevis på hur det kan gå till, när man skall genomföra just denna reform och vilken inställning som framför allt prästerskapet och domkapitel ansett sig böra inta i den frågan. Jag kritiserar varken vederbörande kyrkoherde eller domkapitlet; jag förstår dem fuller väl. Det finns en opinion i kommunen, som är mycket stark. Den opinionen anser att man överhuvud taget icke skall genomföra några förbättringar på folkskolans område. Det finns emellertid en mycket stark majoritet, som anser att förbättringarna måste komma till stånd, och så uppstår det en strid. Det är då fråga om på vilken sida vederbörande skall ställa sig i den striden. Jag tror faktiskt icke att det kan vara någon större angelägenhet för domkapitlet att hålla kvar just denna ställning som mellaninstans.

Det är ju för övrigt på det sättet att det för närvarande råder fullständig förbistring på detta område. Det är ju icke så att domkapitlen avgöra alla undervisningsärendena. Tvärtom förhåller det sig så att domkapitlen avgöra en del, länsstyrelserna en del och skolöverstyrelsen en del. Men samtidigt är det

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

ju så att skoldistriktet själva icke få avgöra vilka ärenden som skola gå till domkapitlen och vilka som skola gå till länsstyrelserna och vilka som skola gå till skolöverstyrelsen, utan detta skall som regel avgöras av vederbörande domkapitel. Denna omgång brukar ofta på grund av domkapitlens arbetssätt leda till att ett ärende kan få ligga både en och två månader hos domkapitlet med påföljd t. ex. att en mycket enkel ändring i ett reglemente icke hinner genomföras det år, då vederbörande lokala skolmyndighet fattat sitt beslut. Det är väl ändå orimligt att det skall vara på det sättet och att, om en skolstyrelse ett läsår fattar beslut om ändring i ett reglemente i en fråga, som anses vara absolut nödtvungen, skall man inom det året icke kunna komma fram till ett avgörande i detta ärende på grund av den oerhört utsträckt behandlingsmetod, som man för närvarande använder. Det är detta som varit anledningen till att vi väckt motionen i detta ärende.

Jag skall nu icke uppehålla tiden längre, utan jag skall kort och gott inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna, vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Under denna punkt har utskottet behandlat ett helt komplex av ärenden. Debatten tycks emellertid huvudsakligen kretsa kring frågan om domkapitlet skola bibehållas som mellaninstans eller om en utredning skall beslutas i saken. Jag ber då, herr talman, att först få säga några ord om denna del av den föredragna punkten, och jag vill därvidlag genast framhålla, att när man här i riksdagen vill begära en utredning brukar det vara en allmän regel dels att det skall föreligga ett mål för denna utredning, som man strävar efter, och dels att man skall ha några direktiv för denna utredning, som kunna föra den fram till målet. Det viktigaste är emellertid att man har ett tillräckligt bärande motiv för utredningskravet som sådant. Om man ser på den motion, som är utgångspunkt för den reservation vi här diskutera, så går den ut på ett slopande av domkapitlet som mellaninstanser direkt. I varje fall äro reservanternas ej på det klara med om man bör gå den vägen. Inom utskottet och utskottsavdelningen diskuterades den frågan mycket ingående. Och om man toge det andra alternativet, att man skulle avskaffa mellaninstansen och gå direkt till överstyrelsen, så erinrades ifrån den sidan, som inte hade funnit tillräckliga skäl att föreslå en utredning, att ett sådant tillvägagångssätt kunde bli en uppenbar försämring av kontakten med skoldistriktet. Avståndet mellan skoldistriktet och den instans, som de närmast hade att vända sig till, nämligen överstyrelsen, skulle bli så stort, att man här kan göra samma invändning som motionären nyss gjorde, då han påstod att ärendena på grund av domkapitlens arbetssätt kunde bli liggande hos dem både en och två månader. Det sistnämnda var för mig en alldeles ny sak, som jag aldrig har hört talas om förut. Under utskottsbehandlingen har det icke anförts några sakskäl för ett sådant förhållande. Det exempel, som herr Bergström föredrog, är väl, såsom herr Malmborg antydde, ett undantag som endast bekräftar regeln.

När man går att granska den fråga, som det här gäller, får man bedöma, huruvida det är fog för det påstående, som herr Bergström gjorde, att man skall *rensa ut den sista resten från en förgången tid*. Jag måste säga, att jag är en liten smula överraskad av en sådan konstruktion. Om man vill vara uppriktig, måste man nog erkänna, att den förändring, som domkapitlet ha undergått under senare tid, är av sådan art att därav framgår att de ha följt med tiden. Det är inte mycket inom domkapitlet som utgör rester ifrån en förgången tid. Här har senare, jag tror det var av herr Wallentheim, erkänts att det är många av prästerna som äro mycket intresserade av vår

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

folkskola. Ja, kan man inte gå så långt att man säger, att i huvudsak äro samtliga präster intresserade, och jag skulle vilja säga i mycket hög grad intresserade för vår folkskola? Det kan vara undantag, men dessa undantag äro icke av den art, att jag tror att de på något sätt motivera en framställning såsom den föreliggande. Då säger man, att domkapitlen bestå inte enbart av präster. Nej, det är riktigt, men om man granskar domkapitlens sammansättning, finner man där personer, som intaga en mycket framstående ställning inte minst i riksdagen och som ha möjlighet att följa speciellt skolärendenas behandling inom domkapitlen, och ifrån det hållet har jag under behandlingen inte hört någon som helst antydning till anmärkning emot det sätt, på vilket domkapitlen skött skolärendena.

Om man försöker att verkligen penetrera denna fråga, så tror jag att man skall komma fram till det resultat, till vilket utskottet har kommit, nämligen att det finns inga reella, sakliga skäl för en utredning — ännu har jag under denna debatt inte hört några sådana. Vissa framkastade exempel bevisa icke att det är så dåligt att man skall avskaffa denna institution, och det vågar man inte heller från reservanternas sida ifrågasätta.

Sedan har man målet, som utredningen skall komma till. Om man skall avskaffa domkapitlen, vad skall man sedan ha i stället? Den frågan borde reservanternas och de, som plädera för reservationen, vara skyldiga att svara på. Herr Malmberg nämnde, att man skulle eventuellt kunna tänka sig folkskoleinspektörerna, men han avvisade den tanken, därför att det inte skulle vara så lämpligt. Jag skulle vilja understryka den saken och säga, att det skulle väl vara något fullkomligt unikt, om dessa som inspektörer anställda tjänstemän, som ha att kontrollera och inspektera folkskolorna, skulle kunna fatta beslut i ärenden som det här gäller och alltså utgöra mellaninstans. På den punkten instämmer jag sålunda med herr Malmberg, att det kan inte vara rimligt. Då man alltså inte har något att sätta i stället, tycker jag ju att man kunnat vänta intill dess man har, jag vill inte vara elak men jag skulle vilja säga, »spekulerat» ut en annan instans i stället för domkapitlen.

Man talar om att man skulle vilja ordna det på ett ur skolsynpunkt mera tillfredsställande sätt än det är nu. För min del anser jag, att domkapitlen icke utgöra någon broms i utvecklingen, som skulle omöjliggöra ett sådant ordnande.

Jag kommer så över till vad som av herr Holmberg betecknades såsom moderna pedagogiska principer. Det var i anslutning till herr Oscar Olssons reservation vid denna punkt. Den berördes också av herr Malmberg. Han läste upp viss del av herr Olssons reservation och ville för sin del beteckna denna, bland annat på tal om att motionen skulle utgöra någon plan för preparandakurs för läroverken, såsom väsentligt överdriven. Jag skulle vilja gå ännu längre och säga, att när det gäller folkskolan på landsbygden är den inte bara överdriven utan oriktig. Det existerar inte någon preparandakurs för läroverken i våra folkskolor, och jag skulle vilja säga gudskelov för det.

När det gäller herr Oscar Olssons reservation i övrigt och de s. k. moderna pedagogiska principer, som han gör sig till tolk för, så vet jag inte om man skall säga att det är moderna principer. Det beror väl på att jag börjar bli gammal nu och inte kan följa med dessa principer, men så långt jag kan bedöma de principer han utvecklat i reservationen och framfört under behandlingen i utskottsavdelningen, så måste jag bestämt anmäla avvikande mening. Jag tror inte på möjligheten att kunna få ett gott undervisningsresultat i våra folkskolor, om man skall tillämpa dessa principer. Jag vill erinra om att det gjorts försök att tillämpa nämnda principer men att det kapitalt misslyckats. Det var väl närmast detta som herr Wallentheim tänkte på när han

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)
förklarade, att han icke hade några sympatier för en del av det som herr Olsson föreslagit i sin reservation och att han därför inte kunde gå med på densamma.

Om man verkligen vill granska de olika förslag, som här föreligga, och de olika yrkanden, som gjorts under debatten, skall man nog, hoppas jag, komma fram till att här föreligga mycket goda saksål för den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten intagit till samtliga de olika motioner och problem, som behandlas i den nu föredragna punkten. Jag skall med hänsyn till att det är så många, som redan anmält sig på denna punkt, inskränka mig till detta, herr talman, och be att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga ärenden, som behandlas under denna punkt.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Jag ber först få göra kammarens ärade ledamöter uppmärksamma på att vad motionärerna velat, är inte att domkapitlen skola ersättas av annan mellaninstans — den tanken ha utskottsreservanterna tagit upp — utan de vilja att varje mellaninstans skall slopas och att alla ärenden skola förläggas direkt under kungl. skolöverstyrelsen. Alltså, vad de gå in för, är en radikal och långt gående centralisering av vårt folkskoleväsende. Nu har jag, herr talman, ett mycket bestämt intryck av att alla, som verkligen försökt att allvarligt tänka igenom detta problem, om folkskoleväsendets organisation, komma att mycket energiskt avböja en sådan centralisering. Herr Wallenheim nämnde nyss i fråga om centralisering, att det kunde till äventyrs kanske visa sig vid en utredning, att vissa ärenden skulle kunna gå direkt ifrån folkskolestyrelsen till skolöverstyrelsen, och andra ärenden skulle eventuellt kunna avgöras direkt av den lokala skolstyrelsen. Jag har intet att erinra emot den synpunkten. Jag skulle bara vilja säga, att de ord, som herr Wallenheim yttrade i detta sammanhang, såvitt jag förstår, inte på något sätt äro ett försvar för en sådan centralisering som motionärerna gått in för.

Vad man framför allt befarar när det gäller centralisering är ju, att det skall leda till undervisningsväsendets byråkratisering. På den punkten är man nog ense att byråkratisering skulle vara en verklig olycka för vårt svenska folkskoleväsen. Vi mena — och det är en rätt allmän mening i folkskolevärlden — att skoldistriktet behöva stiftsvis eller låt mig säga länsvis en lokal mellaninstans, som de ha lätt att komma till tals med, en mellaninstans, som väl känner bygden och bygdens liv och dess olika förhållanden. Det var någon som framkastade den tanken, att folkskolinspektörerna skulle kunna bli den där mellaninstansen, men saken är ju den, att inspektörerna representera skolöverstyrelsen. De äro skolöverstyrelsens förtroendemen och handla å skolöverstyrelsens vägnar, och man kan väl knappast begära, att folkskolinspektörerna under sådana förhållanden skulle lämpligen kunna fungera som självständiga mellaninstanser.

Då det alltså är så, herr talman, att litet var, som tänker igenom problemet, nog kommer därhän, att han ser: en mellaninstans i ena eller andra formen måste finnas, blir ju frågan den, om man även i fortsättningen skall betro domkapitlen med uppgiften att vara mellaninstans eller om man skall för detta ändamål skapa fram en ny mellaninstans. Nu menar jag, herr talman, att det är väl en god regel, det är väl nästan en oskriven lag, att man ger sig knappast till att börja reformera med mindre man kan peka på att det nuvarande systemet, de nuvarande förhållandena uppvisa allvarliga olägenheter. Herr Wallenheim nämnde visserligen för en stund sedan, att somliga domkapitel inte skulle skött sin uppgift väl, och han nämnde att någon förklarat att något domkapitel vid visst tillfälle inte varit kapabelt att sköta sin uppgift på tillfredsställande sätt. Jag skall för min personliga del säga, att jag verkligen

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

aldrig hört några allvarligare anmärkningar mot domkapitlens sätt att sköta sig som mellaninstans, i varje fall inte några anmärkningar som man måste taga på allvar. Jag reagerade därför mycket starkt, när jag hörde herr Jonssons i Haverö anförande; jag förstod helt enkelt inte vad han kunde syfta på när han nämnde, att domkapitel i visst fall skulle resa hinder emot beslutade åtgärder, som stodo i överensstämmelse med gällande skolförfattningar. Jag vet att det finns folkskolestyrelser och skolstyrelseordförande, som kunna vara kritiska mot ett domkapitel, och att det finns även folkskolinspektörer, som äro mindre tillfreds med ett domkapitel, men varför? Jo, i regel torde det bero därpå, att man inte är så glad åt att domkapitlet inte delat den uppfattning, som vederbörande folkskolestyrelse eller folkskolinspektör har gått in för. Det behöver ju inte på något sätt vara fel hos domkapitlet, att det inte vid alla tillfällen kan dela folkskolinspektörens eller skolstyrelsens uppfattning. Jag erinrar mig för övrigt fall, där man från folkskolestyrelsens sida överklagade ett domkapitelsbeslut, och skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t ha sedan visat sig dela domkapitlets mening och ställt sig på dess sida. Överhuvud taget skulle jag här vilja säga, att vårt folkskoleväsende knappast är betjänt av en mellaninstans, som bara skulle säga ja och amen till folkskolestyrelsernas beslut eller till det som inspektören hade rekommenderat. Vad vi i stället önska är en mellaninstans, för vilken det är en samvetssak att med intresse, grundlighet och självständighet handlägga samtliga ärenden.

Det synes mig, herr talman, i detta sammanhang kunna vara lämpligt att stryka under, vad som har erinrats om förut, att domkapitlen numera fått en sammansättning, som gör dem på ett särskilt sätt lämpade att vara mellaninstans i folkskoleärenden. Jag hoppas ingen tar illa upp då jag tar mig friheten att säga, att det, mina damer och herrar, verkligen är så, att domkapitlen i den dag som i dag är inte är den klerikala institution, som man på visst håll tycks föreställa sig. Det är ju så, att säte och stämma i domkapitel ha för närvarande först biskop och domprost — de äro självskrivna — så en prästman, som är vald av stiftets präster, så tvenne män utsedda av Kungl. Maj:t, den ene i allmänna värv väl förfaren och den andre skolsakkunnig, och så en ledamot, som är vald av stiftets lekmän. Därtill kommer ju, att till domkapitlens förfogande står som sekreterare och föredragande m. m. en stiftssekreterare, en tingsmeriterad jurist, och han torde i regel ha ett mycket stort inflytande på ärendenas beredande och handläggning inom domkapitlet. För lekmannainflytandet menar jag alltså, att det numera är väl sörjt i våra domkapitel. Jag tror att man också skall kunna vitsorda, att de lekmän, som äro bisittare i domkapitel, på det stora hela taget äro för skolväsendet intresserade, duktiga, självständiga och ansvarskännande män. Jag tar mig friheten, herr talman, att i detta sammanhang också nämna något, som jag tycker är en styrka för domkapitlen, nämligen att i spetsen för dem står en man, om vilken man kan säga, att han i de flesta fall är en vetenskapligt skolad man och därtill en kulturellt betydande man.

Sedan jag tagit del av motionen sökte jag kontakt med människor, som skulle kunna vara på ett särskilt sätt sakkunniga, när det gäller detta ärende, för att få del av deras uppfattning. Jag vände mig till åtskilliga av de av Kungl. Maj:t utsedda bisittarna i domkapitel för att höra, vilken uppfattning de hade om domkapitlens gärning, och jag kan säga att de jag vänt mig till ha undantagslöst vitsordat, att domkapitlen skött sina uppgifter på ett utmärkt sätt. Man har tillagt, att de ifrån sin erfarenhet inte ha någon som helst anledning att kräva någon ändring i fråga om mellaninstansen.

Jag har också tagit mig dristigheten att språka med ett par av skolöverstyrelsens ledande män. En av dem förklarade, att sedan domkapitlen omorga-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

niserats för det ändamål, som vi här åsyfta, nämligen att ha hand om skolärendena, ha de fullgjort dessa sina maktpåliggande uppgifter på ett utmärkt sätt. En annan erinrade om det värde, som låg däri, att domkapitlen ha en god kontakt med bygden och dess liv. Han framhöll också, att om det skulle vara så, att man skulle söka centralisera skolärendena till skolöverstyrelsen, skulle detta innebära en starkt ökad arbetsbelastning för skolöverstyrelsen. Som slutförklaring kom det ifrån denne mans sida, att han inte hade någon önskan att domkapitlen skulle avkopplas såsom mellaninstans.

Jag tror, herr talman, att man också med frimodighet och i sanning kan säga, att hos domkapitlen finns en rik fond av kunnighet på detta område, ett livligt intresse för skolärenden och en redbar vilja att tjäna och gagna. Det är, herr talman, denna väl vitsordade mellaninstans, som man funderar på att ersätta med någonting annat, med en mellaninstans, om vilken man väl inte vet någonting mera än att den med visshet kommer att bli mycket dyrare än den nuvarande och om vilken man i varje fall kan förmoda, att den knappast kan komma att göra sin sak bättre än domkapitlen men kanske sämre. Jag dristar mig, herr talman, att säga, att jag nog tycker att Sveriges statsmakter i denna hårda tid ha angelägnare problem att söka lösa än det som här framlagts, när man nu begär en utredning om avkopplandet av domkapitlen som mellaninstans.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Jonsson** i Haverö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill för herr Hoppe framhålla, att det inte är alldeles riktigt att säga, att motionärerna ha föreslagit avskaffande av alla mellaninstanser. Det säges nämligen i motionen, att beträffande länsstyrelsernas befattning med skolärendena är intet att erinra. Detta är ju också alldeles riktigt. Det gäller nämligen i detta fall de ekonomiska frågorna, och jag anser för min del att det är mycket viktigt att länsstyrelserna få handlägga dessa. I övrigt tycker jag att det inte föreligger någon anledning att i detta sammanhang taga upp ett försvar för domkapitlen. För dagen ha de inte angripits på det sättet, att detta är motiverat.

Jag vill till sist endast säga, att första kammaren med ganska stor majoritet tagit den reservation, det här gäller, och det skulle vara förvånansvärt, om andra kammaren inte skulle våga sig på den utredning, som i denna reservation föreslås.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Härefter yttrade:

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Punkten 154 i det utskottsutlåtande, som vi nu behandla, inrymmer så många olika ting, att det är naturligt att diskussionen blir något översködlig och bitvis förvirrad. Den har till och med blivit åtskilligt mera förvirrad än vad som på grund av sakens natur i och för sig hade varit förklarligt.

Här har nu herr Oscar Olsson uppstämt ett ganska högljutt pedagogiskt kukeliku, och i detta har herr Holmberg i Luleå funnit sig föranlåten att instämma. Men för att kunna föra sitt resonemang har han måst hålla sig till den kommunistiska skolmotionen, som emellertid behandlas 105 punkter längre fram i utlåtandet, nämligen under punkt 259, där denna kommunistiska skolmotion finnes redovisad jämte de resonemang, som knutits till densamma. Emellertid kan jag inte uppehålla mig vid herr Holmbergs resonemang beträffande skolutredningen och åtskilligt annat, då jag känner mig förpliktad att ta frågorna en smula i ordning.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Jag skulle däremot ett ögonblick ha velat stanna vid det rent pedagogiska resonemang, som knutits till herr Oscar Olssons reservation och till de anföranden, som ha hållits i samband med denna. Herr Malmborg i Skövde har emellertid redan citerat en del avsnitt ur Oscar Olssons reservation och påvisat de som han sade mycket stora — jag skulle för min del vilja säga våldsamma — överdrifter, som herr Oscar Olssons uttalande på olika ställen inrymmer. Jag går därför förbi denna sida av saken. Jag skall endast be att i detta sammanhang få säga ett par ord om de stora klasserna. Inte bara herr Oscar Olsson utan även herr Malmborg i Skövde och herr Wallentheim ha klagat däröver. Det är klart att de stora klasserna kunna utgöra en belastning både för läraren och för barnen. Det gäller i detta avseende som alltid annars att måttliga korvar äro bäst. De stora klasserna kunna vara ett oting, men det samma kan även vara förhållandet med de alltför små klasserna. De för små klasserna påträffa vi emellertid vanligen ute i de avlägsna skogsbygderna, och däråt är egentligen ingenting annat att göra än att möjligen centralisera skolväsendet i den mån det befinnes lämpligt. De stora klasserna och de kanske alltför stora klasserna ha vi däremot i samhällena, där skolform A är rådande. Men vi skola i detta sammanhang komma ihåg, att A-skolformen med en lärare för varje klass dock är den lindrigaste skolformen, i varje fall för lärarna. I många fall är också denna skolform, även med stora klasser, den lindrigaste för barnen. Det är alldeles uppenbart, att förhållandena vid den lägre skolformen med samläsning mellan olika klasser blir väsentligt svårare att bemästra för lärarna och att de bli tyngre och besvärligare även för barnen. Om vi alltså erkänna, att de stora klasserna utgöra en belastning, så skola vi dock komma ihåg, att man där arbetar under i stort sett ganska goda förhållanden, då A-skolformen måste sägas vara den bästa. Men som herr Wallentheim redan påpekat är det lärarbristen som är orsak till de stora klasserna, och det går ju inte enligt en gammal sats att taga bröd i öknen. När vi ha en så oerhörd lärarbrist som för närvarande, en brist som enligt vad jag har gjort mig underrättad om speciellt i Norrland är alldeles särskilt ödeläggande för skolväsendet, kan man inte komma ifrån den konsekvensen, att vi måste ha stora klasser, så länge denna brist varar.

Herr Wallentheim berörde även en del andra frågor. Han var inne på de förhållanden, som herr Oscar Olsson i sitt uttalande i mycket skarpa ordalag har yttrat sig om, bland annat att folkskolans arbete sönderslites på grund av de krav, som ställas vid inträdesprövningarna till realskolan. Jag tror emellertid att det ligger åtskillig överdrift i detta tal. Men om det nu är så, att inträdesprövningarna till realskolan komma att inom en del skoldistrikt ganska mycket påverka arbetet i folkskolan — vilket är naturligt att de göra — så få vi väl ändå försöka finna oss i det ofrånkomliga sammanhang som finnes mellan folkskola och realskola, då vi ju ha anknytning mellan dessa båda skolformer. Och i den mån vi undan för undan få ett större antal realskolor ute i landet, måste detta också i ökad omfattning påverka arbetet i folkskoleklasserna. Det kommer man helt enkelt inte ifrån. Det finns såvitt jag förstår ett enda sätt att komma ifrån detta förhållande, nämligen att radikalt skilja på den högre skolan och folkskolan ända ned till botten. Men detta strider ju mot allt det pedagogiska resonemang, som vi ha vant oss vid under flera årtionden, nämligen att folkskolan skall utgöra bottenkola. Och den satsen har ju praktiskt taget accepterats överallt fastän under olika former. Det senaste uttrycket är ju enhetsskolan, men detta betyder dock, att folkskolan ligger i botten på hela skolorganisationen. Om man accepterar detta förhållande, kommer man inte ifrån det pedagogiska sambandet mellan folkskolan och realskolan.

Nu tror jag inte heller på talet om att jäktandet efter betyg och pressan-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

det av barnen med läxor o. s. v. har tagit så fullkomligt ohyggliga former under senare tiden, som man vill göra gällande. Jag anser att det i dessa talesätt säkerligen ligger en ganska stor överdrift. Jag har emellertid ingen speciell erfarenhet på just dessa saker, och jag kan därför inte bestrida att det på sina håll måhända kan finnas någon grund för denna klagan. Det är möjligt att det på en del platser förekommit en rätt stark pressning i dessa avseenden. Annars har det ju tidigare riktats ett ganska starkt och jag tror även befogat klander emot att det inte har arbetats i våra folkskolor på det sätt som man borde ha gjort utan att det har varit åtskillig slögång. Man kan naturligtvis inte fälla några generaliserande omdömen, men det är otvivelaktigt att detta tal i många fall haft fog för sig.

Jag skall som sagt inte närmare gå in på den kommunistiska skolmotionen, som herr Holmberg talade för, men jag kanske får säga ett par ord om de allmänna föreställningar och resonemang, som man ofta får ta del av i samband med denna skolmotion och liknande pedagogiska resonemang. För en vecka sedan var jag närvarande vid ett opinionsmöte här i staden, anordnat av Sveriges radikala kvinnoförbund, där man diskuterade skolans framtid. Där fick man höra mycket klargörande uttalanden om hur dessa moderna — de äro väl moderna förmodar jag — pedagoger verkligen se på dessa ting. Det var en talarinna vid namn Gun Nihlén, som verkligen gav det förlösande ordet i denna skoldebatt. Hon sade där bland annat, att auktoritet, disciplin och lydnad måste bort ur skolan, förr blir det ingenting med den. I fortsättningen förklarade hon, att lärarna inte skola forma ut skolan och det skola inte heller samhällets representanter göra, utan skolan skall dans och formas av barnen själva. Och när barnen så hade fått dana ut skolan, då skulle de och lärarna samarbeta för att komma fram till bästa resultat. Ja, jag behöver väl inte vidare analysera innebörden av ett sådant uttalande. Jag tror att man i denna församling själv kan draga sina slutsatser och göra sina kommentarer till ett sådant pedagogiskt program.

En annan mycket gammal pedagog sade på detta möte, att i den nya skolan utan betyg och examina — examina fingo nämligen inte förekomma under skoltiden, och i studentexamen skulle det endast vara tentamen i två ämnen — bli kanske kunskaperna mindre än i den nuvarande skolan. Men det kan inte vara till skada, fortsatte han, ty vad tjäna kunskaperna nu till? Jo, de göra eleverna dugliga till att slå sig fram i livet, alltså att tränga ut andra, att arbeta för egen fördel. Det är inte önskvärt ur allmän synpunkt. Andra egenskaper och förutsättningar böra komma i stället för kunskaper och förmåga att tränga sig fram i livet. Ja, detta är verkligen en ny radikal pedagogik, omfattad och propagerad av pedagogiska tanter av båda könen. Det är ganska onödigt att fördjupa sig i denna pedagogik. Vi ha under den senaste tiden blivit uppbyggda med så mycket pedagogiskt svammel och komma säkerligen att bli det också under en tid framåt, att vi ha nog och övernog av den varan. Det är detta pedagogiska svammel, som också utgör grundingrediensen i den kommunistiska skolmotionen, och jag tror, att jag inte vidare behöver befatta mig med denna.

Jag skall nu övergå till att säga några ord om den reservation, i vilken en utredning begäres om domkapitlens slopande som mellaninstans för folkskolan. Denna reservation bygger ju på en motion, som avgivits av herr Jonsson i Haverö m. fl., nr 100 i andra kammaren. Det är med hänsyn till detta ärendes behandling märkligt, att i denna motion inga klagomål anföras mot domkapitlens sätt att fungera som mellaninstans. I motionen förekommer endast yrkande på en centralisering av skolärendena. Det är alltså en extrem centralisationstanke som framföres i detta sammanhang.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

I förbigående vill jag säga, att när herr Jonsson i Haverö för en stund sedan var uppe och talade för sin motion, så erinrade jag mig, att herr Jonsson i Haverö i sin hemkommun som vi alla veta står mitt inne i en mycket tillspetsad skolstrid, där meningarna inom folkopinionen mycket starkt bryta sig mot varandra. Det är uppenbarligen denna skolstrid, som är själva utgångsläget för denna motion. Jag tror emellertid att det är ganska farligt att av enskilda fall, där man själv är hårt engagerad, draga generella slutsatser beträffande det samhällsorganisatoriska området eller vilket område det vara må. Det är så lätt att få sin objektivitet avtrubbad och sitt omdöme förblindat i större eller mindre grad av en strid, som man själv står mitt uppe i. Det är av denna anledning som jag är ganska tveksam beträffande själva denna motion i och för sig.

Sedan tillkommer den speciella egenheten, att motionären vill centralisera på ett sådant sätt, att det inte skall ligga någon mellaninstans mellan skolöverstyrelsen och skoldistriktet. Vid behandlingen av motionen i andra avdelningen av statsutskottet visade det sig, att det inte fanns någon som helst resonans för denna centralisationstanke. Alla som yttrade sig voro praktiskt taget överens om att en sådan centralisation skulle vara ganska olycklig ur skolväsendets synpunkt. Den skulle göra avståndet mellan den högsta pedagogiska myndigheten, skolöverstyrelsen, och de längst ut liggande organen för långt och svåråtkomligt, och en viss byråkratisk stelhet skulle uppstå. Det ligger i sakens natur att det under sådana förhållanden måste bli mera av byråkratisk formalism i organisationen, större friktioner och besvär i arbetet. Det skulle bli svårare att arbeta på ett smidigt sätt än det är om man har en betydligt mera nära liggande instans som domkapitlen. Vi voro alltså ganska överens på den punkten. Men några av avdelningens ledamöter hakade ändå fast sig vid yrkandet om en utredning om domkapitlens avskaffande i detta sammanhang. Men när man yrkar på en sådan utredning, bör man för det första vara fullt förvissad om att den ordning, som vi nu ha, innesluter väsentliga svagheter och olägenheter, som äro till ohägn och som böra avlägsnas, och för det andra ha en klar uppfattning om vilken ordning man i stället vill komma fram till. Det visade sig under överläggningen i utskottet, att man endast kunde leta upp ett enda fall, där man hade någonting att anföra emot domkapitlens sätt att handlägga sina uppgifter, och det var fallet i Västerås. Detta var alltså det enda fall som man kunde finna efter mycket rannsakande och sökande.

Vad åter beträffar direktiven för den nya instansen — om vi skola ha någon sådan — eller överhuvud taget för den ordning som man skulle tänka sig att framskapa, har det inte vare sig i utskottet eller här i kammaren framkommit ett enda förslag i den vägen. Det har inte förekommit en antydan om vad man vill komma fram till. Herr Bergström menade att man skulle göra en utredning för att utröna vilka olägenheter som den tilltänkta centraliseringen kunde vara behäftad med. Ja, icke behöver man väl göra en utredning om vilka olägenheter som man skulle kunna få av en annan organisation, som man icke har och som man icke vill ha, därför att man är fullt på det klara med att det måste vara olägenheter med den. Det förefaller mig, att de motiv som ligga bakom allt detta klagöras bäst med några ord ur herr Oscar Olssons anförande vid statsutskottets behandling av denna fråga. Han sade, att det finns en gammal tanke om kyrkans skiljande från staten, och han uppmanade dem som tidigare haft gehör för den tanken att nu också vara med om en utredning om slopande av domkapitlen såsom instans för handläggning av ärenden angående folkskoleväsendet. Jag tror, att det ger en liten illustration av vad som ligger bakom detta. Det är en sorts antipati mot

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

kyrkan och de kyrkliga organen, vilka man vill försöka att lufta ut på detta sätt. Jag anser, att man icke skall låta sådana motiv spela in. Här gäller det icke ett kyrkopolitiskt problem utan ett administrativt, opolitiskt problem. Därför bör man kunna göra sig fri från denna gamla känslomässiga inställning till kyrkan och dess organ.

Jag ber att få erinra om att det snart kommer att föreligga till avgörande ett stort förslag om den allmänna folkbokföringen. Det förutsättes i detta förslag, att pastorerna skola i samma mån som hittills vara inkopplade i detta arbete och fylla sin funktion. Ingen har ifrågasatt, att pastorerna skulle fränkopplas arbetet med folkbokföringen. Det är ur rent praktiska synpunkter lämpligt, att de alltjämt ha sin del i detta arbete. Jag tycker också, att det ur rent praktiska synpunkter är lämpligt, att domkapitlen alltjämt ha kvar sin funktion såsom en viss administrativ mellaninstans i skolärenden — åtminstone så länge som de fungera så pass bra, som de enligt samstämmiga vittnesbörd från olika håll göra. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag skall icke låta fresta mig av den föregående talaren att taga upp frågan om skolutredningen och dess arbete. Det lära vi väl få återkomma till, misstänker jag, när vi komma till punkten 259, vilket med den nuvarande takten väl blir någon gång vid tolvtiden i natt. Jag skall blott lämna ett par upplysningar.

Utskottet säger: »Utskottet vill framhålla önskvärdheten av att en översyn av centraliseringsproblemet och därmed sammanhängande frågor kommer till stånd och förutsätter, att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för verkställande av en dylik omprövning». Nu ligger saken till på det sättet, att skolutredningen redan verkställt en ingående undersökning av hela centraliseringsproblemet och därvid även av frågan om centralisering av sjunde och eventuellt åttonde klassen i folkskolan. Det föreligger också ett förslag, som bland annat skulle ge skoldistriktet större möjligheter än hittills att erhålla statsbidrag till såväl skolskjutsar som inackordering beträffande elever på folkskolans högre stadium. Om man skall lägga så stränga synpunkter som den ärade ordföranden på statsutskottets andra avdelning anlagt på de fall, där riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, förefaller det mig knappast föreligga någon anledning för utskottet att söka förleda riksdagen till att besluta en dylik skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning som redan är gjord. Någon skada gör den väl icke. Jag har blott velat meddela, hur saken faktiskt ligger till. Utredningen är redan gjord.

Här har man under denna debatt talat om en del pedagogiska frågor. Det har varit tal om de stora klasserna och vad man bör göra åt den saken. Jag delar herr Malmborgs i Skövde uppfattning, att i många fall är klassens storlek för närvarande det väsentliga hindret för att kunna komma fram till en nöjaktig undervisning i våra skolor, även om det är riktigt, såsom herr Persson i Falla sade, att man naturligtvis icke får gå till den motsatta ytterligheten och göra dem för små. Det har uteslutande varit på grund av ekonomiska skäl, som Kungl. Maj:t varit tvungen att föreslå riksdagen och riksdagen beslutat en ökning av elevantalet i klasserna. Detta hör till de saker, som vi så snart som möjligt måste se till att vi komma ifrån igen. Här har skolutredningen gjort en utredning angående det — vad skola vi kalla det? — pedagogiska optimum, således det elevantal som ur pedagogiska synpunkter är det bästa i de olika skolformerna — det gäller både folkskolorna och läroverken — och angående kostnadsberäkningarna. Det är nämligen enorma be-
lopp, som det här rör sig om. Man kan icke göra sig en föreställning om hur

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

dyrt det är att få ned elevantalet i klasserna. Det är givetvis en annan praktisk fråga som också ligger i vägen och som vi talat om i kväll, nämligen att vi icke ha tillräckligt med lärare för närvarande för att kunna genomföra detta, varför det är av den allra största vikt att så fort som möjligt få utbildat ett större antal lärare. Den nuvarande ecklesiastikministern har redan vidtagit förberedelser för en sådan utredning.

Vad så gäller frågan om intagning av elever från folkskolan till realskolan, ha vi en mycket ingående och på expertisutlåtanden grundad utredning, som ligger färdig i skolutredningen. Det är en oändligt tilltrasslad och besvärlig historia, när man litet närmare ser på saken. För övrigt vill jag säga att om man skall göra en fördelning av eleverna på ett riktigt, lämpligt och rättvist sätt mellan de olika skolformerna, är det nödvändigt att få någon sorts enhetsnorm för detta. Det kan man icke komma ifrån. Jag sympatiserar med den möjligheten, att man skulle kunna på grundval av standardiserade folkskolebetyg göra detta urval, men som sagt det är en historia, som är ganska besvärlig, när man ser på den i praktiken.

Jag är också av samma uppfattning som herr Malmborg i Skövde och andra som yttrat sig härom, att när det gäller den stora skolreformen är det icke blott fråga om de organisatoriska frågorna, utan det gäller i minst lika hög grad det inre arbetet i skolorna. Man kan ibland bli litet otålig och frestad att utan vidare förkasta allt möjligt som sägs om nödvändigheten av ändring i det inre arbetet i våra skolor, då den diskussion, som pågått i denna fråga, verkat inte så litet besynnerlig. Alla människor tro, att de äro sakkunniga i skolfrågor. Pedagogerna ha ofta var och en sitt ideal och sina idéer, som de strida för med näbbar och klor utan att alltid tänka på hur saken ter sig i praktiken. Emellertid tillkallade Kungl. Maj:t, när jag var ecklesiastikminister, till skolutredningen den som jag trodde och alltjämt tror vara den främste på detta område, nämligen f. d. undervisningsrådet Hänninger. Han är en av vårt lands främste reformpedagoger, liksom jag vet både av hans skrifter och yttranden hur intresserad han är av arbetsskolan och andra moderna metoder, men samtidigt visar sig ha känsla för och kunskap om de besvärligheter, som förefinnas vid genomförande i praktiken av dylika ting, särskilt, mina damer och herrar, när det gäller det *offentliga* skolväsendet, där det givetvis möter alldeles speciella svårigheter att kunna ordna det inre arbetet på ett smidigt sätt. Emellertid föreligger nu i skolutredningen en under herr Hänningers egid gjord vidlyftig utredning om dessa ting, som här diskuteras och överhuvud taget diskuteras i våra dagar på dessa områden. Jag hoppas, att den ganska snart skall kunna föreligga i tryck. Den föreligger för närvarande i manuskript, genomgången av utredningen in pleno. När den kommer på riksdagens bord, ha vi här en fastare grund för våra överläggningar i dessa frågor än i herr Oscar Olssons reservation och den kommunistiska motionen. För min del skulle jag därför gärna vilja vänta med att diskutera dessa frågor, tills denna utredning kan bli publicerad.

Herr Holmberg: Herr talman! Av herr Perssons i Falla resonemang kan man utläsa reminiscenser av den uppfattning som företräder exklusiva herrefolksintressen och herrefolkskretsar. Han har karakteriserat vår skolmotion genom att citera eller, rättade sagt, karikera den uppfattning, som de borgerliga och liberala människor, vilka framträtt i skoldiskussionen, gjort sig till tolk för. Det är en åskådning, som i många väsentliga avseenden sammanfaller med vår uppfattning, men det är icke allt, som sagts i vår skolmotion. Då herr Persson i Falla karikerar de moderna skolmetoderna och den nya skolorganisationen, kan det vara tillräckligt att hänvisa till de resultat, som uppnåtts i

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

andra länder, och de resultat, som också nåtts i vårt land i skolor, där man på försök anordnat en undervisning efter moderna metoder. Jag börjar faktiskt tro, att herr Persson i Falla icke känner till ett enda dugg av innehållet i vår skolmotion. Den har ett visst sammanhang med herr Oscar Olssons reservation, som vi behandla under denna punkt. Det var bl. a. anledningen till att jag utverkat talmannens tillstånd att få behandla vår skolmotion på denna punkt. Eftersom både herr Persson i Falla och andra diskutera vår skolmotion och annat som har samband med den, skall jag taga mig friheten att erinra om att huvuddragen i denna reservation äro också huvuddragen i vår ståndpunkt beträffande de pedagogiska och organisatoriska formerna för skolan. Vi anse, att herr Oscar Olsson har rätt i sina synpunkter, och vi ha till skillnad från herr Malmborg i Skövde icke den uppfattningen, att det nuvarande tillståndet, när det gäller arbetsformerna för skolan, är idealet. Vi anse, att det icke är idealiskt med detta hemläxplugg och denna betygs- och examensjakt, som utdömts av massor av pedagoger och som vi icke heller anse vara tillrådligt. Erfarenheten från andra länder t. ex. Amerika, där hemläxor icke förekomma, visar att dessa nya metoder icke ge sämre resultat av skolundervisningen än de som praktiseras i vårt land.

Jag skulle i detta sammanhang vilja taga upp till debatt ett tema, som jag tror för litet beaktats framför allt när det gäller hemläxorna. Det är de besvärliga hem- och bostadsförhållandena hos oss. Förutsättningen för att barnen skola ha någon nytta av hemläxorna och överhuvud taget kunna läsa dem hemma är först och främst, såsom herr Malmborg i Skövde sagt, att det i hemmen finns någon, som kan undervisa. Det är tyvärr icke någon regel utan tillhör undantagen. I de flesta hemmen finns det nämligen ingen. Härtill kommer den väldiga svårigheten, som består däri att på grund av bostadsförhållandena barnen icke ha någon lugn vrå, där de kunna läsa sina läxor och inhämta vad de enligt lärarens uppfattning skola inhämta. Jag har här en bostadsstatistik, upprättad av Hyresgästernas riksförbund, där man gjort en översikt över vårt bostadsbestånd. Av denna framgår, att 46 procent av hela det svenska bostadsbeståndet består av lägenheter om ett rum och kök och att en mycket stor del av dessa bostäder består av ett enda rum. I denna bostad samlas nu familjen, ofta med många barn. Hur skall man överhuvud taget kunna förutsetta, att barn med sådana hembetingelser skola kunna läsa sina läxor? Vi ha därför i likhet med herr Oscar Olsson hävdad, att man till väsentlig del bör förlägga skolarbetet till arbetsplatsen och att skolarbetet bör ske under direkt ledning av lärare, alltså av kvalificerat folk, och icke i hemmen. Det är faktiskt så, som jag redan sagt, att lärarens arbete i mycket stor utsträckning inskränkt sig till att förhöra vad barnen lärt av sina föräldrar, i stället för att själv undervisa dem.

Herr Persson i Falla och likaledes förre statsrådet Bagge ha sagt, att de stora klasserna hänga samman med lärarbristen. Det är icke något försvar för den hittills förda skolpolitiken, utan det är endast ett understrykande av en anmärkning som vi riktat mot den nuvarande skolpolitiken. Man skulle naturligtvis ha utbildat flera lärare, som haft möjlighet att organisera skolarbetet på ett bättre sätt. Herr Persson i Falla anser, att om man accepterar uppfattningen av folkskolan som bottenkola, innebär detta också, att man måste acceptera den nuvarande övergången från folkskolan till realskolan. Det visar, att han åtminstone inte läst grundtankarna i vår skolmotion. Vi ha nämligen på den punkten sagt, att man mycket väl kan skapa en skolorganisation, där man icke längre behöfve ha en realskola. Man skulle med andra ord skapa en enhetsskola, som ger det kunskapsmått som den nuvarande realskolan ger, alltså en nioårig enhetsskola. Det grundläggande i vårt skolprogram som vi skis-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

serat i motionen är, att undervisningen skall vara fri, och att det följaktligen icke skall finnas några ekonomiska spärrar för denna utbildning. Med detta möjliggör man, att alla starta på samma linje i livet, och man uppnår en demokratisering av skolväsendet. Den andra grundläggande principen i vårt skolprogram är, att det skall ske en reformering — jag var redan inne på det beträffande skolorganisationen och undervisningsmetoderna — men denna reformering skall avse nya läroböcker och nya läsplaner och överhuvud taget ett fullständigt brytande med den nuvarande ordningen. Allt detta har gått herr Persson i Falla förbi, eftersom han överhuvud taget icke är intresserad av att ingå i någon realbehandling av vår skolmotion och våra synpunkter på skolpolitiken utan vill karikera och icke har något annat intresse än att bibehålla den nuvarande mycket typiskt klassbetonade skolformen och bibehålla ett tillstånd, som icke medger en demokratisk utveckling av vårt skolväsende.

Jag vill till slut meddela att vi komma att stödja de reservanter, som motsätta sig, att domkapitlen skola ha något med skolan att skaffa, därför att vi anse det vara en riktig utveckling, att de kyrkliga institutionerna överhuvud taget avkopplas från allt som har med skolpolitik att skaffa.

Herr **Malmberg** i Skövde, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Holmberg citerade mig i sitt anförande, men jag måste säga, att han citerade något vårdslöst, och därför nödgas jag göra en distinktion. Jag skulle ha sagt, att arbetssättet i skolorna överhuvud taget vore idealiskt. När jag talade om småskolans arbetsformer, använde jag det uttrycket, att man funnit ett nästan idealiskt arbetssätt på detta område. Det uttrycket vågar jag stå för, men det gäller endast den skolformen. Jag sade vidare, att om andra skolformer kunde finna sig lika väl till rätta skulle man icke ha några större bekymmer för arbetsformerna i skolan. Vidare sade herr Holmberg i sitt anförande, att man i folkskolan skulle enbart förhöra eleverna. Det påståendet är alldeles felaktigt. Där lägger man i stället huvudvikten på preparation. Det vågar jag påstå på grund av en lång erfarenhet.

Herr **Holmberg** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag beklagar att jag missuppfattade herr Malmberg i Skövde. Jag skall i stället be att få använda tillfället för att säga några ord till herr Svensson i Grönvik.

Herr Svensson i Grönvik hänvisade till att det på landsbygden inte existerar sådana förhållanden, att folkskolan blir preparandkurs för inträdet i läroverken. Det beror emellertid på ekonomiska och andra förhållanden, vilka i mycket ringa omfattning ha möjliggjort för landsbygdens ungdom att överhuvud taget komma till läroverk. Herr Svensson i Grönvik kan ju i det fallet läsa skolutredningens material, där det påvisas att bara 24 % av landsbygdens ungdom för närvarande ha någon möjlighet att komma till läroverk. Det är detta, som är förklaringen till det tillstånd, som herr Svensson i Grönvik finner vara så tillfredsställande. När herr Svensson finner anledning att uppstämna ett »gudskelov» över dessa eländiga förhållanden, så visar det hur stora skäl det finnes att önska andra män i ledningen för skolfrågornas behandling på olika områden än herr Svensson i Grönvik.

Härpå anförde:

Fröken **Olsson**: Herr talman! Herr Malmberg i Skövde citerade 1919 års undervisningsplan, att undervisningen skall motsvara barnens mottaglighet och behov, och han påpekade, att man i småskolan verkligen har lyckats med detta.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Jag vill understryka detta. Småskolan är den enda skolform vi ha, som verkligen är anpassad efter barnen på det åldersstadiet, men ju längre bort man kommer från småskolan, desto sämre blir denna anpassning. Redan i folkskolans lägre klasser motsvara kursplanerna icke till alla delar barnens utvecklingsstadium. Att emellertid få ett bättre tillstånd är icke lätt, därför att vi icke veta vad barnens mottaglighet är i de olika åldrarna. Vi sakna praktiskt taget en psykologisk pedagogisk forskning, som skulle kunna klarlägga det. Den saknas nästan helt och hållet. Vi sakna också en försöksverksamhet i större utsträckning, som skulle kunna leda till ett bättre avvägande av kursplanerna.

Det pågår dock på många håll en sådan försöksverksamhet. Vad herr Svensson i Grönvik menade med att säga, att den har kapitalt misslyckats, förstår jag icke, ty såvitt jag vet finns det ingen samlad redovisning över den försöksverksamhet, som pågår. Det finns skolor och enskilda lärare, som ha bedrivit pedagogisk försöksverksamhet runt om i landet i ett tiotal år och med glädjande resultat, och det finns andra, som ha nått mindre lyckade resultat beroende på sämre personliga kvalifikationer och yttre svårigheter. Om herr Svensson i Grönvik syftar på den s. k. nya skolan, som lägges ned denna termin, så har den visst icke misslyckats pedagogiskt. Tvärtom har den på den korta tid den varit i verksamhet nått bättre resultat än som kunnat förväntas efter så kort tid. Att den måste slå igen på grund av ekonomiska svårigheter är en helt annan sak.

Vad man skulle behöva är litet mera förståelse och intresse hos högre skolmyndigheter för försöksverksamheten. Skolöverstyrelsen och framför allt folkskolinspektörerna borde visa mera positivt intresse för ett verkligt experimenterande på skolområdet och uppmuntra de skoldistrikt och lärare, som vilja ägna sig åt detta, ge dem allt stöd de kunna och vårda denna verksamhet och söka få till stånd en diskussion inom skolan. Däremot böra de icke ålägga vare sig några lärare eller skoldistrikt att övergå till andra metoder. Det finns nämligen också exempel på att framstegsvänliga inspektörer och överlärare ha tvingat lärare att övergå till metoder, som dessa överordnade personer ansett vara allena saliggörande, och resultatet därav har icke heller blivit lyckat utan blivit sådant, att det sedan kan användas i diskussionen mot den fria skolan. Första förutsättningen för att en lärare skall kunna nå goda resultat med en metod är, att han själv tror på den. Om man tvingar gamla lärare, som ha undervisat i 30 år eller mera enligt konservativa metoder, att plötsligt avskaffa hemläxorna och övergå till arbetsskolan, så kommer resultatet att bli ytterligt misslyckat.

Såsom herr Malmborg i Skövde framhöll är det icke så mycket fråga om de yttre formerna för skolan som om det inre arbetet. Vi böra göra allt vad vi kunna för att röja undan de yttre hinder, som kunna finnas för den fria skolan, men sedan måste den växa fram inifrån utan yttre tvång. Denna min uppfattning om betydelsen av den fria skolans fria växt är också anledningen till att jag icke kan biträda herr Oscar Olssons reservation, trots att jag i allo delar hans åsikter. Jag tror nämligen att man lika litet här som på andra områden kommer någon vart genom tvång.

När det gäller sjunde klassen veta vi verkligen en del om elevernas mottaglighet. Vi veta så mycket som att 14-åringarna ha helt andra behov och helt annan mottaglighet än de barn, som äro yngre. De ha lämnat den egentliga barnaåldern bakom sig och stå på tröskeln till de vuxnas värld. De kunna fatta och förstå en del teoretiska och abstrakta resonemang, som barn annars icke äro mottagliga för. De ha en hel del problem, som skolan åtminstone delvis kan hjälpa dem med, om den fick lov att verkligen ta hand om dem

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

på ett riktigt sätt. Därför är det viktigt, att sjunde klassen anordnas som en verklig överbyggnad på och blir skild från den egentliga folkskolan.

På landsbygden med dess B-skolor har hela syftet med denna skolreform blivit förfelat därigenom, att sjunde klassen i övervägande grad har lagts till de gamla skolorna. Där är det i bästa fall tre klasser — femte, sjätte och sjunde — som undervisas tillsammans. Man kan därför icke med den sjunde klassen ta upp några problem eller använda några metoder, som icke passa även för 12-åringar, och då är det ingen glädje med det.

Det är mycket glädjande, att såväl skolutredningen som riksdagen numera tycks vara på det klara med att det såvitt möjligt bör bli en centralisering av sjunde klassen. Hittills har detta i många skoldistrikt strandat på inspektörernas motstånd. I mitt eget skoldistrikt ville vi, när sjunde klassen infördes, centralisera den, men förslaget härom stälptes av folkskolinspektören med den vanliga motiveringen, att det fanns risk för att våra nuvarande B 1-skolor i så fall skulle sänkas till B 2. Vi hade en diskussion mellan lärarkåren och skolstyrelsen, där vi kommo fram till att för vår del anse, att det var bättre med en B 2-skola med sjunde klassen skild därifrån än med en B 1-skola med sjunde klassen inarbetad, men den uppfattningen fingo vi icke inspektören med på. Vad beträffar B 3-skolan blir det galet hur man gör, då det är lika svårt att tillgodose 7-åringarnas behov som 14-åringarnas om de skola undervisas tillsammans med andra åldrar.

Vad sedan gäller inträdesprovets press på skolan tror jag icke att den har överdrivits. Jag vill säga till herr Malmborg, att den pressen räcker ända ned i andra klassen. I de skolor, där ett större antal barn går över från fjärde klassen till läroverk, märker man redan i andra klassen en mycket stark press från dessa inträdesprov. Lärarna i tredje och fjärde klasserna kräva en hel del av andra klassen, som faktiskt icke hör till småskolan.

Vad man skall göra i stället är mycket svårt att veta. Vi måste ju ha någon sorts gallring för inträde till högre skolor. Om man kunde göra verkliga anlagsprov, som gäve oss möjlighet att objektivt fastställa vilka barn som äro lämpliga för teoretiska studier, skulle vi varken behöva några betyg eller inträdesprov. Jag kommer emellertid här tillbaka till att vi icke ha någon psykologisk pedagogisk forskning, som med någon som helst säkerhet kan säga oss hur vi skola ordna sådana anlagsprov, och så länge vi icke ha det få vi dragas med betygen, fastän de äro mycket ofullständiga. Jag tror emellertid också för min del, att det vore bättre att låta den avlämnande skolans vitsord i det fallet vara avgörande. I varje fall måste jag fastslå, att som det nu är med dessa inträdesprov vantrivas både lärare och elever och föräldrar, och då måste det vara något fel i systemet. Vi måste försöka komma fram till något bättre.

Herr Staxäng: Herr talman! Av två skäl är jag rätt tveksam om jag skall deltaga i denna debatt. Det första skälet är, att debatten redan pågått ganska länge och att vi ha rätt mycket kvar av åttonde huvudtiteln att behandla. Om jag emellertid helt avstår från att deltaga i denna skolpedagogiska debatt eller debatt om själva skolans utformning, så kanske det i någon mån kan leda till att mitt anförande mycket starkt kan förkortas.

Det andra skälet för min tveksamhet att taga till orda i debatten är, att jag själv är ledamot i ett domkapitel, alltså i den mellaninstans i administrativt hänseende, som man nu önskar ta bort vad beträffar skolärendena.

För min del ser jag med mycket litet bekymmer på denna fråga om huruvida domkapitlen fortfarande skola utgöra en sådan mellaninstans. Jag ser icke på något sätt denna fråga som om därmed kyrkan skulle stå eller falla.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Jag tror emellertid, att det ligger så till, att domkapitlen såsom ett kyrkligt organ göra samhället en ganska stor tjänst, när de ha varit en mellaninstans i fråga om våra skolärenden.

Jag vill också framhålla, och jag gör det gärna, att kritiken mot domkapitlen såväl från motionärernas sida som i de flesta anföranden, som här ha hållits, har varit ganska mild. Man har endast i ett enda fall kunnat påpeka, att ett domkapitel har förfarit oriktigt. Det gäller Västerås domkapitel, som skulle ha gjort en feltolkning, och det avsåg en åtgärd för att stödja konfirmandundervisningen. Jag förstår mycket väl, att ser man sakligt strikt på saken, så måste domkapitlet ha gjort sig skyldigt till en feltolkning enligt vad man meddelat mig. Det finns alltså möjlighet att därvidlag få en ändring till stånd.

Nu får jag säga, att för min personliga del kan jag icke tillägna mig något särskilt patos på denna punkt. Efter det myckna talet om »den kristna linjen», som några år förts åtminstone på läpparna, trodde jag att man skulle ta Västerås domkapitels beslut eller åtgörande mera lugnt. Jag menar, att om man där har förfarit oriktigt, så bör det rättas till, men man bör icke ta det som intäkt för en så pass genomgripande förändring som här har föreslagits från motionärernas och reservanternas sida, när man vill ha en utredning om att avföra domkapitlen som mellaninstans beträffande skolärendena.

Jag skall icke här beröra prästernas insatser när det gäller skolväsendet. Det har sagts både berömmande och kritiska ord härom. Jag skulle tro att det närmast ligger så till, att vem man än sätter i spetsen för en skolstyrelse, så kommer man til syvende og sidst fram till hur individen är funtad. Frågan om att få en person med sinne för förhandlingar och att styra och ställa tror jag icke man löser bara genom att avföra en viss kategori. Jag kan betyga för de närvarande, att jag känner många skolstyrelser, där man med saknad sett att prästen avförts som ordförande i skolstyrelsen och där man sagt, att den, som vi fick i stället, var icke bra.

Eftersom jag själv tillhör ett domkapitel, vill jag här anföra några synpunkter, som jag har fått vid behandlingen av skolärendena. Eftersom saken väl redan är avgjord — första kammaren har ju redan gått in för en utredning — vill jag åtminstone skicka med detta som en liten hälsning på vägen till den utredning, som eventuellt skall ta hand om denna fråga.

Vi veta alla, att domkapitlen i mycket få fall slutgiltigt avgöra skolärendena. Om domkapitlet och skolinspektören icke äro ense, går ärendet automatiskt till skolöverstyrelsen. Det är emellertid en sak, som icke har berörts i debatten men som motionärerna något snuddat vid, och det är frågan om den kommunala självstyrelsen. Denna kommunala självstyrelse kan vingklippas på olika sätt. Man kan undan för undan taga bestämmanderätten ifrån de kommunala organen. Det är ett sätt att beskära den kommunala självstyrelsen. Man kan emellertid också gå en annan väg. Man kan till exempel inrätta en mellaninstans mellan det centrala organet, staten, och de lokala myndigheterna, vilken instans blir så att säga en skugga av det statliga centralorganet. På det sättet kan man också försvåra den kommunala självstyrelsen.

Jag vill i anknytning till detta framhålla, att om man här inför en ny mellaninstans, så ligger det mycket nära till hands att den blir en skugga av skolöverstyrelsen. Jag tror jag med full rätt kan framhålla, att domkapitlen under senare år ha haft den stora styrkan i sin handläggning av skolärendena, att de ha stått ganska självständiga, icke i fråga om författningarna, ty därvidlag äro de givetvis bundna, men i övrigt gentemot skolöverstyrelsen och inspektörerna och även gentemot församlingarna och skolstyrelserna. Å ena sidan ha vi flera gånger faktiskt varit ett stöd för såväl lärarna ute i skoldistriktet som

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

för skoldistriktet själva, när det har gällt vissa frågor. Å andra sidan har det varit av mycket stort värde, när man har försökt få fram förbättringar på skolans område från statsmakternas sida, att man har haft domkapitlen som en mellaninstans, som kunnat hjälpa till när det har gällt att lokalt sett söka driva igenom dessa förbättringar. Det är nämligen att märka, att det ofta förekommit en ganska kompakt folkopinion, som man har måst luckra upp, och därvidlag har domkapitlet haft ganska stora möjligheter och, jag vågar påstå, större möjligheter än om man skulle ha haft ett enhetligt organ, som direkt sorterat under skolöverstyrelsen. Jag tror, att man icke skall förbise detta, när det gällt att föra igenom de förbättringar på skolområdet, som ha beslutats.

Jag vill därför, herr talman, framhålla, att det icke är säkert, att man genom att föra bort domkapitlen som en administrativ mellaninstans kommer att gagna skoldistriktet och församlingarna. Jag är mera benägen att påstå, att om man för in en mellaninstans av annan art, som kanske icke blir så fristående — den blir kanske också politiskt betonad, vilket kanske icke alltid är en fördel — så kanske man icke därmedagnar de lokala organen, något som man ur självstyrelsesynpunkt icke bör förbise.

På grund av dessa mina synpunkter ber jag att få ansluta mig till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr talmannen därå givna proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i mom. I.

Härefter gav herr talmannen beträffande utskottets hemställan i mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 154 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, i vad angår mom. II, bifaller den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkänagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 74 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan, i vad angick mom. II, och i stället bifallit den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

På av herr talmannen beträffande vart och ett av mom. III och mom. IV därå givna propositioner biföll kammaren härpå vad utskottet i dessa mom. hemställt.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Härefter framställde herr talmannen beträffande utskottets yttrande i tredje stycket å s. 31 i det tryckta utlåtandet propositioner dels på godkännande av utskottets berörda yttrande, dels ock på godkännande av det yttrande i motsvarande del, som föreslagits i den av herr Oscar Olsson av-givna reservationen; och godkände kammaren utskottets ifrågakvarande yttrande.

Slutligen blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets yttrande i övrigt av kammaren godkänt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 6.

Interpellation. Herr von Friesen erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den gasransonering, som i dessa dagar träder i kraft på olika håll i landet, har upprört känslorna hos ett stort antal av de människor, som drabbats av densamma. Man inser väl att läget på bränslefronten kunnat tvinga till det steg som tagits, och missnöjet gäller därför icke ransoneringen som sådan men de principer, varpå den uppbyggts. Särskilt är detta fallet i fråga om grunderna för de enskilda hushållens gasförbrukning. Enligt bränslekommissionens bestämmelser har ett hushålls gaskonsumtion under ett tidigare år (1942) dividerats med antalet dagar, varigenom en genomsnittlig dagsförbrukning (A) för familjen erhållits. På samma sätt har en uträkning skett rörande den genomsnittliga dagsförbrukningen för familjer av liknande storleksordning på orten (B). Konsumenten tilldelas nu en viss procent av dessa två grundkvantiteter, varvid den väsentligaste tilldelningen bygger på den egna förbrukningen (A) och en jämförelsevis liten tilläggskvantitet uträknas i procent på grundkvantiteten (B).

Denna princip synes gynna den slösaktige. Den som alltid varit sparsam med gas och nedbringat förbrukningen till ett minimum, kommer nu, såvitt jag kan se, att straffas med en beskärning, som blir proportionellt större än för den slösaktige. Att gasransoneringen skulle nödvändiggöra avsteg från sedvanliga regler för tilldelning av ransonerade varor i hushållen, kan man till nöds förstå, men att utformningen skulle få denna för sparsamhet och omtanke bestraffande karaktär, är svårt för allmänheten att fatta. Olika skäl ha i den offentliga debatten anförts för den gjorda utformningen av tilldelningsreglerna utan att dessa dock därför blivit mer motiverade. Det torde ej heller saknas möjligheter att på ett enkelt sätt åstadkomma större rättvisa, exempelvis genom att låta huvudtilldelningen grunda sig på kvantiteten B, vilken ju utgör en genomsnittssiffra för jämförbara familjer.

Svagheten i systemet framträder särskilt i fråga om det mycket stora antal familjer, som äro bortresta under sommaren. Om en familj är bortrest 3 månader, förbrukar den sin årskvantitet på endast 9 månader. Vid uträkningen av familjens grundkvantitet tages emellertid ingen hänsyn härtill, utan dagskvantiteten erhålles på sedvanligt sätt. Denna familjs dagsranson blir med andra ord endast $\frac{3}{4}$ av den verkliga. Detta skulle icke ha någon betydelse, om även ransoneringsperioden sträckte sig över ett helt år. Då kunde ju den under sommaren icke förbrukade gaskvantiteten — liksom skett 1942 — slås ut över vinterperioden. Men ransoneringsperioden slutar nu strax efter sommaren, och ett tillgodogörande under den följande perioden av vad som sparats under sommaren synes icke vara medgivet. Att det här blir fråga om en orimlig belast-

Interpellation. (Forts.)

ning för dessa familjer under tiden efter första ransoneringsperiodens slut, ligger i öppen dag.

De orättvisor, som gasransoneringen sålunda medför för stora befolkningslager, ha under de senaste dagarna föranlett även en tilltagande presskritik. Det förefaller också, som om bärande skäl bort föreligga för att redan nu underkasta principerna för denna ransonerings förnyad och grundlig översyn. Med anledning härav anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har statsrådet observerat de orättvisa konsekvenser, som gasransoneringen i sin nuvarande form medför för stora grupper av konsumenterna?

2. Vill statsrådet medverka till att de tillämpliga principerna snarast upptagas till översyn i syfte att finna en bättre och rättvisare grund för tilldelning av förbrukningskvantiteter till gaskonsumenterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 147, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

§ 8.

Herr *Hall* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 577, om gratifikation åt förre förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlbergs änka Hilda Carolina Carlberg, född Forsman.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.12 em.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 19 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Utgifter under riksstatsens åttonde huvudtitel. (Forts.) Fortsattes behandlingen av statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 155—167.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet.

Punkten 168, angående folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 176, föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 900 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I en inom andra kammaren av herrar *Viklund* och *Åkerström* väckt motion (II: 140) hade hemställts,

1:o) att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, punkt 176, rörande Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn samt sådan ändring av gällande grunder för statsbidrag till skolbyggnader att ekonomiskt svaga skoldistrikt kunde beredas ett mera effektivt statligt stöd än hittills vid uppförande av skollokaler samt

2:o) att i avvaktan på resultatet av en utredning av denna fråga riksdagen måtte överlämna åt Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmådde att uppföra nödiga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter nu föreskrivna grunder.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 900 000 kronor;

b) att motionerna I: 96 och II: 99, II: 56, I: 254 och II: 380, II: 140 samt II: 168 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Viklund* och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionen II: 140 under punkten 2 framställda yrkandet och alltså hemställa,

a) att riksdagen — — — 1 900 000 kronor;

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

b) att riksdagen, med bifall till motionen II: 140 punkten 2, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av engångsbelopp till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmådde uppföra behöfliga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter för närvarande gällande grunder;

c) att motionerna I: 96 och II: 99, II: 56, I: 254 och II: 380, II: 140 punkten 1 samt II: 168 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Viklund**: Herr talman! På denna punkt ha vid utskottsbehandlingen jag och herr Åkerström fogat en reservation. Under denna punkt redovisas också en motion, som i början av riksdagen avgavs av herr Åkerström och mig. I motionen hemställde vi: »att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, punkt 176, rörande Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn samt sådan ändring av gällande grunder för statsbidrag till skolbyggnader att ekonomiskt svaga skoldistrikt beredas ett mera effektivt statligt stöd än hittills vid uppförande av skollokaler, samt att i avvaktan på resultatet av en utredning av denna fråga riksdagen måtte överlämna åt Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av *engångsbelopp* till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmå att uppföra nödiga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter nu föreskrivna grunder.»

När dessa bidragsgrunder för, det är väl nu nio år sedan, antogos av statsmakterna, skedde det därför att skolväsendet betraktades såsom en hela samhällets fråga. Byggnadet av skolhus ansågs böra på ett bättre sätt understödjas av staten. Vidare ansågs det, att man härigenom skulle åstadkomma en utjämning mellan å ena sidan mera bärkraftiga skoldistrikt och å andra sidan fattiga skoldistrikt, så att även fattiga distrikt skulle kunna tillgodose sitt behov av ett tillfredsställande lokalbestånd. Nu är det ju allom bekant, att förhoppningarna härutinnan i betydande utsträckning gäckats. Detta beror på statsbidragsgrundernas utformning. Det statsbidrag, som genomgående beviljas, uppgår oavsett kommunens ekonomiska förhållanden till 75 % av den godkända byggnadskostnaden. Men på grund av att detta bidrag, när bidragsunderlaget överstiger 2 500 kronor, utbetalas under loppet av 25 år, kan det i realiteten icke överstiga 50 % av byggnadskostnaden. Då nu kommunerna vanligen upptaga lån motsvarande hela byggnadskostnaden, betyder det, att statsbidraget vid ett normalt ränteläge motsvarar ungefär skoldistriktens räntekostnader för upptaget skolbyggnadslån. Svårigheterna kvarstå för de fattiga kommunerna att ordna sitt lokalbestånd.

Om man beräknar, att en landsbygdsskola av gängse typ i uppförande drager en kostnad av exempelvis 200 000 kronor, kan belastningen per skattekrona bli synnerligen olika i olika kommuner. Inom ett allmänt skattetyngt län kan en sådan byggnadskostnad i en kommun motsvara endast några tiotal ören per skattekrona, medan den däremot i en annan kommun kan belasta varje skattekrona med flera tiotal kronor. För de fattiga kommunerna äro ju också lånemöjligheterna mycket begränsade. Byggnadskostnaderna drabba alljämt de mindre välsituerade skoldistriktet hårdare än de mera välsituerade. Detta har ju också medfört, att under de senaste åren huvudparten av statens anslag på detta område gått till de rikaste skoldistriktet här i landet, medan däremot de fattigaste skoldistriktet få sitta med lika bristfälliga lokaler som de haft tidigare, lokaler som äro bristfälliga ur undervisningssynpunkt och så dåliga,

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

att fara föreligger för skolbarnens hälsa. Missförhållandena på detta område ha ju varit uppenbara för alla och framkallat missämja bland barnens målsmän. Kommunerna ha framfört sina bekymmer till vederbörande myndigheter. och myndigheterna ha behjärtat svårigheterna. Vid upprepade tillfällen har skolöverstyrelsen förklarat sig anse gällande bestämmelser otillfredsställande. Statsrevisorerna ha vid tvenne tillfällen varit inne på frågan och givit uttryck åt den uppfattningen, att bestämmelserna äro orimliga. Kommunalskatteberedningen har likaså behandlat frågan och varit lika otillfredsställd, ävenså besparingssakkunniga och en hel del andra myndigheter, men hittills har intet nämnvärt resultat åstadkommit. Missförhållandena ha kvarstått.

Vid behandlingen av denna motion har utskottet emellertid erinrat om, att 1945 års folkskoleutredning har frågorna under behandling. Utskottet säger sig ha inhämtat, att det ställts i utsikt, att förslag i saken skulle kunna framkomma under loppet av instundande sommar. Under sådana förhållanden bortfaller givetvis behovet av utredning. Nu är det bara att hoppas, att utredningen beaktar de fattiga distriktens svårigheter, differentierar statsbidragen i förhållande till bärkraften och på det sättet möjliggör också för fattiga distrikt att på ett rimligt sätt klara sitt lokalbehov.

Eftersom statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet är närvarande här i kammaren, vill jag begagna tillfället att till honom rikta en enträgen vädjan att när utredningens resultat föreligger färdigt icke töva med att framlägga detta resultat för riksdagen, så att det får provas i det praktiska livet till nytta för dem, som vänta på denna reform.

Är det sålunda förklarligt, att det första yrkandet i motionen avstyrkts med hänsyn till att utredning pågår — motionärerna och reservanterna ha på den punkten intet särskilt yrkande — så är det icke lika naturligt, att andra delen av vårt yrkande automatiskt följer med i avslagssvepet. Myndigheterna ha ju konstaterat, att det i de fattiga skoldistrikten råder skollokalförhållanden, som absolut icke äro försvarliga. Såväl skolöverstyrelsen som Kungl. Maj:t äro villiga att gå med på att ifrågavarande byggnadsbidrag får utgå i form av ett engångsbelopp för att man därigenom skall kunna underlätta för distrikten att ordna lokalbehovet. Nu har det emellertid icke varit möjligt att ordna saken så utan riksdagens hörande. Det är ju givet, att detta medför en betydande tidsutdräkt — det rör sig kanske om något år — och en otymplig byråkratisk ordning. Vi motionärer och reservanter anse, att bemyndigande kunde ha lämnats Kungl. Maj:t att bevilja bidrag i form av engångsbelopp, när detta varit av nöden påkallat. När man i andra sammanhang lämnar fullmakter till Kungl. Maj:t att handhava hundratals miljoner kronor tycka vi, att det vittnar om en onödigt rädsla att icke kunna överlämna avgörandet åt Kungl. Maj:t i sådana fall, då vederbörande myndigheter — lokala och centrala, kommunala och statliga — vitsordat, att det föreligger behov av att bidrag utgår på en gång. I en del skoldistrikt fordra hänsyn till barnens hälsa och undervisningens krav, att snabba åtgärder vidtagas. Under sådana förhållanden anser jag mig böra yrka bifall till den bl. a. av mig undertecknade reservation, som fogats vid utskottsutlåtandet på denna punkt. Jag yrkar sålunda bifall till andra delen av yrkandet i vår motion nr 140 i denna kammare, men jag försäkrar, herr talman, att jag, hur utgången än blir, icke kommer att begära votering.

Chefen för eklelesiastikdepartementet, herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Det är ju ett synnerligen välbetänkt uppslag, som här förts fram och som bragts på tal i den motion, som väckts av herrar Viklund och Åkerström. Det föreligger onekligen i förevarande avseende oegentligheter, som böra

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

rättas. Flera myndigheter ha redan tidigare varit inne på de tankegångar, som i denna motion framförts. De frågor, som här äro väckta, äro redan remitterade till 1945 års folkskolesakkunniga, vilkas ordförande är undervisningsrådet Weijne. Det är min livliga förhoppning, att Kungl. Maj:t redan nästa år skall bliva i tillfälle att lägga fram ett förslag, som kan råda bot på de missförhållanden, som här föreligga. Under sådana omständigheter tror jag icke heller, att det är nödvändigt för den föregående ärade talaren att begära votering rörande denna sak.

Herr Holmberg: Herr talman! Utskottet har lämnat den upplysningen, att riksdagen redan beslutat, att bidrag skall utgå till skolbarnsbespisning. Det var en åtminstone för motionärerna fullständigt överflödigt upplysning, men för de skolmyndigheter som ha hand om dessa ärenden var upplysningen kanske nödvändig. Det förhåller sig nämligen, såsom vi skrivit i motionen, på följande sätt: »I praktiken får emellertid flertalet skolor, som anordna skolbarnsbespisning, icke något statsbidrag för lokaler, som iordningställas för detta ändamål. Ehuru riksdagens beslut icke synes innebära något formellt hinder för att ge sådant bidrag även till skolor, som inreda bespisningslokaler i redan förefintliga byggnader eller uppföra byggnader särskilt för detta ändamål, har i alla fall praxis blivit, att statsbidrag beviljats endast för bespisningslokaler som inrymmas i nyuppförda skolhus.»

Det kan alltså synas, som om det funnes anledning att söka vinna gehör för de krav, som vi framställt i motionen, genom att yrka bifall till det i motionen framställda yrkandet. Vid denna frågas behandling i första kammaren har emellertid ecklesiastikministern gjort en utfästelse, som helt och hållet tillgodoser våra önskemål. Han har nämligen på direkt fråga förklarat, att han ville medverka till en så generös tolkning av riksdagens beslut som överhuvud taget är möjligt. Jag kan därför avstå från att yrka bifall till motionen. Med en så generös tolkning av bestämmelserna som den ecklesiastikministern ställt i utsikt, komma vi att uppnå, att motionens syfte förverkligas. Jag har, herr talman, så mycket starkare skäl att antaga det som av utskottets utlåtande tydligt framgår, att utskottet menar, att myndigheterna skola handlägga dessa ärenden på det sätt, som vi önska. Utskottet anför nämligen: »I detta sammanhang får utskottet erinra, att enligt gällande bestämmelser statsbidraget till byggnadsarbeten avser icke blott nybyggnader utan även om- eller tillbyggnader samt mera omfattande ändringsarbeten å befintliga skollokaler, däribland givetvis också barnbespisningslokaler.»

Med ecklesiastikministerns förklaring och detta besked ifrån utskottets sida tror jag alltså, att vi uppnått vårt syfte med motionen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Beträffande den fråga herr Viklund först berörde anser jag, att motionärerna efter det uttalande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjort kunna känna sig ganska tillfredsställda. Vid ärendets behandling å vederbörande utskottsavdelning kom ordföranden i 1945 års folkskolesakkunniga, undervisningsrådet Weijne, upp i utskottet. Det förelåg ju ett helt knippe av motioner, i vilka föreslagits, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t i ämnet. Motiveringen var olika i olika motioner, men det resultat, man äsyftade att vinna, var detsamma som det vilket herr Viklund velat uppnå. Av den redogörelse, som undervisningsrådet Weijne lämnade, fick man det intrycket, att frågan hade upptagits till allvarligt övervägande. Han kunde naturligtvis icke på förhand giva oss en redogörelse för de resultat, de sakkunniga kommit till eller kunde komma till, men av vad han yttrade fingo vi klart för oss, att förslag i ämnet skulle komma att framläggas

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

vid sådan tidpunkt — redan under förra hälften av detta år, antagligen fram mot midsommar — att det, som statsrådet nyss nämnde, bleve möjligt för Kungl. Maj:t att framlägga förslag till nästa års riksdag. Under sådana förhållanden har icke utskottet ansett det vara nödvändigt att riksdagen sökte förmå Kungl. Maj:t att utbetala bidrag på det sätt, som herr Viklund ifrågasatt. Det är icke alls rädsla för att Kungl. Maj:t skulle missbruka en fullmakt av detta slag, som varit motivet till att utskottet icke föreslagit riksdagen att bevilja en sådan fullmakt, men när det gäller en så kort tidrymd vore det väl ändå opraktiskt med en sådan anordning. Det är därför som vi kommit till det förslag, som vi lagt fram.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! I motionen nr 168 i denna kamare yrkade jag jämte herr Skoglund, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande de nuvarande bestämmelserna om statsbidrag för uppförande av folkskolbyggnader, men efter den förklaring statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lämnat är jag tillfredsställd. Jag kan dock icke underlåta att med ett enda exempel belysa de svårigheter, som exempelvis ett ödemarksdistrikt som Vilhelmina har att kämpa med. För en tid sedan avlämnades av en opartisk sakkunnig, en byråchef i Stockholm, företagen utredning angående frågan om en utbrytning av Vilhelmina municipalsamhälle. Utredningen gav vid handen, att de nybyggnader, som under den närmaste tiden krävdes, skulle kosta 1 140 000 kronor. Det står klart för alla, att för ett skoldistrikt, där vi för närvarande, trots att vi ha usla skolbyggnader, ha en utdebitering enbart för skoländamål av 7 kronor 30 öre per skattekrona, finns det ingen möjlighet att hålla skolorna i det skick gällande bestämmelser föreskriva.

Herr talman, jag har endast velat säga detta för att ytterligare belysa de svårigheter, vi ha att kämpa med. Jag hoppas, att en utredning i ärendet vidtages snarast möjligt.

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! Jag har begärt ordet för att understryka de synpunkter, som i den av herrar Viklund och Åkerström väckta motionen framförts, beträffande behovet för de små och fattiga skoldistrikten att kunna få statsbidrag utbetalat på ett annat sätt än hittills. Det framgår ju av utskottets utlåtande, att 1945 års folkskolsakkunniga äro i det närmaste klara med en utredning, och att man kan vänta, att riksdagen får möjlighet att taga ställning till denna fråga inom den närmaste tiden. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det brådskar med detta ärendes behandling. Det finns en hel massa små fattiga skoldistrikt, vilkas skollokaler befinna sig i ett sådant skick, att skolinspektörerna oavslåttligt bombardera respektive skolstyrelser med uppmaningar att vidtaga åtgärder, om de vilja, att inspektörerna i fortsättningen skola kunna tillstyrka, att distrikten erhålla statsbidrag till lärarlöner och undervisningsverksamhetens upprätthållande. Skolstyrelserna ha ju så stora svårigheter att brottas med, att de äro ur stånd att vidtaga de åtgärder, som situationen kräver. Skoldistriktet sakna helt enkelt ekonomiska möjligheter därtill.

Alldeles oavsett hur folkskolsakkunnigas utlåtande kommer att bli och hur en proposition kommer att se ut i denna punkt så anser jag dock, att det yrkande motionärerna här gjort, att man redan nu skulle befullmäktiga Kungl. Maj:t att efter noggrann omprövning betala ut statsbidraget som ett engångsbelopp i de fall, där det kan anses vara skäligt, borde kunna vinna tillmötesgående. Om sedan de sakkunnigas betänkande och propositionen kom-

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

ma att reda upp detta på ett förnuftigt och riktigt sätt, då det gäller dessa små fattiga skoldistrikt, så är ju icke ett sådant beslut i dag beträffande en fullmakt för Kungl. Maj:t att betala ut statsbidraget i dess helhet såsom engångsbelopp någonting som föregriper. Man har icke givit detta på något sätt i förväg eller lagt hinder för att utredningen i framtiden blir föremål för sin speciella behandling.

Jag ber härmed att få yrka bifall till den reservation, som framförts av motionärerna, herrar Viklund och Åkerström.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 169 och 170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 171, angående folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 179, föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

*Underhålls-
och materiel-
bidrag till
folkskolor.*

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft dels en inom andra kammaren av herr *Jansson* i Örebro m. fl. väckt motion (II: 396), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetandet av proposition till innevarande års riksdag med förslag om tillhandahållandet av fri undervisningsmateriel till folk- och fortsättningsskolornas elever på grundval av 1937 års skolmaterielsakkunnigas förslag;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson* (I: 159) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Spånstad m. fl. (II: 248), vari hemstälts, att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor, att fördelas enligt skolöverstyrelsens i ärendet framlagda förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 159 och II: 248 ävensom med avslag å motionen II: 396, till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande har utskottet redovisat en motion av herr *Jansson* i Örebro m. fl., vari yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetandet av proposition till innevarande års riksdag med förslag om tillhandahållandet av fri undervisningsmateriel till folk- och fortsättningsskolornas elever på grundval av 1937 års skolmaterielsakkunnigas förslag.

I betraktande av att riksdagen redan 1942 har fattat beslut i överensstämmelse med denna hemställan i motionen anser jag det icke vara nödvändigt med en realbehandling av själva problemet om fri materiel eller ej. Vad jag däremot anser nödvändigt är att begagna tillfället för att påtala det egendom-

Underhålls- och materielbidrag till folkskolor. (Forts.)

liga faktum, att riksdagens beslut av 1942 ännu 1945 icke av regeringen ansetts moget för genomförande, trots att riksdagen i sin skrivelse 1942 hemställde om att Kungl. Maj:t med det snaraste måtte framlägga förslag för riksdagen.

Det är klart, att man kan ha olika meningar om vad som menas med »med det snaraste» och om vilken tidrymd som innefattas inom dessa ord. Jag för min del kan i alla fall icke anse, att man har någon särdeles brådskan, om man begär, att riksdagens beslut av 1942 skall effektueras 1945, d. v. s. börja genomföras tre år efter det att riksdagen fattat detsamma.

Om man ser på den motivering, som riksdagen då anförde för sin begäran, så måste jag ju säga, att förhållandena i dag icke ha blivit bättre. Ett av de skäl, som riksdagen anförde för sin begäran, formulerade man så här: »De skäl, som tidigare föranlett riksdagen att hemställa om en förutsättningslös utredning angående fri skolmateriel i folk- och fortsättningsskolan, ha en ännu mycket starkare tyngd i nuvarande läge, då de rådande krisförhållandena medfört alltjämt ökade ekonomiska svårigheter för de föräldrar och målsmän, som ha barn i skolåldern.» Detta var ett av de skäl, som riksdagen angav för sin begäran år 1942. Jag tror icke, att förhållandena för föräldrar och målsmän blivit bättre sedan 1942; jag skulle vilja påstå, att de tvärtom blivit sämre.

Riksdagen underströk i sitt beslut, att den i trots av medvetandet om det ekonomiska läget och alla statsfinansiella svårigheter framställde sin begäran. Det är i belysning av denna riksdagens begäran som jag anser, att utskottets nu föreliggande förslag på denna punkt är rätt egendomligt. Utskottet säger nämligen i år följande: »Utskottet anser sig icke böra i anledning av nämnda motion föreslå riksdagen att tillspetsa detta riksdagens beslut därhän att, såsom i motionen yrkas, riksdagen skulle anhålla om förslag i ämnet redan till innevarande års riksdag.» Jag tycker ju icke, att det är någon speciell tillspetsning, om riksdagen 1945 kommer och begär, att dess beslut 1942 skall förverkligas av regeringen. Jag tycker, att utskottets skrivning på denna punkt väl mycket understryker att riksdagen är regeringens undersåttliga tjänare, och att riksdagen icke så värst mycket håller på sin rätt att få de åtgärder genomförda, som man skrivit till Kungl. Maj:t om.

Då jag alltså icke alls kan dela den uppfattning, som utskottet gör sig till tolk för på denna punkt, utan tvärtom anser det vara riksdagens rätt att påminna om sin existens, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 396 i denna kammare.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Det önskemål, som den siste ärade talaren gjorde sig till tolk för, att man snart skulle få förslag från Kungl. Maj:t om fri skolmateriel, har jag ingenting att erinra mot. Jag vill gärna instämma med honom i detta önskemål. Men när han tycker, att utskottets skrivsätt är litet egendomligt, så är det kanske icke så egendomligt, att vi icke kunde tillstyrka motionens förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till detta års riksdag, enär vi kommit fram så långt, att det är tekniskt uteslutet att detta skulle kunna göras även med bästa vilja i världen. Under sådana förhållanden kanske herr Nordström förstår motivet för utskottets skrivsätt. Alltså, det är på den punkt, som herr Nordström berörde, som vi svarat på det sättet. Men annars, när det gäller själva framställningen om fri materiel, har jag, som sagt, ingenting att erinra utan ber att få instämma i önskemålet att vi snart måtte få ett förslag i den riktningen.

Vi ha på denna punkt behandlat motioner med andra förslag rörande bidrag till undervisningsmateriel för de lägre skolformerna. Riksdagen fattade

Underhålls- och materielbidrag till folkskolor. (Forts.)

beslut föregående år, och Kungl. Maj:t har satt i gång en utredning på denna punkt samt överlämnat åt skolöverstyrelsen att göra denna utredning. Skolöverstyrelsen har framkommit med ett förslag. Men efter detta förslags framläggande har det av olika remissinstanser framställts erinringar av sådan art, att Kungl. Maj:t ansett sig icke böra förelägga riksdagen förslaget förrän en överarbetning ägt rum. Det är med anledning av detta dröjsmål som utskottet på grund av motioner föreslår, att riksdagen måtte höja det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 900 000 kronor till 1 000 000 kronor för de ändamål som här äro ifrågasatta. Det är bara för att nämna detta förslag som jag tillåtit mig erinra härom. Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordström i Kramfors: Herr talman! Utskottets talesman anförde tekniska skäl, varför utskottet icke kunnat föreslå att gå motionen till mötes. Jag tror, att det är att överdriva svårigheterna. Det har redan signalerats, att det skall bli höstriksdag. Det hade alltså funnits möjlighet att då få fram förslaget, om riksdagen gjort sig påmind. Nu ha vi icke någon som helst garanti för att vi få fram förslaget vare sig till höstriksdagen eller nästa år, utan vi få kanske vänta i tre år till, innan Kungl. Maj:t kommer med förslag i den fråga, som riksdagen beslöt om redan 1942.

Jag menar, att riksdagen borde gå motionen till mötes för att främja förverkligandet av sina egna beslut.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr andre vice talmannen därå framställd proposition biföll kammaren till en början utskottets i punkten gjorda hemställan utom i vad angick motionen II: 396.

Härefter gav herr andre vice talmannen beträffande motionen II: 396 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, i vad angick denna motion, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till samma motion; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 172—174.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 175, angående nomadskolor: Omkostnader.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 183, föreslagit riksdagen att till Nomadskolor: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 237 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förcheft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *E. Hage* och *J. F. Grym* (I: 13) och den andra inom andra kammaren av herr *Lövgren m. fl.* (II: 29), vari hemställdes, »att riksdagen måtte gå i författning om löneroglering för föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid nomadskolehemmen i enlighet med skolöverstyrelsens i ämnet framlagda förslag, vilket medför en höjning av anslaget för budgetåret 1945/46 med 20 100 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag, och att i konsekvens härav under punkten Nomadskolor: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 257 100 kronor».

Anslag till omkostnader vid nomadskolorna.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Nomadskolor: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 237 000 kronor;

Anslag till omkostnader vid nomadskolorna. (Forts.)

b) att motionerna I:13 och II:29 skulle anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Vid denna punkt hade reservation utan angivet yrkande avgivits av herr *Viklund*.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr Lövgren: Herr talman! När vi ha väckt denna motion i år så är det därför, att det råder ett påtagligt missförhållande på denna punkt. Det är ju så, att under de senaste åren har det tillkommit några nya nomadskoleanläggningar med skolhem, där man tar hand om nomadbarnen under 34 av årets veckor. Föreståndarinnorna vid dessa nomadskolehem ha nu en lön, som är mellan 40 och 50 procent lägre än motsvarande lön för föreståndarinnorna vid arbetsstugor och skolhem av liknande art för de bofasta barnen. Jag kan icke förstå, varför denna lilla lönerегleringshistoria skall behöva släpa efter år efter år. Ty det är i alla fall ett påtagligt missförhållande, att så sker.

Dessa föreståndarinnor ha ju i själva verket ett mycket ansvarsfullt arbete. Det är fyra nomadskolehem, som är färdiga och tagna i bruk i Norrbotten. Det minsta av dem har 35 barn och det största 90. Föreståndarinnan skall här ha ansvar för skolhushållet, för omvårdnaden om barnen och i betydande grad också för själva vården av anläggningen som sådan. För detta uppstår föreståndarinnan 225 kronor i månaden i lön, och biträdande föreståndarinnan har, om jag minnes rätt, 160 kronor.

Jag tror, herr talman, att man behöver ej säga mera än detta för att det skall stå klart för kammarens ledamöter, att det är en mycket rimlig begäran, om man bifaller motionen. Det är en rimlig begäran icke minst med hänsyn därtill, att vi förlora de verkligt duktiga och rejåla kvinnor, som hittills ha arbetat inom denna verksamhet, därest man icke här genomför en lönerегlering. En av föreståndarinnorna, som lämnade detta arbete, sade själv: »Jag lämnar detta arbete med sorg i hjärtat, därför att jag trivs med arbetet; men jag kan helt enkelt ej klara mig med den lön jag här får.»

När hon får precis likadant arbete vid en arbetsstuga, som betalar 40 procent högre lön, är det självklart, att hon tar detta arbete. På detta sätt bli nomadskolorna lidande. De 21 000 kronor, som ett bifall till motionen skulle innebära, äro visserligen en stor summa. Men det är i alla fall en gård av rättvisa, att denna lönerегlering blir genomförd. Jag tycker, att den borde ha varit genomförd för två år sedan. Ty det är tre år sedan herr Caap i första kammaren och jag första gången motionerade i detta ärende.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Viklund*, *Gavelin* och *Nilsson* i Varuträsk.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Det är ingen som bestrider rimligheten i de önskemål, som ha framförts i den motion som herr Lövgren nyss refererade. Det är alltså icke heller från utskottets synpunkt någon orimlig begäran. Men när det föreligger ett yttrande från vederbörande departementschef, att han hoppas att kunna till nästa års riksdag framlägga förslag, då är det i varje fall ett sådant löfte, att man icke bör föregripa Kungl. Maj:ts förslag i den riktningen. Om nu departementschefen i det hänseendet icke uttalat ett sådant löfte, som vi förutsatt att detta innebär, hade sannolikt utskottet skrivit och hemställt om ett sådant förslag. Men när Kungl. Maj:ten redan i sitt uttalande givit detta löfte, har utskottet för sin del icke ansett sig böra företaga någon åtgärd utan böra vänta och hoppas på att detta Kungl.

Anslag till omkostnader vid nomadskolorna. (Forts.)

Maj:ts löfte skall infrias. Därför ha vi i vår skrivning också betecknat motionen som besvarad. Jag hoppas, att till ett kommande år herr Lövgren skall bli belåten med det förslag, som vi vänta att Kungl. Maj:t framlägger för riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lövgren**: Jag vill säga till herr Svensson i Grönvik, att jag skulle bli ännu mera belåten, om motionen bleve bifallen redan i år.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till motionerna I: 13 och II: 29; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 176—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179, angående fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet.

Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! Vid denna punkt har jag tillsammans med ett antal ledamöter av denna kammare väckt en motion om bidrag till s. k. självskjutsar för skolbarn, företrädesvis avseende sjunde klassens barn. Jag vill erinra om att dessa självskjutsar sedan någon tid prövats på försök för fortsättningsskolans barn, och att dessa försök enligt en, jag tror jag vågar säga tämligen enig uppfattning slagit mycket väl ut. Det var med tanke på dessa gynnsamma resultat av försöken som denna motion väcktes, och i yrkandet ha vi framfört den tanken, att självskjutsarna främst skulle komma till användning för sjunde klassens barn. Vi motionärer ha när det gäller sjunde klassen den uppfattningen, att det inte för dessa barn skulle vara förenat med avsevärt större ansträngningar att begagna självskjuts än det är för barnen första året i fortsättningsskolan.

Jag vill vidare framhålla, att det torde vara nödvändigt att i den mån detta kan genomföras använda alla de möjligheter som finnas tillgängliga, för att få sjunde klassens undervisning så god som möjligt. Ett steg i denna riktning vore det förvisso, om möjligheterna för sjunde klassens barn vid skolor av B 2- och B 3-typ att själva ombesörja transporten till skolor med högre skolformer kunde vidgas. Särskilt för glest befolkade bygder skulle detta vara en reform av stort värde, som skulle hälsas med odelad tillfredsställelse.

Visserligen har statsutskottets majoritet i år inte kunnat vinnas för motionens yrkande, men det är min övertygelse, att vidgade möjligheter till självskjutsar äro ett av de verksamma medlen att, låt vara i till antalet få fall, medverka till förbättring av utbildningsmöjligheterna på landsbygden. Jag vill därför till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rikta en vädjan, att herr statsrådet beaktar dels de gynnsamma resultaten av den hittills prövade verksamheten, dels de möjligheter till bättre skolutbildning för landsbygdens barn som en vidgad användning av självskjutsarna skulle medföra.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 180—183.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 184.

Lades till handlingarna.

Punkten 185.

Utskottets hemställan bifölls.

*Understöd för
utbildning av
lärare vid
folkhögskolor.*

Punkten 186, angående folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 194, föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 4 500 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *S. G. Wahlund m. fl.* (I: 162) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilson* i Spånstad (II: 247), vari hemställts, »1:o) att riksdagen måtte anslå 11 000 kronor för anordnande under hösten innevarande år av en fortbildningskurs i sociala och socialpolitiska frågor för lärare i samhällsämnena vid landets folkhögskolor, administrerad av centralförbundet för socialt arbete och svenska folkhögskolans lärarförening och utformad efter program, som Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen bemyndigas att fastställa; samt 2:o) att riksdagen likaledes måtte anslå 10 000 kronor att användas för föreläsnings- och undervisningsverksamhet vid landets folkhögskolor av till skolorna icke knutna lärare, bedriven i stort sett som ovan sagts och anordnad av organ, som Kungl. Maj:t finner lämpligt att härtill utse.»

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 4 500 kronor;

b) att motionerna I: 162 och II: 247 skulle anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson, Ivar Persson, Wallentheim, Malmborg* i Skövde, *Viklund, Onsjö*, fru *Alvén* och herr *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 162 och II: 247, till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 11 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Wallentheim: Den fråga vi här ha att behandla kan kanske inte anses höra till de största, i varje fall inte om man ser den ur kostnadssynpunkt, men den är i realiteten nog så betydelsefull. Jag skall be att få redogöra för vad det här är fråga om.

Centralförbundet för socialt arbete och Svenska folkhögskolans lärarförening hade hemställt om anslag för anordnande av en del folkbildningskurser för folkhögskolans ordinarie lärare i samhällsämnena, och de hade räknat med att det för detta ändamål skulle behövas 11 000 kronor. Skolöverstyrelsen tillstyrkte 4 500 kronor och utgick då ifrån att själva kursplanens omfång och deltagarnas antal skulle reduceras. Kungl. Maj:t har på denna punkt följt skolöverstyrelsen, och det betyder, enligt vad jag kan fatta saken, att de deltagare, som kunna bli uttagna till dessa kurser, själva få betala sina rese- och uppehållskostnader. Reservationen på denna punkt följer motionen i ärendet, vilken i sin tur bygger på den framställning, som centralförbundet och lärarföreningen gjorde.

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

Vi reservanter ha resonerat som så, att det här är fråga om en mycket viktig utbildningsverksamhet för att söka få till stånd en kraftigare kommunalpolitisk verksamhet ute i landet. Det är ju så att den socialpolitiska utvecklingen under de senaste åren har gått framåt med mycket stora steg, och vidare är det så att den socialpolitiska insatsen ute i kommunerna i allt högre grad bygger på en samverkan mellan staten å ena sidan och kommunerna å den andra. I många fall har denna samverkan skett genom att staten lämnat bidrag i olika former. Förutsättningarna för statliga bidrag äro dock, att kommunerna taga initiativet och att de även taga ett visst ansvar på sig. Därmed kan man ju säga, att de kommunala uppgifterna på det socialvårdande området delvis blivit av en helt annan karaktär än tidigare, då de huvudsakligen bestodo i fattigvårdens handhavande o. d. Om man nu ser hur det är ställt ute i åtskilliga av våra svenska kommuner måste man erkänna, att de äro åtskilligt efterblivna. Jag vill i detta sammanhang erinra om en debatt i fjol här i kammaren i anslutning till en interpellation av herr Persson i Tidaholm rörande hjälpverksamheten i samband med barnrikehus. Av socialministerns svar framgick det, att utav 2 060 kommuner med under 3 000 invånare var det endast 389 som hade åtagit sig en förmedlande verksamhet, medan inte mindre än 1 671 inte hade vidtagit några åtgärder i detta avseende.

Jag tror att man skulle kunna hämta likartade exempel även från andra områden. Det är givet, att skälen kunna vara olika. Exempelvis kunna ekonomiska svårigheter hindra en del kommuner att gripa sig an med uppgifter av denna art. Kommunerna tycka måhända, att statliga åtgärder inte äro lämpade för deras förhållanden. Jag tror dock, att i mycket hög grad beror deras underlåtenhet att göra någonting på det faktum, att de inte veta om de möjligheter som stå till buds. De veta helt enkelt icke vilka beslut riksdagen har fattat i dessa frågor. Kommunerna äro okunniga om själva konstruktionen hos den statliga hjälpverksamheten; de äro okunniga i fråga om den kommunala ansvarigheten, och därför tror jag att en kraftig kommunal upplysningsverksamhet på denna punkt verkligen är befogad.

I detta sammanhang skulle jag även vilja peka på en annan sak, och det är, att vi på många håll ha en verklig brist på dugande kommunalmän. Ett litet fåtal personer måste sköta en massa kommunala uppdrag med det resultatet, att de inte hinna med sina huvuduppgifter. Jag har ibland hört talet om en kris i den kommunala självstyrelsen. Det är måhända att använda något för starka ord, men att det existerar besvärligheter på detta område den saken är alldeles uppenbar. Det är med utgångspunkt från dessa förhållanden som reservanterna mena, att det verkligen är befogat att göra en kraftansträngning på detta område, både genom att få fram en opinion ute i bygderna, som vet vad som går att göra och som pressar på de kommunala förtroendemännen, och genom att få fram folk, som äro beredda att taga de förtroendeuppdrag som finnas i kommunerna och utnyttja de möjligheter de ha vid skötandet av dessa uppdrag.

Jag tror att vi kunna vara överens om att när det gäller denna verksamhet har folkhögskolan ovanligt stora möjligheter att kunna uträtta betydelsefulla saker. Elevtillströmningen till folkhögskolan är ju god; den befinner sig i stadig tillväxt både när det gäller vinterkurser, sommarkurser och tillfälliga kurser. Vid folkhögskolan förekomma arbetsformer, som äro av den karaktären att de verkligen stimulera en intresserad studieverksamhet bland dem, som där äro församlade. Vi ha här även att göra med människor, vilka kommit upp i en relativt mogen ålder och verkligen ha förutsättningar att kunna tillgodogöra sig vad som här bjudes. Det skulle då utan tvivel vara av utomordentligt värde, om folkhögskolans lärare i samhällsämnen verkligen bereddes tillfälle

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)
att få en bättre kontakt med den socialpolitiska diskussionen. De skulle inte inskränka sin verksamhet genom att nöja sig med att läsa den litteratur, som finns i ämnet, utan de skulle få höra litet om de motiveringar, som ligga bakom de olika åtgärder som vidtagas, och vidare av folk som äro hemma på respektive områden få veta litet om den tillämpning, som förekommer i de olika fallen.

Ett bifall till reservanternas förslag skulle medföra en kostnadsökning av 6 500 kronor. Jag tror att det är synnerligen väl använda pengar, om kammaren på denna punkt ville följa reservanterna. Första kammaren har också med stor röstövertikt beslutat i enlighet med reservationen. Därför tycker jag, att andra kammaren bör intaga en likartad ståndpunkt.

Jag ber med detta att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Skoglund* i Umeå, *Severin* i Gävle och *Bladh*.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag tror, att den föregående ärade talarrens synpunkter på denna fråga äro ganska verklighetsfrämmande. Det är riktigt, att det ute i kommunerna på sina håll är ont om folk, som vill åtaga sig kommunalt arbete. Jag tror dock inte, att detta beror på okunnighet, som herr Wallentheim ville göra gällande.

De rent ekonomiska förhållandena äro nu väsentligt annorlunda ute på landsbygden än tidigare. Arbetskraftsproblemet spelar här en betydande roll. Lantbrukarna, som förut i stor utsträckning skötte om de kommunala angelägenheterna ute i landskommunerna, äro nu i allmänhet på grund av bristen på arbetskraft så strängt bundna vid sina jordbruk, att de oftast inte kunna åtaga sig kommunala förtroendeuppdrag.

För övrigt ber jag att få påpeka den inkonsekvens, som enligt min mening kom till uttryck i herr Wallentheims anförande. Han säger, att folkhögskolorna här ha en stor uppgift och att man där verkligen kan få den utbildning, som man behöver för de kommunala arbetena. Ja, det är nog riktigt, folkhögskolorna ha alltid haft medborgarkunskap på sitt arbetsprogram. Dessa skolor ha emellertid befunnit sig på oavbruten frammarsch och utveckling ända sedan 1870—80-talet. Varför finns då inte tillräckligt antal personer att tillgå när det gäller de kommunala arbetena? Folkhögskolorna ha ju utvidgat sin verksamhet undan för undan, och de ha nu ett större elevantal än någonsin tidigare. Jag skulle vilja be herr Wallentheim närmare förklara detta fenomen. Nej, bristen på kommunala förtroendemän är inte alls beroende på dessa förhållanden, utan förklaringen är den, som jag förut sade, att folk i allmänhet inte har tid att som förut ägna sig åt allmänt medborgerligt arbete därför att de måste sköta den näring, vid vilken de äro bundna. Det är således inte okunnigheten i själva arbetet och bristande kompetens, som är det avgörande, utan det är svårigheten att få tid över. Beträffande själva kompetensen för det kommunala arbetet är den säkerligen större nu än den var tidigare. Jag tror, att kvalifikationerna nu i allmänhet äro större än tidigare, och det är ganska naturligt att så är fallet. Jag vill särskilt understryka, att en bidragande orsak till detta har varit Landskommunernas förbunds upplysande verksamhet. De intresserade kommunalmännen läsa i allmänhet Landskommunernas förbunds tidskrift, vilken är mycket värdefull. De som studera den noga få en mycket god hjälp för sin kommunala verksamhet. Jag tror att denna tidskrift i själva verket är mycket effektivare och mycket värdefullare än en och annan folkhögskolekurs. Detta är också helt naturligt, ty den följer med

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

händelseutvecklingen månad för månad och år för år, och där kan den intresserade kommunalmanen inhämta vetande i den mån han behöver.

Förhållandena äro således inte sådana, som herr Wallentheim framställt dem, och jag anser heller icke att de kurser det här är fråga om ha en så oerhörd betydelse i detta sammanhang som herr Wallentheim velat göra gällande. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wallentheim** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr Persson i Falla påstod, att det var en inkonsekvens från min sida att framhålla, att å ena sidan folkhögskolan fått ett ständigt ökat elevantal och att det å andra sidan var ont om kommunala förtroendemän. Jag kan inte finna, att det ligger någon inkonsekvens i detta. Det är ju faktiskt så, att de kommunala uppgifterna i oerhörd hög grad ha ökat i antal och omfång. Förhållandena nu för tiden äro inte på långt när jämförbara med de tidigare rådande.

Vidare kan det aldrig bli tal om att den verksamhet Landskommunernas förbund bedriver skulle kunna ersätta den här tänkta verksamheten från folkhögskolornas sida. Vi måste här inte bara på *en* front utan på praktiskt taget alla fronter sätta in behövliga åtgärder för att få fram de kunniga krafter, som vi behöva på dessa områden.

Vidare anförde

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! I egenskap av motionär i frågan skall jag be att få säga ett par ord, och jag vill då först tala litet om avsikten med dessa kurser.

Vi mena, att dessa kurser äro avsedda som en grundval för folkhögskolornas fortsatta undervisning när det gäller det socialpolitiska arbetet, när det gäller att för eleverna skapa en grund för en vidgad överblick över samhällsfrågorna. Vi anse, att det är viktigt att denna undervisning kommer folkhögskolorna till godo, och detta främst därför att det huvudsakligen är folkrörelsernas ungdom som skall taga vid i det kommunala arbetet på olika områden. Varje bidrag till att denna ungdom går bättre rustad till sitt framtida värv anse vi därför synnerligen värdefullt.

Statsutskottet har ju här föreslagit 4 500 kronor, men denna summa är inte tillräcklig. Om denna kurs skall komma till stånd är det nödvändigt att kammaren beviljar de begärda 11 000 kronorna. Jag hoppas även, att kammaren skall finna det vara värt att göra denna uppoffring. Det är ju endast beträffande kostnadsfrågan, som statsutskottets uppfattning skiljer sig från reserveranternas. I princip har ju statsutskottet gått med på anslaget. Detta sista vill jag särskilt understryka med anledning av herr Perssons i Falla yttrande. Om man beträffande denna kurs har den uppfattningen, som han här deklarerat, hade man väl inte i statsutskottet i princip gått med på att bevilja något anslag.

Väl är det sant, att jordbrukarna i stor utsträckning äro mera bundna av arbete än förr, men jag tror dock, att både bland jordbrukare och andra på landsbygden finns det alltjämt ett livligt intresse till övers för de kommunala och allmänna angelägenheterna. All erfarenhet säger ju, att ett livligt intresse oftast också kan övervinna stora svårigheter.

Herr Persson i Falla påpekade också den betydelse, som Landskommunernas förbunds tidskrift hade i det kommunala arbetet. Jag skall villigt erkänna, att denna tidskrift har ett betydande värde för de kommunalmän, som nu stå mitt uppe i arbetet. Men vad vi vilja är att för det framtida arbetet i kommunerna fostra den nya generation av kommunalmän, som skall taga vid, när de som

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

nu stå mitt uppe i arbetet skola sluta. I allmänhet prenumerera inte kommunerna på Landskommunernas förbunds tidskrift för dessa. Kommunerna visa i allmänhet endast ett ringa intresse för att fostra ersättare till dem som nu arbeta.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få instämma i herr Wallentheims yrkande.

Herr Persson i Falla, som nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det är klart att all dylik verksamhet har ett visst värde, men det gäller att avväga vad man kan ge. Här har man en mängd av olika behov och en mängd motioner om anslagshöjningar. och man måste väga det ena mot det andra. Man kan inte ge alla motionärer vad de vilja ha, utan man får lov att begränsa sig för att hålla balans i budgeten. Denna kursverksamhet må ha det värde den kan ha, men jag anser fortfarande, att den inte kan jämföras i betydelse med Landskommunernas förbunds verksamhet sådan den utövas bl. a. genom dess tidskrift.

Herr Nilson i Spånstad säger, att den nya generation som skall ta vid efter den gamla måste skickliggöras för sin uppgift. Ja, den där generationsväxlingen har alltid fortgått och kommer alltid att fortgå. Det är ingen särskild generationsväxling som nu skall äga rum, utan det är precis på samma sätt som det alltid har varit: folk blir äldre, och ungt folk träder till, undan för undan, så det är ingen speciell anledning att nu höja detta anslag för generationsväxlingens skull. Här ha inte framförts sådana skäl, att det skulle vara nödvändigt att gå med på ett anslag efter motionärernas önskningsar. Det finns uppenbarligen här en underverkstro på att om man bara får de 11 000 kronorna, alltså en höjning med 6 500 kronor, då skall man åstadkomma något alldeles särskilt, då skall den nya generationen bli fostrad och skickliggjord för sina stora uppgifter. Men får man inte de 6 500 kronorna, då står den nya generationen tafatt och oduglig för sin uppgift. Sådan där underverkstro kan jag inte bekänna mig till.

Herr Nilson i Spånstad erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill endast säga, att jag hör inte till dem som ha någon underverkstro, och jag tror inte heller på några underverk, om detta anslag skulle beviljas.

Jag betraktar inte detta som den stora sak herr Persson i Falla må ha uppfattat den som. Jag betraktar det hela som ett litet steg på vägen, den väg som vi måste gå för att skapa bättre förhållanden i framtiden. Om man vid detta tillfälle litet kraftigare än man måhända eljest gör understryker generationsväxlingens betydelse, kan detta också vara berättigat med tanke på de stora händelserna under de senaste åren och händelser som vi kanske också ha att vänta under de kommande och som det gäller för både unga och gamla med rörligt intellekt att ta ställning till i deras verksamhet.

Härefter yttrade:

Herr Hoppe: Herr talman! Det kan inte hjälpas att man ibland känner sig litet förfärad inför mångas helt enkelt gruvliga okunnighet i sociala och socialpolitiska frågor. Jag skall inte ställa frågan, vad det är som kan vålla denna okunnighet. Jag skall nöja mig med att konstatera, att det är många som stå främmande inför sådant, som vi mena skulle vara var mans egendom, sådant som vi tycka att varje svensk borde känna till.

Det betänkligaste härvidlag är kanske inte okunnigheten i och för sig —

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

den får väl var och en stå för — men det är att denna okunnighet faktiskt kommer att verka som en broms när det gäller det sociala reformarbete, som vi stå mitt uppe i. För det första tror jag, till skillnad från herr Persson i Falla, att herr Wallentheim har alldeles rätt i att okunnigheten på denna punkt vållar att vi ha ont om duktiga, strävsamma och framgångsrika kommunalmän. Och för det andra — och det är vad jag framför allt ville få säga —: inte sällan under de senaste, låt mig säga tio åren har riksdagen fattat beslut, vilka enligt min mening varit av mycket stor betydelse ur socialvårdssynpunkt; men den nya lagstiftningen blir inte — det ha vi fått erfara många gånger — till det gagn vi hoppats den skulle bli. Och varför? Jo, det beror rätt ofta därpå att man ute i kommunerna inte känner till lagstiftningen, och därför kan man inte utnyttja de möjligheter som statsmakterna skapat. Jag tror att man inte sällan har anledning konstatera, att det är ett stort, ett alltför stort avstånd mellan riksdagens intentioner och handlandet ute i många av våra kommuner. Det synes oss reservanter som om det måste vara ett mycket stort samhälleligt intresse att så fort som möjligt meddela den bästa upplysning om sociala och socialpolitiska ting.

Nu kan sådan upplysning bl. a. meddelas vid våra folkhögskolor. Därför hälsa vi litet var med glädje och tillfredsställelse Kungl. Maj:ts förslag, att här skola anvisas 4 500 kronor för att bereda lärarna vid folkhögskolorna möjlighet att skickliggöras för uppgiften att meddela undervisning i dessa spörsmål. Vi mena emellertid, herr talman, att den summa som enligt den kungl. propositionen skulle anvisas är för liten för att kunna ha den effekt som vi skulle önska. Den sak som här föres fram och som ligger oss varmt om hjärtat synes oss vara så stor och viktig, att det finns anledning begära ett betydligt högre anslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Onsjö**: Herr talman! Med all respekt för herr Perssons i Falla åsikter kan jag inte underlåta att säga, att i detta fall tror jag han spetsar till det litet för mycket, och den negativa inställning han här deklarerat är han nog tämligen ensam om. Alla som haft med detta ärende att göra, både avdelningen, departementschefen och skolöverstyrelsen, ha uttalat sig mycket sympatiskt och erkänt det behjärtansvärda i detta förslag, och såvitt jag inte är felaktigt underrättad har första kammaren med ganska stor majoritet tagit reservationen. Dessbättre är emellertid inte herr Persson i Falla så negativ i sak som han nu var i sin argumentering. När han talar om underverkstro, skulle ju det gälla dem som stödjare ett anslag på 11 000 kr. Själv har han dock en del av denna underverkstro, då han går med på ett anslag på 4 500 kr.

Detta är ingen ekonomiskt stor sak, men vad det här gäller är att göra någonting på ett område som utan tvivel är försummat, nämligen undervisningen i samhällskunskap. Herr Persson i Falla frågar: Varför finnas inte dessa duktiga kommunalmän, som vi nu efterlysa, när folkhögskolan hållit på i så många år? Det beror bl. a. just på att folkhögskolan försummat detta område. Herr Wallentheim m. fl. ha yttrat, att kommunalmän inte alltid utnyttjat de sociala anordningarna beroende på okunnighet. Nej, säger herr Persson i Falla, det beror på att de inte ha tid för sådant arbete. Ja, det kan vara riktigt att de inte ha så mycken tid, men inte desto mindre äro de tvungna att sköta de kommunala uppgifterna. Och vi veta att så komplicerat som samhällsmaskineriet nu blivit, är det synnerligen behöfligt att all den undervisning och upplysning som kan erbjudas också meddelas. Jag anser, att folkhögskolan i detta fall är synnerligen lämplig som förmedlare av denna undervisning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

Herr Persson i Falla erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Onsjö beklagar sig över min negativa inställning inför denna fråga, men samtidigt måste han erkänna — det vet han eftersom vi samarbetat på avdelningen — att jag varit med om ett anslag på 4 500 kr., som statsutskottet tillstyrkt. Jag har alltså inte varit mer negativ än att jag positivt gått in för den saken. Om man således ger ett visst anslag, i det här fallet på 4 500 kr., är man enligt herr Onsjö negativ, men går man med på 11 000 kr. är man positiv. Jag anser, att herrarnas resonemang är litet enkelriktat. — Vad jag vände mig emot då jag talade om underverkstro var den argumentering, som herr Nilson i Spånstad använde och som jag tyckte hade rönt någon inverkan av sådan tro.

Herr Onsjö påstår, att folkhögskolan försummat detta område. Känner herr Onsjö till folkhögskolan så pass, att han kan säga att den försummat detta område? Känner herr Onsjö till så många folkhögskolor i landet? Känner han till fler än kanske en? Jag känner inte till alla folkhögskolor i landet, men jag känner till flera, och min erfarenhet är den, att folkhögskolan inte har försummat detta, utan den har på traditionsenligt sätt sökt bibringa eleverna en god medborgarkunskap. Ett utav de stora motiven för folkhögskolans inrättande och utbyggande här i landet på 1860- och 1870-talen, efter de nya kommunalförfattningarnas och den nya representationsreformens tillkomst, var just att man skulle göra medborgarna ute i kommunerna skickade att handha de nya samhällsuppgifterna, den kommunala självstyrelsen och representationen i riksdagen. Detta lade man i folkhögskolan all möjlig vikt vid. Jag bestrider bestämt herr Onsjös uttalande, att folkhögskolan har försummat denna uppgift. Det har den absolut inte gjort, utan detta är en av folkhögskolans mest omhuldade och bäst skötta uppgifter.

Herr Onsjö, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Jag vill erinra herr Persson i Falla om att jag i mitt anförande med tacksamhet noterade, att herr Persson i sak inte var så negativ som han var i sitt anförande.

Jag kan inte göra anspråk på att känna till så många folkhögskolor, men jag vet inte, om vi behöva ta upp någon tävlan därvidlag. Jag bestrider inte, att det bedrivits undervisning i samhällskunskap, men jag vet inte i vad mån den moderna socialvården står på folkhögskolans program — i varje fall finns den inte där i tillräcklig omfattning.

Härpå anförde:

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över den energi som utvecklas på denna punkt, och jag tycker nog, att herrarna överskattat betydelsen av den anslagshöjning det här är frågan om. Ty vad är det egentligen det gäller? Jo, här har skolöverstyrelsen tillstyrkt ett anslag på 4 500 kr. till en sådan kurs. Departementschefen har följt skolöverstyrelsen, och utskottet har följt departementschefens förslag med den motivering, som föreligger i utlåtandet. Nu göra herrarna så stort nummer av detta, och jag är nästan rädd för att ni hålla på att bevisa för mycket.

Jag kan inte heller underlåta att uttrycka en förvåning över att det just nu skulle vara en sådan väldig efterfrågan i det här avseendet. Herr Wallentheim yttrade i sitt anförande, att det behöver skapas en opinion på området. Visserligen sade herr Hoppe, att det råder brist på kunniga kommunalmän, men jag förstår inte detta. Jag måtte alldeles ha kommit bort från det kommunala livet, änskönt jag tillhört fullmäktige i min hemkommun sedan institutionen inför-

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

des. Jag har för min del med tillfredsställelse konstaterat den ökade kunnighet som är från år tillförds våra fullmäktigeinstitutioner av de yngre krafter, som skolats i respektive föreningar. Ungdomsföreningarna ha skolat de kommunala krafterna, och jag tror, att man undervärderar ungdomens kunskap i det här fallet i ganska väsentlig utsträckning. Jag tror därför att ni göra dem som ni nu vilja hjälpa en stor björntjänst genom att framställa dem såsom enbart okunniga och såsom folk, som behöver lyftas ur dyn, så att säga, fram till solljuset — som de skola kunna erhålla, om denna anslagshöjning av riksdagen beviljas! Jag tror att om ni tänka efter skola ni finna, att det här är en ganska liten fråga. I och för sig kan den vara betydelsefull, men att riva upp en sådan opinion här i kammaren för den saken tycker jag är att förbruka krafterna i onödan.

Jag satt här och tänkte för mig själv, när jag hörde herrarna utveckla sina argument: Tänk så mycken visdom ni allesamman kunde sprida och vilken nytta ni skulle kunna göra för att minska okunnigheten bland våra kommunalmän, om ni sökte hjälpas åt med samma energi ni här utvecklats på ett sätt, som jag inte tycker är rimligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Orgård: Herr talman! Jag ber att få livligt instämma med dem som yrkat bifall till reservationen. Jag ber vidare att nu få rikta debatten med endast en synpunkt, som kanske inte tidigare framförts.

Under punkt 183 har riksdagen fattat ett beslut, innebärande bl. a. möjligheter för folkhögskolan att anordna fortsättningskurser i speciella ämnen, i kommunalpolitik och i social politik, vilket säkerligen också berodde på att hela utskottet är enigt om att folkhögskolan bör utbyggas med fortsatt undervisning i denna riktning. Vad jag vill framhålla är, att det finns ett samband mellan detta beslut och det vi nu stå inför. Som ledamot av folkhögskolestyrelsen och intresserad av folkbildningsarbetet hälsar jag med mycket stor tillfredsställelse beslutet om dessa kurser, som jag tror komma att få en mycket stor betydelse, även om förslaget genomförande kommer att möta en hel del svårigheter, bl. a. då det gäller att skaffa lärare i de ämnen det här är fråga om. Det är just för att bereda möjligheter för denna utbildning, och det fortast möjligt, som jag livligt understöder förslaget om denna lilla höjning av anslaget. Bägge summorna äro ju små, men varje liten höjning som här kan åstadkommas fyller ett behov, som framför allt när dessa kurser sättas i gång i allt högre grad kommer att göra sig gällande.

En konsekvens av det förra beslutet är således att man går på den högre anslagssumman även på denna punkt, och det är därför jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Det har här resonerats om hur de kommunala uppgifterna ställa sig för en yngre generation i jämförelse med hur de äldre kommunalmännen haft det. För min del tror jag, att det föreligger en väsentlig skillnad. Då de män, som nu äro komna till åren, började det kommunala arbetet, var detta inte på långt när så komplicerat, som det nu är. Lagstiftningen har utvecklats undan för undan, och dessa äldre kommunalmän ha fått smälta en sak i sänder allteftersom lagstiftningen kommit till. De ha i många fall blivit mycket kunniga och behärska det kommunala arbetet mycket bra. Det är säkerligen mycket värre för de yngre, som nu skola sätta sig in i det kommunala arbetet och tämligen hastigt försöka orientera sig över hela fältet inom det kommunala livet. Jag tycker därför att man kunde gå med på att göra allt vad som göras kan för att de yngre intresserade männen

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.) skola bli så skickliga som möjligt på området. Jag tror också, att detta är ett landsbygdens intresse i alldeles särskild grad. Speciellt är det ett intresse för de mindre landsbygdskommunerna. Enligt min erfarenhet är det främst de små kommunerna på landsbygden, som inte ha möjlighet att ha kommunala tjänstemän anställda, vilka bli experter i dessa frågor. Därigenom få de mindre kommunerna det mycket värre att klara sig i de inbördes intressekonflikter, som kunna uppstå mellan kommunerna. Dessutom ha de svårt att sköta det interna arbetet inom kommunen.

Vi ha ju här i riksdagen gång på gång påmints om hur oerhört ojämnt det kommunala arbetet bedrivs ute på landsbygden. Detta gäller inte minst en så viktig fråga som bostadsförbättringarna. Intresset hos de kommunala funktionärerna i landet är nämligen synnerligen ojämnt och i vissa fall rent av obefintligt. Enligt min mening finns det här gott om utrymme för att vidta förbättringar. Därmed behöver man inte på något sätt undervärdera eller generellt underkänna vad som hittills uträttats inom kommunerna.

Då jag själv under 20 år varit lärare vid en folkhögskola, känner jag till dessa skolors problem. Under nästan hela min lärartid har jag undervisat i medborgarkunskap. Jag tror inte, att det finns någon skola, vars elevkår är i så hög grad praktiskt inriktad på kommunala och medborgerliga uppgifter som folkhögskolornas elever äro. Detta är för övrigt ett allmänt bekant förhållande och beror på att folkhögskolornas elever ha kommit ett steg på väg i livet. Eleverna där ha börjat bli självständiga människor och söka sig till skolorna av helt fri vilja. Därtill kommer, att de redan många gånger i förväg varit i någon kontakt med de kommunala problemen. Därför finns det säkerligen ingen annan skola, där det är mera tacksamt att undervisa i medborgarkunskap. I förhållande till elevkårens storlek ger undervisningen i medborgarkunskap vid folkhögskolorna ur samhällets synpunkt ett betydligt större utbyte än motsvarande undervisning vid andra skolor. På grund därav ligger väl den slutsatsen självklart nära, att vad som ytterligare kan göras för att förbättra och levandegöra undervisningen i medborgarkunskap vid folkhögskolorna bör i samhällets intresse också göras.

Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med några längre utläggningar i denna fråga. Jag kan ansluta mig till det mesta av vad som här anförts av talesmän för reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Fru Alvé: Herr talman! Jag tror att man vid behandlingen av denna fråga förbiser det egentliga syftet med dessa utbildningskurser för lärare vid folkhögskolorna. Kursernas tillkomst och anslagens storlek bero självfallet på hur stora dessa kurser komma att bli. Kursernas uppgift är ju att ge folkhögskolornas lärare större insikter i de samhälleliga problem, som framskapats av socialpolitiken i vårt land. Kurserna rikta sig självfallet främst till de lärare, som inte kunna inhämta kunskaper i en sådan utsträckning, att de känna sig fullt vuxna att meddela undervisning i dessa ämnen. Enligt min mening är det inte alls egendomligt att man påyrkar en dylik fortbildningskurs för lärarna. Vi ge bidrag till fortbildningskurser även på andra områden. Om folkhögskolornas undervisningsplan till följd av just socialpolitikens utbyggnad ökats i så stor utsträckning som skett, är det vår skyldighet att medverka till att lärarkåren blir kunnig i dessa frågor. Det är ju om detta som denna anslagsform rör sig.

Skolöverstyrelsen har i ärendet anført, att med hänsyn till anslaget otillräcklighet såväl kursplanens omfång som deltagarantalet i kursen måste reduceras. Det är detta förhållande som ligger till grund för reservanternas ståndpunkt. då de hävda, att det är önskvärt att anslaget höjes så, att kursen kan

Understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor. (Forts.)

få den omfattning, som är behöflig för att största möjliga antal av folkhögskolornas lärare skola få en orientering i de samhälleliga spörsmål, varom vi lagstifta här i riksdagen. Enligt min mening är detta en första förutsättning för att lärarna skola bli skickade att meddela undervisning i dessa frågor. Det är genom en sådan undervisning vi skola skapa en god medborgaranda samt den allmänna fostran och allmänkunnighet, som folkhögskolan har till uppgift att bibringa sina elever.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat understryka önskvärdheten av att ifrågavarande anslag ökas. Dessa fortbildningskurser ha en väsentlig betydelse för utformningen av folkhögskolans arbetsuppgifter. Ätminstone för landsbygdens del äro dessa kurser av ett vitalt intresse. Jag ber därför att få ansluta mig till reservanterna och hemställer om bifall till reservanternas förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid punkten 186 av statsutskottets förevarande utlåtande nr 8 avgivna reservationen, **röstar**

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit den vid denna punkt avgivna reservationen.

Punkten 187.

Lades till handlingarna.

Punkterna 188—190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkterna 192—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 208.

Lades till handlingarna.

Punkten 209.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 210.

Lades till handlingarna.

Punkterna 211—215.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 216.

Lades till handlingarna.

Punkterna 217—220.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 221.

Lades till handlingarna.

Punkterna 222—229.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader.

*Bidrag till
vissa bild-
ningsförbund
för organisa-
tions- och
administra-
tionskost-
nader.*

Punkten 230, angående bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag har vid den nu föredragna punkten fogat en blank reservation. Som kammaren finner, har utskottet föreslagit vissa höjningar av anslagen till de olika bildningsförbunden. Gentemot dessa höjningar i och för sig har jag ingenting att invända. Min reservation avser endast att visa min tveksamhet angående den ytterligare höjning av anslaget, som föranletts av förslaget att anvisa 2 000 kronor till folkuniversitetets nämnd. Jag vill inte på något sätt underskatta denna nämnds betydelse. Jag hyser emellertid den misstanken, att detta jämförelsevis obetydliga anslag endast är en början till framtida större anslag till denna nämnd eller för liknande ändamål.

Herr talman! Jag har endast velat meddela kammaren vad jag åsyftat med min blanka reservation. Jag har intet yrkande.

Herr Sefve: Herr talman! Som vi kanske erinra oss bedrevs folkbildningsundervisningen från universiteten tidigare i form av sommarkurser, där undervisningen ombesörjdes av akademiska lärare och i stor utsträckning organiserades av den akademiska ungdomen. Sedan kom denna folkbildningsverksamhet att läggas på en alltmera populär bas. Detta var fördelaktigt bland annat ur den synpunkten att undervisningen kom en mycket större allmänhet till godo och den populära sidan av bildningsverksamheten blev allt starkare betonad. På senare tid har denna universitetsverksamhet återupptagits i en form, som kallas för kursverksamhet vid de olika högskolorna och universiteten i landet. Det är en synnerligen vederhäftig undervisning som meddelas på dessa kurser. Det viktigaste är dock att kontakten ånyo knutits mellan den akademiska ungdomen och den bildningssökande allmänheten. Denna kontakt är så viktig, att man särskilt lagt an på att utbilda den akademiska ungdomen att delta i folkbildningsverksamheten. Denna folkbildningsverksamhet kostar emellertid självfallet pengar. Verksamheten har fått understöd från en

Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader. (Forts.)

förening, som kallas Folkuniversitetsföreningen. Därjämte har bidrag lämnats för de engelska kurserna av British Council. Dessutom erhållas inkomster genom kursavgifter.

För ett par år sedan bildades en särskild sammanslutning på detta område, som kallas för Folkuniversitetet. Det är en sammanslutning, som består av kursverksamheterna vid de fyra högskolorna i landet samt de olika folkbildningsförbunden. Kursverksamheten drar som nämnts med sig en del kostnader, vilka inte alla kunna bestridas på det sätt, som jag förut redogjort för. Till en del av denna verksamhet kan man för närvarande inte få någon hjälp. Detta gäller den organisations- och administrationsverksamhet som är nödvändig. Det förhåller sig nämligen så, att Folkuniversitetsföreningen på grund av sina bestämmelser inte kan lämna någon hjälp för att bestrida dessa kostnader. Man har försökt få dessa bestämmelser ändrade, och det kan tänkas, att en ändring så småningom kommer till stånd. Just nu föreligger emellertid en prekär situation i detta avseende.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 231.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkten 232, angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 241, föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 310 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. J. Bärj m. fl.* (I: 235) och den andra inom andra kammaren av herr *J. Nilson* i Eskilstuna *m. fl.* (II: 367), i vilka hemställts, att till förevarande bidrag måtte anvisas ett anslag av 355 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 321 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson*, *Emil Petersson*, *Malmberg* i Skövde, fru *Alvén* och herr *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 331 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Malmberg* i Skövde: Herr talman! Jag nödgas att än en gång ta till orda i dagens debatt. Under denna punkt har jag nämligen tillsammans med

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

herr Oscar Olsson i första kammaren jämte andra ledamöter av utskottet fogat en reservation. Reservationen äsyftar en höjning av anslaget till nykterhetsföreläsningar med 10 000 kronor. Kungl. Maj:t har i sitt anslagsäskande hemställt om en höjning av detta anslag på 25 600 kronor, vilket i och för sig är mycket glädjande. Utskottet har också visat sin positiva inställning till dessa frågor genom att för sin del föreslå en höjning utöver Kungl. Maj:ts förslag med ytterligare 11 000 kronor. Dessa pengar skulle disponeras med 9 000 kronor för höjning av instruktörsarvodet till 5 500 kronor per år samt med 2 000 kronor för höjning av bidraget till uppehållande av verksamheten vid den internationella byrån i Lausanne. Härutöver föreslår således reservationen en ytterligare höjning med 10 000 kronor.

Under de gångna krisåren har anslaget till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande varit mycket hårt beskuret. Bottenläget representeras med ett anslag om endast 50 000 kronor. Härefter har anslaget visserligen något höjts, men det är ännu långt kvar till det anslag om 140 000 kronor, som vi hade före kriget till föreläsnings- och instruktionsverksamhet. Det är uppenbart att denna starka reducering av ifrågavarande anslag medfört betydande olägenheter för verksamheten i fråga. Det anföres i den motion, som ligger till grund för reservationen i ärendet, att till följd av anslagsminskningen antalet statsunderstödda föreläsningar kraftigt sjunkit. Budgetåret 1938/39 anordnades 4 556 sådana föreläsningar men 1943/44 endast 1 863. De som anordnat föreläsningar ha måst påtaga sig ökade kostnader, men det har inte varit möjligt för dem att uppbringa medel till att i tidigare utsträckning upprätthålla verksamheten. Detta måste ju anses vara mindre tillfredsställande.

Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att denna verksamhet har en mycket bred bas. Det är endast en liten del av anslaget som åtgår till instruktionsföreläsningar vid kurser och konferenser inom nykterhetsrörelsen. En stor del av anslaget disponeras till föreläsningar vid offentliga upplysningsmöten. som nykterhetsorganisationerna anordna. Därtill kommer, att dessa statsanslag ingalunda komma till godo enbart den rörelse, som ligger inom nykterhetsorganisationernas ram. En avsevärd del av anslaget användes nämligen till föreläsningar, som anordnas av organisationer och institutioner, vilka stå utanför nykterhetsrörelsen. Under dessa beredskapsår har man således i stor utsträckning anordnat föreläsningar vid militära förband samt föreläsningar, som avsett att bekämpa ungdomsfylleriet.

Statens inkomster genom rusdrycksbeskattningen uppgå väl till ett belopp på omkring 400 miljoner kronor årligen. Reservationens samlade krav går ut på ett anslag av 331 000 kronor till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande. Jag kan för min del inte finna, att detta anslag är särskilt högt, särskilt om man ställer det i relation till statens inkomster av rusdryckshanteringen. I den i ärendet väckta motionen har yrkats ett anslag om 355 500 kronor för dessa ändamål. Jag kan inte anse, att detta anslagsäskande i och för sig är orimligt högt. Vi ha emellertid inte vågat sträcka oss så långt i reservationen.

Ifrågavarande anslag avser ju föreläsningsverksamhet. Jag är väl medveten om, att man då och då framför en ganska stark kritik mot de föreläsningar, som hållas i nykterhetsfrågor. Den store dansken Grundtvig brukade tala om innebörden av »det levande ord» och dess verkligt opinionsbildande betydelse. Jag förstår och erkänner att dessa nykterhetsföreläsningar kanske inte alltid hålla det mått, som man borde kunna ställa på dem. Jag har emellertid den uppfattningen, att denna verksamhet har en stor betydelse i fråga om opinionsbild-

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

ningen och upplysningen på detta område. För opinionsbildningen är det ingalunda oväsentligt att statsmakterna genom beviljande av anslag stå bakom denna verksamhet och därmed ge den större auktoritet.

I gårdagens debatt här i kammaren berörde en aktad ledamot med några ord det nuvarande nykterhetstillståndet, som han karakteriserade i ganska mörka färger. Kungl. Maj:t tillsatte för någon tid sedan en nykterhetsutredning, som väl i sinom tid kommer att framlägga förslag för att effektivt främja nykterhetstillståndet i landet. I avvaktan på resultatet av denna utredning måste vi dock fortsätta verksamheten på gamla beprövade vägar. Det är av största vikt, att ifrågavarande verksamhet inte eftersättes utan tvärtom utökas. Denna verksamhet är nämligen verkligen motiverad.

Herr talman! Jag ber att i anslutning till vad jag nu anfört få hemställa om bifall till reservationen på denna punkt.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Då vi inom utskottet sträckt oss så långt som i detta fall och försökt åtminstone i viss utsträckning tillmötesgå nykterhetsfolkets krav, men utskottsmajoritetens förslag ändock inte mottagits med tillfredsställelse inom nykterhetskretsar, tycker man att otack är världens lön. Kungl. Maj:t har ju, som herr Malmborg i Skövde anförde, höjt anslaget med 25 000 kronor.

Jag hade en överläggning med nykterhetsfolket i denna fråga och frågade dem på vilket område inom nykterhetsrörelsen ytterligare anslag voro mest nödvändiga, därest nu en anslagshöjning skulle komma till stånd. Man meddelade mig då, att mest nödvändiga voro höjningar av arvodet till instruktörerna samt anslaget till nykterhetsverksamheten i Lausanne. När jag sedan lyckades få utskottsavdelningen med mig på en höjning, som avsåg att tillfredsställa dessa båda av nykterhetsfolket såsom mest angelägna ansedda kraven, hade jag den fåfänga förhoppningen, att vi då skulle ha gjort ett gott arbete för nykterhetsfolket genom den höjning av anslaget, som nu föreslås i utskottsutlåtandet.

Som nykterhetsman är jag självfallet angelägen att man skall ge så stora anslag som möjligt till denna verksamhet. Jag bestrider därför inte de motiv som reservanterna framhållit. Jag är dock inte riktigt säker på att utskottsmajoritetens förslag hade blivit sådant som det nu förevarande, om man hade varit på det klara med att den kompromiss, som utskottsutlåtandet i verkligheten är, inte hade hållit. Inom avdelningen hade vi nog då stått på mera delade linjer än nu, och det troliga är, att Kungl. Maj:ts förslag vunnit majoritet inom utskottet. Jag vill i detta sammanhang inte meddela några mer eller mindre hemliga detaljer från utskottsarbetet i fråga. Jag kan dock upplysa kammarens ledamöter om att utskottets föreliggande förslag ingalunda åsidosatt de intressen, som nykterhetsfolket bevakar. Utskottsförslaget har tillkommit först efter en mycket samvetsgrann prövning och är avsett att nå bästa möjliga resultat. Jag är förvissad om att utskottets förslag kommer att gagna nykterhetsrörelsen. Förslaget borde också kunna tillfredsställa nykterhetsfolket, då det faktiskt går längre än vad de från början kunnat hoppas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga kan jag inte annat än uttala min glädje över det välvilliga steg utöver propositionen, som utskottet tagit. Jag hoppas dock, att utskottets talesman inte

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

skall ha något att invända, om kammaren skulle känna sig föranlåten att gå ännu ett steg längre och bifalla reservationen.

Frågan gäller i första hand anslaget till Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Detta anslag är för närvarande endast hälften av vad det en gång varit. Det är alldeles givet, att denna inknappning av anslaget hämmar verksamheten i hög grad. I olika kretsar — man må vara mer eller mindre välvilligt inställd till nykterhetsrörelsen som sådan — är man enig om att upplysningen är den viktigaste av alla vägar för att förbättra nykterhetstillståndet i landet. Trots all sparsamhet var anslaget till upplysningsverksamheten under innevarande budgetår praktiskt taget helt förbrukat redan i slutet av mars. Ändå har man fått göra alla tänkbara inskränkningar.

Jag vill särskilt understryka vad herr Malmborg i Skövde yttrade om att denna verksamhet är mycket utåtriktad. Jag skall här anföra några siffror som visa detta. Av de 70 000 kronor, som anslagits till centralförbundets verksamhet innevarande år, ha ca 10 % eller 7 500 kronor gått till allmänna upplysningskurser, som anordnats av centralförbundet. 4 500 kronor ha gått till kurser, som anordnats av nykterhetsnämnder, 2 500 kronor till föreläsningar om alkohol och trafiksäkerhet, 2 000 kronor till föreläsningar för fackföreningar, 4 000 kronor till föreläsningar vid militära förband, 6 500 kronor till instruktionsmöten för lärare rörande nykterhetsundervisningen i skolorna, andra lärarmöten m. m. samt 4 500 kronor till lektionsföredrag i högre skolor jämte föredrag vid en del större kurser och möten inom Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund. Jag kan ytterligare nämna att av anslaget använts 1 000 kronor till föreläsningar anordnade av föreläsningsföreningar och flyttande folkhögskolekurser.

Denna uppräknig visar hur utåtriktad denna verksamhet är, och alla erkänna ju den stora betydelse verksamheten har. Detta framgår också av att under det gångna året anordnade möten varit mycket väl besökta. Föreläsningarna ha nämligen åhörts av i genomsnitt nära 200 personer. Allt detta tyder på att vi böra ge centralförbundet det lilla handtaget och gå med på den höjning av anslaget med 10 000 kronor, som reservanterna föreslagit. Jag hoppas, att utskottets talesmän inte komma att ställa sig i vägen för reservanternas förslag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag på denna punkt.

Fru Alvén: Herr talman! Enligt herr Svenssons i Grönvik uppfattning borde vi nykterhetsvänner vara glada över att vi blivit mer än bönhörda i våra önskemål.

Jag tror, att detta är att något överskatta vår tacksamhet. Den som någon tid arbetat inom nykterhetsrörelsen vet otvivelaktigt vilka svårigheter nykterhetsarbetet har att kämpa med. Man måste se vårt anslagsäskande om högre bidrag för nykterhetsundervisningen mot bakgrunden av det tidsläge, vari vi nu befinna oss. Man kan nämligen utan överdrift säga, att det svenska folket i oroväckande grad håller på att alkoholiseras. Detta har kommit till synes inte endast vid de kurser, som enligt yrkande från militärt håll ägt rum vid militära förband och förläggningar för att sprida kännedom om fylleriets och spritens skadeverkningar. Det har även kommit till synes i många uttalanden från statsmakternas sida, att någonting måste göras för att bekämpa i synnerhet ungdomsfylleriet. Fredens inbrytande kommer även i vårt land självfallet att medföra stora påfrestningar för det svenska folket och inte minst dess ungdom.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

Jag tror därför, att man gör klokt i att inte förbise vilken oerhörd betydelse en utökad nykterhetspropaganda har.

Statsmakterna kunna inte nog lägga ned pengar för att försöka motverka det onda, som alkoholseden för med sig i vårt land. Förevarande anslagsäskande är enligt min mening även ett tecken på den internationella samarbetsvilja, som besjalar åtminstone det svenska nykterhetsfolket, då det gäller att med andra länder knyta förbindelser för att råda bot på och nedbringa skadeverkningsarna av spritdryckerna. Utan överdrift kan man påstå, att vi ha skyldighet att tillgodose nykterhetsrörelsens upplysningsarbete på alla områden. Detta gäller både då denna verksamhet sker genom föreläsningar och vårt deltagande i det arbete, som utföres av den internationella byrån i Lausanne, och då vi på annat sätt inom de enskilda nykterhetsföreningarna söka råda bot på det onda, som staten får oerhörda inkomster av.

Jag skulle ha mycket mer att tillägga i denna fråga, men herr talmannen gav mig en vänlig vink om att jag skulle fatta mig kort. Jag får därför nöja mig med dessa synpunkter för att vädja till kammaren att rösta för den reservation, som under denna punkt avgivits av herr Oscar Olsson m. fl.

Herr talman! I egenskap av reservant kommer jag att vid omröstningen i denna fråga rösta för bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Malmborg i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 232 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Punkten 233.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 234.

Lades till handlingarna.

Punkterna 235—242.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Understöd för
utgivande av
tidskrifter,
lärd verk
och läro-
böcker m. m.

Punkten 243, angående understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker samt understöd för utgivande av Svenskt biografiskt lexikon.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **Bagge**: Herr talman! På denna punkt, som gäller lärda verk-anslaget, har utskottet prutat 10 000 kronor på det förslag Kungl. Maj:t framlagt. Det finns icke någon som helst motivering för denna utskottets nedprutning. Jag har funderat mycket över vad det kan bero på, och jag misstänker starkt, att här föreligger en s. k. kompensationsaffär. Det går nämligen understundom till på det sättet i statsutskottet, att när man på någon punkt har ökat utöver vad Kungl. Maj:t begärt, anser man sig som motvikt böra pruta lika mycket på någon annan punkt. Det kan vara mycket bra i och för sig, men sådana kompensationsaffärer kanske icke alltid äro riktigt lämpliga och rättvisa, när det i det ena fallet är fråga om ett anslag, för vars höjande det finns mäktiga och mycket energiska förespråkare, och det i andra fallet är fråga om ett anslag, till vars förmån det är svårt att samla en tillräckligt stark opinion. Jag skulle tro, att en sådan kompensationsaffär här föreligger, och jag beklagar det mycket, ty lärda verk-anslaget är verkligen ett anslag, som är i allra högsta grad behöfligt. Vi lägga ned åtskilligt med pengar på att försöka hålla uppe vetenskap och forskning här i landet och hjälpa forskarna. Då är det orimligt, att man icke skulle se till att de också få trycka och publicera det arbete de åstadkomma, ty det är ju det som är det väsentliga, att man överhuvud taget får möjlighet att publicera.

Jag har de år jag varit ecklesiastikminister hela tiden haft den erfarenheten, att detta lärda verk-anslag har hållits alldeles för knappt. Jag har försökt öka på det, så gott jag kunnat då och då, och nu är det mer än någonsin behöfligt, sedan tryckningskostnaderna stigit, såsom de gjort för närvarande. Jag måste därför uttala mitt beklagande över denna kompensationsaffär. Det tjänar väl icke mycket till att göra något yrkande, eftersom motsvarande höjning av anslaget med mäktigare förespråkare redan är beslutad, men jag hoppas, att Kungl. Maj:t och statsutskottet till nästa år skola vara vänliga att se till att det sker en lämplig avvägning i fråga om detta anslag.

I detta anförande instämde herrar *Cruse* och *Severin* i Stockholm, fröken *Andersson* och herr *Malmberg* i Stockholm.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 244—258.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
kommittéer
och utred-
ningar genom
sakkunniga.

Punkten 259, angående kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 268, föreslagit riksdagen att till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *S. Linderot* och *N. Holmberg* (I: 164) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 232), i vilka hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättandet av en ny skolutredning, som med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna snarast möjligt framlägger förslag om det svenska skolväsendets framtida gestaltning».

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Utskottet hemställde,

- a) att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;
- b) att motionerna I: 164 och II: 232 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservationer utan angivna yrkanden avgivits dels av herrar *Oscar Olsson, Wallentheim, Åkerström* och *Thapper*; dels ock av herr *Persson* i Falla.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Wallentheim**: Herr talman! Med hänsyn till att tiden är så långt framskriden och vi debatterat i två dagar skall jag försöka att starkt begränsa mitt anförande på denna punkt.

Jag vill börja med att erinra om att det onekligen är en ganska egendomlig situation, att vid en punkt, som berör anslag till kommittéer och sakkunniga, finnas redovisade både en motion och en reservation, som icke beröra storleken av det anslag det gäller, utan som bara beröra en pågående utredning, som finansieras med medel från detta anslag.

I den föreliggande motionen yrkas ju, att den sittande skolutredningen skall få respass och ersättas med en annan. Jag vill för min del säga, att även om man kan vara kritisk mot en del av det arbete som den sittande skolutredningen utfört, vore det att gå för långt att nu avskaffa den. Det vore enligt min mening ett orimligt sätt att gå till väga, detta så mycket mer som skolutredningen ju har anmält, att den inom den närmaste tiden har för avsikt att lämna en rad betänkanden. Jag kan alltså icke ansluta mig till den föreliggande motionens yrkande, och jag kommer därför icke heller att i mitt resonemang taga upp de synpunkter som i denna motion närmare utvecklas.

Vi få avvakta den fortsatta utveckling som kan äga rum på detta område, men det är alldeles uppenbart, att om det här skulle bli fråga om ett utredningsarbete som tog ytterligare en mycket lång tid i anspråk, angelägenheten att uttala önskemål, att det hela skall påskyndas, kan bli allt större och större. Det finns också ett annat skäl, som gör, att man icke kan gå på motionärernas linje, och det är det skälet att det är viktigt, att man på denna punkt förhindrar varje uppkomst av mytbildning. Ty om den sittande skolutredningen skulle upplösas, är det ganska naturligt, att man där skulle komma att säga: Vi hade så mycket av förberedelsearbetet undanstökat, och vi hade bara att göra sammanfattningar och själva slututredningarna, och så fingo vi icke visa vad vi egentligen kommit fram till.

Jag är emellertid glad över att utskottet på denna punkt har velat ge ett så klart uttryck åt sin mening, att utredningen bör bedrivas med största möjliga skyndsamhet, och jag är också glad över att utskottet har understrukt önskvärdheten av att kommunerna icke nu skola sitta med armarna i kors utan taga upp sina aktuella skolproblem och försöka bringa dem till en lösning. Jag tror, att dessa bägge påpekanden äro nödvändiga att göra. Vi skriva nu 1945, och även om vi nu ha hört i olika sammanhang, att skolutredningen under den närmaste tiden tänker komma med en rad betänkanden, äro vi alltså ovissa om hur lång tid den ytterligare kan behöva. Jag vill erinra om att utredningen i en skrivelse, som den nyligen inlämnat till Kungl. Maj:t, påpekat önskvärdheten av att taga upp några nya frågor till utredning, och den har redovisat saker och ting, som ge vid handen, att det kan bli fråga om ett ytterligare rätt omfattande arbete. Om vi vidare läsa propositionen om de all-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
männa läroverken finna vi, att det där talas om att skolutredningen ännu icke på länge kan komma med sina synpunkter på den frågan.

Vi veta ju också, att meningen är — så har det i varje fall sagts — att det, sedan denna skolutredning blivit färdig, skall tillsättas en parlamentarisk kommitté, som skall bearbeta vad skolutredningen kommit fram till. Ingen kan ju veta, hur lång tid en sådan kommitté i sin tur kan behöva. Om vi sedan räkna med remisstider, måhända ytterligare överarbetningar, proposition till riksdagen, beslut av riksdagen och slutligen övergångsordningar, innan det väntade reformarbetet kan börja, tror jag vi få räkna med en ganska lång tid framöver. Jag är rädd för att till ett genomförande i praktiken av de stora reformerna komma vi med den arbetstakten icke under loppet av detta årtionde, utan vi kanske till och med komma in en bit på 1950-talet. Därför är det klokt, att riksdagen understryker önskvärdheten av att utredningsarbetet bedrivs med skyndsamhet. Det kan nämligen icke vara bra, att man på ett så känsligt område som skolans under lång tid arbetar under ett sådant osäkerhetstillstånd som för närvarande råder, då det gång på gång säges, att det är fråga om en verkligt genomgripande skolreform.

Dessutom är det en annan sak som kanske är viktigare än någon annan synpunkt i detta sammanhang, nämligen att behovet av reformer framför allt på folkskolans område ju är verkligt överhängande. I det avseendet befinna vi oss, då vi jämföra oss med andra länder, onekligen i många avseenden på efterkälken, och ett bibehållande av nuvarande tillstånd på skolans område skulle rent av kunna verka ödesdigert. Följaktligen tror jag, att det är klokt, att man från riksdagens sida stryker under att man önskar, att arbetet bedrivs med största möjliga skyndsamhet. Jag tror också, att det är bra, att de framstegsvänliga och reformdrivande krafter som finnas ute i kommunerna få ett påpekande, att de skola försöka göra vad de kunna. Det finns alltid så många krafter ute i kommunerna som vilja resonera på det sättet, att man icke bör taga itu med för stora reformer, ty man kan ju aldrig veta vad den väntade skolutredningen kan komma med, och därför är det bäst att avvakta tills den framlagt sina betänkanden.

Även om jag sålunda är nöjd med vad utskottet på denna punkt har uttalat, skulle jag emellertid helst velat ha en utvidgning av detta uttalande ungefär i den riktningen att man hade sagt, att det vore önskvärt att, innan den parlamentariska kommittén tillsättes, tillfälle bereddes riksdagen i den ena eller andra formen att få ge sin uppfattning till känna. Jag vet icke, om herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ännu har hunnit taga ställning till hela detta problem om det fortsatta utredningsarbetet. Jag vet heller icke, om han är beredd att här lämna några närmare upplysningar. Det skulle nämligen vara bra intressant att få veta, när den parlamentariska kommittén beräknas bli tillsatt, om det kan — som det har sagts under hand — tänkas ske inom den närmaste tiden, eller om man skall vänta därmed tills den sittande skolutredningen blivit färdig. Om den parlamentariska kommittén skulle komma att tillsättas inom den närmaste tiden, vore det intressant att få veta, om den då skall arbeta parallellt med den sittande skolutredningen; och om så skulle vara fallet, vore det också intressant att få veta, om den parlamentariska kommittén skall få arbeta, vad jag skulle vilja kalla, fullt självständigt eller om dess arbete endast skulle bestå i en överarbetning av de förslag, som den sittande skolutredningen undan för undan levererade. Det vore också intressant att få veta vilka direktiv, som den parlamentariska kommittén kunde tänkas få, så att man finge ett begrepp om dess allmänna rörelsefrihet på sitt arbetsområde. Frågan kan kanske ur vissa synpunkter synas underlig, men man kan å andra sidan icke hålla tillbaka den oro som faktiskt

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

i vissa avseenden nu finns på denna punkt ute i landet med hänsyn till exempelvis uppläggningsen av de remisser som i följd gjordes till kommunala myndigheter och till skolstyrelser och även med hänsyn till det sätt på vilket dessa remisser redovisats i en sammanfattning inom skolöverstyrelsen. Jag har, som sagt, haft den uppfattningen, att det ur vissa synpunkter skulle vara fördelaktigt, att riksdagen finge tillfälle att uttala sig om hela det föreliggande frågekomplexet. Riksdagen representerar ju ändå svenska folket. Riksdagen har deltagit i den pågående skoldiskussionen i olika avseenden, och från riksdagens ledamöters sida skulle utan tvivel en rad synpunkter kunna anläggas på det föreliggande problemet, synpunkter som kunde vara till nytta för det fortsatta utredningsarbetet.

Man kan då fråga, hur detta egentligen skall gå till. Det är klart, att det är ganska svårt att här direkt i detalj draga upp några riktlinjer för detta, men skulle man icke möjligen kunna tänka sig, att det skedde en sammanfattning av skolutredningens synpunkter och att sedan riksdagen finge tillfälle att uttala sig t. ex. om folkskolans allmänna organisation, om realskolans ställning, om gymnasiet's ställning, om anknypningen mellan de olika skolformerna och om lärarutbildningen? Det är självklart, att ett sådant uttalande från riksdagens sida icke skulle anses bindande för den fortsatta behandlingen av ärendet utan mera finge uppfattas som ett underhandsinhämtande av de synpunkter som här kunde finnas. Jag är beredd på att man kommer att säga, att detta skulle vara ett ytterst ovanligt förfaringssätt. Ja, det är möjligt. Men vi ha väl icke stått alldeles främmande för det arbetssättet, att när ett förslag på något område har blivit utarbetat och förutsatt en ytterligare bearbetning, riksdagen fått tillfälle att uttala vissa principiella synpunkter på frågan. Vidare kan man väl säga också här, att när det under flera år suttit en skolutredning, som samlat material och diskussionspunkter i överväldigande mängd, skulle det vara lämpligt att redovisa detta och höra riksdagens synpunkter på vissa huvudlinjer beträffande det framlagda materialet.

Sådana reflexioner som de ovan anförda har jag gjort, då vi i avdelning och utskott resonerat om dessa saker, och det var för att få de synpunkterna framförda, jag också tillät mig att i utskottet anteckna en blank reservation. Jag har i övrigt intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Holmberg: Herr talman! Denna behandling av vår motion är ju en fortsättning av den skoldebatt som förts tidigare här i dag. Jag sade då några ord om den skolpolitik som herr Bagge företräder, och jag hävdade bl. a. att utskottet icke kunnat anföra några vägande skäl för att herr Bagge skulle få fortsätta det utredningsarbete vi nu diskutera. Signalerna från skolutredningen att den i fortsättningen skall ta sikte på förverkligandet av enhetsskolan anser jag nämligen icke vara ett sådant skäl. Uttalandet är framtvingat av den starka opinion mot utredningens hittillsvarande verksamhet, som kommit till uttryck i pressen och på annat sätt. Det har också väckt fullkomlig överraskning på alla håll. Ingen hade nämligen kunnat utläsa ett sådant uppsåt ur det utredningsmaterial, som förelåg. Det kan absolut icke bero på en dålig innanläsningskonst att praktiskt taget alla remissyttranden utgått från att skolutredningen velat bibehålla den s. k. dubbla anknypningen, alltså raka motsatsen till enhetsskolan. När skolutredningen meddelade att den numera var anhängare av enhetsskolan, så blev till och med fackpressen alldeles perplex, och man talade om den fullständiga strömkantring, som ägt rum inom skolutredningen på den punkten. Svensk skoltidning erinrade om att en ledamot av skolutredningen, Bror Jonzon, framlagt grundlinjerna till en enhetsskola men

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
bara fått en enda ledamot med sig. »Man kan därför», skriver Svensk skol-tidning, »påstå att trots skolutredningens negativa inställning har den allmän-na diskussionen om en enhetsskola fortgått och kraven på en sådan skolreform vuxit sig allt starkare.» Nu är alltså även skolutredningen inne på rätt stråt på den punkten. Vore det därför så att hela skolreformen gällde ett för eller emot dubbel övergång från folkskola till realskola-gymnasium, ja, då skulle man ju efter skolutredningens senaste deklaration kunna avvakta förslagen på den punkten. Men så ha inte vi sett saken.

I vår skolmotion och i andra sammanhang, när denna fråga behandlats, har vår väsentliga anmärkning mot skolutredningen varit, att den utgått från bor-gerliga bildningsideal och överhuvud taget från att den högre utbildningen liksom hittills företrädesvis skall förbli ett privilegium för dem som ha pengar. Vi vilja ha en ny skolutredning, ty vi eftersträva en skola, som är lika till-gänglig för alla och som förmedlar kunskap och uppfostran i demokratisk och vetenskaplig anda. Dit hör enhetsskolan, som enligt vår mening bör vara 9-årig, och dit höra de moderna undervisningsanstalter, som vi diskuterat tidigare i dag. Det goda tycks skoldebatten i alla fall ha fört med sig, nämligen att skrytet om vår förträfflighet i fråga om allmän medborgarbildning och kulturell stan-dard fått ge vika för litet nykter eftertanke. Vi befinna oss inte i nivå med kulturländerna. Vi måste gripa in på skolans område och även andra områden för att ta igen de andra ländernas försprång. I Amerika komma 75 procent av eleverna fram till realskolutbildning, hos oss är det bara 25 procent. Den skola, som nu är den enda skolan för majoriteten av svenska ungdomar, ger enligt vår mening inte en start för livet, som motsvarar de krav som ställas på denna ungdom. Det räcker inte med att kunna läsa och skriva eller med att känna till »kristendomens grundsanningar och bilder ur svenska kyrkans liv», när man skall ge sig ut i en värld med den nuvarande tekniska utvecklingen på alla områden. Även inom de enklaste yrken krävs det för en framgångsrik verk-samhet kunskaper och färdigheter långt utöver dem, som den nuvarande folk-skolan ger. En sådan nödig minimikunskap vilja vi att alla Sveriges barn skola få, alldeles oberoende av under vilka förhållanden de leva. Det är en medbor-garrätt, som inte får vara förbehållen dem som ha pengar, utan skall tillkomma alla. Det är också en politik som på lång sikt gagnar landets intressen.

Detaljer beträffande frågan om hurudan skolan skall vara kan man natur-ligtvis tvista om, men det är inte det det här gäller, utan de stora linjerna i vår framtida skolpolitik. Delvis för att bemöta dem som påstå, att vår linje innebär ett man skulle åstadkomma en överbefolkning av de teoretiska yrkesgrenarna, vill jag påpeka att vi i vår motion mycket starkt understrukit, att den obligato-riska enhetsskolan i sina övre klasser bör vara starkt nyttonbetonad och före-gås av yrkesvägledning, så att ungdomarna verkligen få en start för livet, som passar dem. För närvarande är enligt vår mening yrkesundervisningen ytter-ligt otillfredsställande och planlöst ordnad. Främst består bristen däri, att det inte finns någon verklig förbindelse mellan skolan och det produktiva livet utanför skolan. Det är för det första en skolmässig utbildning, som vanligen inte motsvarar de förhållanden, som ungdomarna möta utanför skolhuset. Det är för det andra en utbildning, som inte tar hänsyn till samhälleliga behov. Här utbilda t. ex. en massa skolor möbelsnickare under utpräglade hantverks-metoder, sedan fabrikerne för länge sedan tagit hand om det mesta av möbel-tillverkningen och som, i den mån de behöva flera arbetare, vilja ha folk med helt andra kvalifikationer än dem som ges i yrkesskolorna. Utbildningen av byggnadsarbetare åter är, åtminstone i de delar av landet som jag känner, näs-tan helt försummad och motsvarar icke alls de behov, som måste uppstå efter kriget, om det är meningen att göra allvar av de stora planerna i fråga om bo-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.) stadsförsörjningen. Exemplet skulle kunna mångfaldigas från många olika områden. Jag har nämnt detta bara som en detalj i skoldiskussionen. Vi anse nämligen att man redan i folkskolan bör lägga grund för ett lämpligt yrkesval och en utbildning, som bör differentieras med hänsyn härtill i de högre klasserna. Ungdomen kan därigenom få praktisk färdighet och en sådan grundval i fråga om allmänbildande ämnen, däribland främmande språk, att den bättre än nu blir rustad för kommande värv.

När skolplanerna bli omarbetade i överensstämmelse med en sådan målsättning, när mycket onödigt rensats bort och nyttigt kunskap satts in i stället, och undervisningsmetoderna dessutom blivit sådana att det i skolan blir den trivsel och arbetslust, som de moderna pedagogerna visa att vi kunna ernå vilken dag som helst, då upphör redan därmed väsentligt av motståndet mot skoltidens förlängning. Den främsta invändningen mot en sådan förlängning har ju emellertid varit att föräldrarna inte ha råd att hålla barnen i skola; de måste börja försörja sig vid 13—14 år. Därför ha vi också skrivit i vår motion, att den föreslagna förlängningen av skolplikten icke kan genomföras utan omfattande ekonomiska stödåtgärder åt barn från mindre bemedlade familjer. Sådana reformer i syfte att bereda bättre studiemöjligheter åt fattigt folk har ju arbetarklassen alltid strävat efter och därvid alltid mött energiskt motstånd från dem som slagit vakt om sina klassprivilegier. Under senare tid har ju framför allt arbetarklassen fått föra den kampen. Frågan om bättre skolor, fri skolmateriel, skolbarnsbespisning, skolbarnsbeklädnad o. s. v. har varit lika många stridsfrågor, där arbetarrepresentanterna vunnit framgång endast i den mån de överhuvud taget kunnat decimera det borgerliga och framför allt då högerens inflytande inom det kommunala livet och på andra områden. Det är ju därför heller ingen tillfällighet att det största bakslaget för folkskolan under senare tid sammanfaller med en tid av ökat borgerligt inflytande på svensk politik och med den tid, när högerens förutvarande ledare innehade posten som kulturminister i detta land.

Fortfarande finns det ett mycket segt motstånd när det gäller att skapa ekonomiska betingelser för skolans demokratisering. Så sent som för ett par år sedan läste jag i ett utlåtande av en kunglig kommission, som också hade litet att göra med utbildningsfrågor, att utbildningen på ett visst område helst borde förbehållas de besuttnas söner. Det är ett ganska typiskt betraktelsesätt i vissa kretsar. Det har inte skolutredningen sagt. Den har tvärtom visat sig en smula lyhörd för det gamla kravet på större rättvisa i första hand åt landsbygds ungdom, och den har med massor av material verifierat en sak, som var känd redan förut, nämligen att möjligheterna till studier utöver folkskolans ram bestämmas av föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Men sedan tornas det upp tusen och ett skäl för ett bibehållande av nuvarande orättfärdiga anordning. Redan i direktiven för skolutredningen blev målsättningen enligt vår mening felaktig, när det bl. a. hävdades att landsbygdsungdomens missgynnade ställning i förhållande till övriga samhällsgrupper visserligen till en del kan hävas men aldrig bringas ur världen. Nej, det kan man inte med en politik, som förutsätter att nuvarande klassförhållanden skola bestå i evighet och att bland annat landsbygds ekonomiska misär är en gudomlig ordning, som man inte kan rubba.

Vi ha en helt annan åskådning och mena, att det icke alls är omöjligt att helt bringa ur världen den missgynnade ställning, som landsbygden härvidlag intar. Och på sådana skiljaktiga meningar i politikens huvudfrågor beror ju också ytterst ens inställning till skolreformerna, bl. a. frågan om landsbygdsungdomens studiemöjligheter. I propositionen förklaras härom, att det »är en

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
betydelsefull fråga hur en icke önskvärd sugning av landsbygdens ungdom till staden och den teoretiska undervisningen skall undvikas». Samma tankegång återfinnes i olika sammanhang hos skolutredningen. Det är väl för att undvika en sådan begynnande likställighet mellan landsbygdens och tätorternas ungdom som departementschefen prutat till och med på skolutredningens förslag beträffande stipendierna åt landsbygdens ungdom. Vi för vår del anse, att det är en förkastlig metod att på det sättet låta förmögenhetsförhållanden bestämma rekryteringen till olika levnadsbanor. Vad som hittills föreslagits innebär ju bara det, att man i någon mån försökt utjämna de orättvisor, som landsbygdens folk varit utsatt för. Men fortfarande kvarstår den bristen i den nuvarande skolpolitiken, som innebär att det stora folkflertalet såväl i tätorterna som på landsbygden utestänges från högre utbildningsmöjligheter. Det är detta som gör vår skola till en typisk klasskola, och det är detta som vi framför allt vänt oss emot i vår framstöt. Skolutredningens eget material ger också bevis i detta hänseende. Jag skall icke trötta med någon statistik, men några uppgifter skall jag lämna. Av 1 000 arbetarbarn är det bara ett som tar studentexamen. Från hela den svenska arbetarklassen komma årligen till samtliga svenska högskolor summa två, som studera juridik. Studentexamen är 755 gånger vanligare bland läkarbarn än bland skogs- och lantarbetare. Från 3 000 prästfamiljer i vårt land kommer det till gymnasierna dubbelt så många barn som från hela den svenska arbetarklassen. Det anförda är tillräckligt för att visa hur de nuvarande förhållandena favorisera dem som ha pengar och gör det omöjligt för de fattiga att komma fram till högre utbildning.

Skolutredningen har också medgivit att det finns massor av utmärkta begåvningar, för vilka det nu inte ges någon möjlighet till utbildning, medan det å andra sidan finns en massa elever vid läroverken, som man till ingen nytta försöker driva fram till examina bara därför att deras föräldrar ha pengar, men som hellre borde ägna sig åt något yrke. I ett försök att uppskatta stipendiebehovet förklarar nämligen skolutredningen, att man måste förutsätta att mindre än hälften av de 21 000 elever, som det då var fråga om, kunde visa klar studielämplighet. Redan här fanns alltså en massa folk, som till förmån för sig själva och samhället borde ägna sig åt något yrke och ge plats vid läroverken för begåvade elever, som nu hindras av ekonomiska skäl. Ett sådant urval till olika banor är i överensstämmelse med arbetarrörelsens efterkrigsprogram, och det är också helt i samklang därmed som vi ansett att en verklig demokratisering av vårt skolväsen måste ta sikte på att all skolutbildning göres lika tillgänglig för alla efter vars och ens anlag och fallenhet och utan hinder av ekonomiska och geografiska förhållanden. Detta sker genom stipendier och löner vid de högre utbildningsanstalterna. Vi tro inte att den nuvarande skolutredningens majoritet vare sig haft eller någonsin kommer att kunna bibringas en sådan målsättning, och det är därför vi vilja ha en ny skolutredning av män och kvinnor, som äro besjälade av en sådan uppfattning.

I Göteborgs stadsfullmäktige yttrades under skoldebatten där, att tiden ridit om skolutredningen. Jag tror att det sagda gäller framför allt i den bemärkelsen, att tiden ridit om samlingsregeringens politik överhuvud taget och att det nu behövs något nytt. Skolpolitiken under krigsåren måste nämligen betraktas som en del av den politiska byteshandel, som var förutsättningen för samlingsregeringen. Så har saken också framställts av bl. a. socialdemokratiska partiets tidskrift *Tiden*, som påpekar att eftergifterna i fråga om skolpolitiken varit ett av offren för att få ha högermännen kvar i regeringen. *Tidningen* skriver: »Delvis har brytningar kunnat undvikas genom tillämpning av vissa administrativa metoder, som när tiden är inne förtjänar att närmare belysas. Dit hör till exempel ett ministerstyrelsesystem, som torde överträffa allt vad vi tidigare

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

varit med om här i landet. Man behöver bara nämna försvars- och skolfrågornas behandling.» Och sedan skriver tidningen följande om anledningen till att åt högerns ledare kunde ges praktiskt taget fria händer att husera med vårt skolväsen som han fann för gott och att också planera för framtiden i samma anda: »Till de här avsedda metoderna att undvika ställningstagande i kontroversiella frågor bör väl också räknas ett flitigt delegerande av både verkställighets- och planeringsuppgifter. En sak som man inom regeringen inte velat neka varandra har varit att tillsätta kommittéer och sakkunniga av olika slag. Vi har också fått en ganska vildvuxen flora av utredningar, som det i varje fall kostar en del pengar att hålla liv i. Det ligger i samlingsregeringens natur att direktiven för dessa utredningar blivit utomordentligt vaga och mångtydiga.» Författaren uttalar slutligen en förmodan, att det nu bara kan bli en mycket kort tidsfrist för detta ministerstyrelsesystem, och att utvecklingen själv kommer att tvinga fram ett ställningstagande till inrikespolitiska frågor. Han nämner som exempel utom skolpolitiken även den Möllerska polisen och annat, som står i klass med dessa två reminiscenser av 1940 års politik. Såsom fundament för samlingsregeringen hör det alltsammans ihop. Jag kan inte heller frigöra mig från intrycket att det inte är på grund av övertygelse i sak utan såsom en solidaritetsyttring för samlingsregeringen, som utskottets majoritet fortfarande stöder herr Bagges skolpolitik. Det är väl också detta som varit anledningen till att en del av reservanterna, som tydligen insett att det är på tok med det nuvarande systemet, inte haft kurage att bryta den disciplin, som de anse sig vara skyldiga samlingsregeringen. Den förut citerade författaren i Tiden påpekar också, att frånvaron av opposition och riksdagens mångåriga tystlåtenhet i allt som samlingsregeringen företagit sig — kommunisterna undantagna naturligtvis — varit nära att leda till katastrof för vår demokrati. Det återstår att se om hänsynen till demokratin är tillräckligt stark nu för att man skall kunna slå in på en annan väg än den herr Bagge anvisat för vårt skolväsen, tidigare som statsråd och nu som chef för skolutredningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Den blanka reservation jag fogat till detta utlåtande syftar på följande uttalande på sidan 215 i utlåtandet: »I detta sammanhang vill emellertid utskottet, som anser det självfallet att 1940 års skolutredning bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete, framhålla angelägenheten av att detta utredningsarbete i möjligaste mån påskyndas. Utskottet anser sig böra betona, att nödiga förbättringar av skolväsendet för närvarande kunna befaras bli fördröjda i avvaktan på resultatet av skolutredningens arbete.» Det finns enligt min mening ingen anledning att klatscha med piskan och försöka jaga fram det utredningsarbete, som pågår. Herr Wallentheim har här talat om den fruktan han och många andra känna och den djupa oro som man i vida kretsar känner över att den utredning som nu pågår icke har kunnat komma till något resultat ännu. Jag finner denna fruktan och oro synnerligen ogrundad. Var och en som har något begrepp om uppläggningsen av detta mycket omfattande och besvärliga utredningsarbete förstår utan vidare, att denna utredning ännu inte kunnat helt färdigställas. Det är väl uppenbart för alla, som ha någon uppfattning om det arbete en sådan utredning kräver. Om man inte har detta, så tror jag man kan få det genom att se efter, vilken tid andra stora utredningar ha tagit. Jag skall be att få lämna enast ett fåtal exempel därpå.

Den bostadssociala utredningen, som naturligtvis inte på något sätt i omfattning och besvärlighet kan jämföras med den pågående stora skolutredningen, sattes i gång år 1933. Den beräknas vara färdig någon gång i år. Den

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
skall då ha tagit bortåt 11 år för att slutföras. Den har visserligen avgivit några förberedande betänkanden i olika detaljspörsmål, men det har ju också den nu pågående skolutredningen gjort. Socialvårdskommittén började sitt arbete den 17 december 1937. Denna utredning har pågått i 7 år och är ännu inte färdig. Jag påstår att även om socialvårdskommittén har ett mycket omfattande och vidsträckt arbetsfält, så är säkerligen det pågående utredningsarbetet inom undervisningsväsendet betydligt svårare. Kommunalskatteberedningen sattes i gång den 21 januari 1936 och har pågått i 8 år. Den är ännu inte färdig med sitt arbete. Läkarnutbildningssakkunniga, vilka fingro till uppgift att utreda ett undervisningsspörsmål, fastän av ytterst begränsad omfattning, tillsattes den 10 juni 1938, och jag tror att de slutförde sitt arbete under 1943, i varje fall inte tidigare. Denna utredning pågick således minst 5 år. Norrlandsutredningen tillsattes 1940 och pågår alltjämt. 1940 års skolutredning tillsattes i slutet av januari 1940 och är alltså av ungefär samma ålder. Om vi skulle söka finna ett stort utredningsarbete, som enligt min mening i viss mån kan vara jämförligt med skolutredningen, kunna vi ta förarbetet till den stora rättegångsreformen. Utredningsarbetet igångsattes 1911. 1926 avgav denna utredning sitt betänkande. Det gällde då grundlinjerna, de stora principerna för en rättegångsordning. Då hade arbetet pågått i 15 år. Sedan fortsatte arbetet ytterligare några år och först 1931 kom en kungl. proposition, som innehöll huvudgrunderna för en rättegångsreform, alltså efter 20 års utredningsarbete. Sedan har ett utredningsarbete angående detaljspörsmål fortgått under ytterligare ett 10-tal år. Den som sålunda har något begrepp om det arbete, som det i detta sammanhang är fråga om, måste ju förstå, att de krav som uppställas äro orimliga och att detta hejande och hojtande på resultat av skolutredningen förvisso ådagalägger, att man i verkligheten har helt andra motiv än de som öppet fram bäras.

Nu har herr Wallentheim här som sagt givit uttryck åt sin oro, men han har också uttryckt en önskan om att riksdagen i detta skede av utredningsarbetet skulle kopplas in och få säga sin mening. Han är själv på det klara med att detta nog skulle vara ett ganska egendomligt sätt. Han frågar sig hur det skall gå till och förklarar att det är svårt att uppdraga några riktlinjer. Han föreslår emellertid, att riksdagen skulle kunna få uttala sig om de stora riktningarna, inte så, att man skulle ge direktiv men uppenbarligen för att öva något slags påtryckning på det pågående utredningsarbetet. Alltså mitt under utredningsarbetet och innan materialet är färdigställt vill herr Wallentheim och några andra — det är ju det som även den kommunistiska skolmotionen går ut på; däri ligger ju hela dess mening — att skolutredningen skall skickas hem och att man skall sätta i gång en utredning efter kommunistiska eller andra direktiv. Allt detta prat är orimligt och föga sakligt. Det skulle väl vara inte endast egendomligt utan överhuvud taget ytterligt olämpligt att på detta stadium, innan frågan är utredd, försöka få fram uttalanden och direktiv på ett sätt som man aldrig såvitt jag vet tillämpat i någon annan fråga.

Jag hörde inte om herr Wallentheim verkligen kom fram till något slutyrkande — jag tror knappast det. Han uttalade endast vissa önskemål, och då kanske man inte får ta hans uttalanden så allvarligt. Jag tror inte att jag begär någon särskilt farlig indiskretion om jag säger, att detta uttalande i utskottsutlåtandet, som jag vänt mig mot, tillkom på det sättet, att en kompromissivrig och formuleringsvrig ledamot av andra avdelningen formulerade detsamma för att få herr Oscar Olsson och herr Wallentheim med på det i syfte att undvika en splittring och ett alternativ, sedermera också en reservation och en därpå följande fullkomligt onödig och förvirrande skoldebatt på detta

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
stadium. Syftet var sålunda ganska erkännansvärt. Men man förstår ju också, att för att nå detta syfte måste denna formulering, så som här skett, göras lös och kanske också litet ovederhäftig. Spekulationen misslyckades emellertid helt och hållet. Den misslyckades därför att herrarna ville ha en skolpolitisk debatt till varje pris, och då kunde man inte hindra dem från att få det. Men när vi hade kommit så långt, så hade naturligtvis den formulerings-skicklige mannen den ambitionen, att hans formulering också måste följa med i fortsättningen, och därför ha vi detta lösa och onyttiga prat här i utskottsutlåtandet. Jag bryr mig inte om att göra något yrkande om att det skall strykas — det tycker jag är rätt onödigt. Uttalandet är ofarligt som det står. Jag har bara det att invända, att detta uttalande kan fattas som om utredningsarbetet förhalats och att vådor därav uppstått. Så har ju icke varit fallet. Jag tycker också att man genom detta resonemang visat den kommunistiska motionen en alldeles för stor uppmärksamhet, som den absolut inte har förtjänat. Den skulle ha avstyrkts utan ett enda ords motivering, ty den förtjänar ingenting annat.

Det är emellertid en del formuleringar i detta utskottets uttalande, som kanske verka litet vilseledande. Utskottet säger där »att nödiga förbättringar av skolväsendet för närvarande kunna befaras bli fördröjda i avvaktan på resultatet av skolutredningens arbetet». Herr Wallentheim trodde att det kunde vara mycket nyttigt att man genom ett sådant uttalande ute i kommunerna fick klart för sig, att man skulle skynda sig med olika anordningar för reformer på skolväsendets område. Jag tror för min del att man ute i kommunerna går fram varken fortare eller saktare på grund av ett dylikt uttalande utan man fortsätter precis som förut. De praktiska möjligheter som man där har att förbättra skolväsendet söker man utnyttja, och i den mån man inte har dessa möjligheter kan man inte göra någonting mera.

Herr Holmberg försökte visserligen ge några riktlinjer för den kommunistiska skolpolitiken. Han talade om en 9-årig folkskola och att denna skulle vara starkt nyttobetonad. Nu är det ju på det sättet, att vi ännu ha några år kvar innan vi skola ha genomfört den 7-åriga folkskolan, och vi få väl därför först ägna oss åt den. Vi ha för närvarande inte lärare nog för att klara den 6-åriga folkskolan. När vi sedan på ett par tre år skola genomföra den 7-åriga folkskolan, bli svårigheterna med lärarna ännu större. Vad tjänar det då till att nu ställa krav på 9-årig folkskola? Detta är enligt min mening ganska meningslöst.

Vidare skulle herr Holmberg som sagt ha skolan mycket nyttobetonad, och det är väl ingen som har någonting emot detta. Men på det stora opinionsmötet för någon vecka sedan, där man samlades omkring just den kommunistiska skolmotionen, önskade man inte någon nyttobetonad skola. Man önskade den tvärtom så litet nyttobetonad som möjligt. Man ansåg att barnen alldeles överbelastades med kunskaper och man visste inte vad de skulle med kunskaperna till, de kunde inte använda dem på något för samhället nyttigt och lämpligt sätt. Det var man överens om. På den grundvalen samlades man då kring den kommunistiska skolmotionen. Det förfaller verkligen att vara synnerligen svårt att få något sammanhang i herrarnas pedagogiska pratande och skrivande från den ena dagen till den andra. Jag skall inte gå in i något resonemang om den kommunistiska motionen. Den är ingenting annat än ett flätverk av gammal uttröskad halm från många pedagogiska diskussioner både här och där och både nu och tidigare. Det har inte något som helst praktiskt värde, och därför kan man också gott lämna det åt sitt öde.

Herr talman! Jag har ingenting vidare att tillägga, och jag ber att med vad jag anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Herr **Holmberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Persson i Falla har ägnat större delen av sitt anförande åt att säga, att han inte skulle tala om den kommunistiska skolmotionen. Han har faktiskt inte heller gjort detta utan karakteriserat motionen såsom pratande och svammel utan praktiskt värde. Jag kan därför inte bemöta honom. Men jag tror att allt vad han säger i skolfrågor karakteriseras tillräckligt av hans upplysning om att man inom utskottet eftersträvat att åstadkomma en lös och ovederhäftig formulering för att man skulle kunna samla regeringspartiernas representanter under en hatt i skolfrågan. Löst och ovederhäftigt är en bra karakteristik på herr Perssons i Falla betraktelsesätt rörande dessa viktiga skolreformer.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det föreligger flerfaldiga anledningar till att vårt parti nu skjutit fram denna fråga i förgrunden. Det beror inte bara på att vi allmänt sett äro misstroagna mot herr Bagges skolutredning utan också på medvetandet om att det på skolans område för närvarande råder ett miserabelt tillstånd, vilket under kriget ytterligare försämrats, på känslan av att Sverige alldeles håller på att sacka efter kulturländerna när det gäller skolutbildningen och slutligen på det förhållandet, att man på grund av vad man hittills har sett av skolutredningens arbete har blivit mycket pessimistisk beträffande möjligheterna att få fram några verkligt gripbara resultat, som kunna få parlamentariskt understöd och genomföras inom överskådlig tid. Allt detta bildar bakgrunden till den motion, som vi ha avgivit.

Herr Bagge är naturligtvis i och för sig en kulturellt mycket intresserad person, och jag har aldrig ett ögonblick inbillat mig, att herr Bagge i sitt handlande låter leda sig av någon desperat lusta, att riva sönder den svenska folkskolan. Men jag har betraktat herr Bagge såsom den han var när han blev chef för skolutredningen, nämligen såsom den svenska högerns ledare, som företräder högerns allmänna principiella uppfattningar om hur landets kulturpolitik bör utformas och hur i konsekvens därmed också skolutbildningen bör läggas. Därjämte blev man mycket betänksam på grund av de åtgärder, som präglade herr Bagges första år som ecklesiastikminister. Jag erinrar om hans 5-årsplan, som jag kritiserade redan 1941 och som i korthet innebar, att man skulle lägga ned ett par tusen A-skolor, att man skulle avskeda 1 600 lärare, att man skulle uppskjuta lärarutbildningen — vilket man ju också gjort — slutligen, vilket naturligtvis var mest betänkligt, att man skulle öka barnantalet i klasserna från 25 i A-skola till 35 och från 22 i B-skola till 35. Allt detta var spår som förskräckte, och det var ju åtgärder, som helt stodo i strid mot den linje, som riksdagen hade följt under ett par tidigare decennier.

Jag ber i detta sammanhang endast att få erinra om det förhållandet, att medeltalet elever i folkskoleklasserna 1920 var 28,6, 1925 25,8, 1930 24,2, 1935 22,3 och 1940, innan herr Bagge ännu hade börjat ta kvasten på allvar, var nere i 20,2. Från riksdagens sida har det förr förelegat en medveten strävan att verkligen minska barnantalet i klasserna. Man resonerade som så — och det anser jag är ett fullt riktigt resonemang — att det är önskvärt att skolklasserna inte äro så stora som de voro tidigare, att man skulle söka nedbringa barnantalet. Jag tänker mig att när man hade kommit ned till omkring 20 barn per klass, började man väl i allmänhet få den uppfattningen, att man nu hade skapat skolklasser, som möjliggöra för en duktig lärare att ge barnen en individuellt präglad undervisning.

Herr Bagges s. k. 5-årsplan genomfördes under motiveringen — vilket även

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

åberopats i kväll — att man måste spara pengar. Det gällde 5 miljoner kronor under 5 år, alltså 1 miljon kronor om året i en tid, när försvaret slukade 7 miljoner kronor om dagen. Redan ur denna synpunkt tyckte vi att detta besparingsraseri, som skulle medföra sådana oerhörda konsekvenser i fråga om klassernas storlek, var mycket missriktat.

Ett antal skäl till vår misstro mot den nu sittande skolutredningen har mera att göra med de allmänna direktiv, som utformats för dess arbete. Herr Bagge uppställde sådana huvuduppgifter som folkskolans undervisningsplan, fortsättningsundervisningens uppgift och anordning, hjälpklassundervisningen, real- och flickskolans organisation samt anknytning till folkskolan, gymnasietts organisation, examensproblemet och utbildningsbehoven för olika ändamål och i skilda landsdelar. När herr Persson i Falla i dag talade om pedagogiskt svammel, så undrar jag om det inte var den stora provkarta på vad som skulle utredas, som herr Bagge presenterade 1940, som kunde ha inspirerat herr Perssons mycket respektlösa uttalande. I dessa direktiv berördes icke med något klart ord frågan att göra den högre skolunderbyggnaden tillgänglig för alla begåvade oavsett social och ekonomisk ställning liksom inte heller frågan om en utbyggnad av folkskolan i enlighet med teknikens krav och internationella förebilder. Som allmän princip för utredningsarbetet uppställde herr Bagge såsom ecklesiastikminister, att »skolans yttersta mål inte skulle vara kunskapsmeddelelse utan fostran», och för denna fostran rekommenderades särskilt ämnen »kristendomskunskap, modersmålet och historia». Slutmålet, sade herr Bagge, skulle vara icke att skapa »mångkunniga lärda i smått» utan »rådiga och handlingsdugliga människor». Jag tycker att redan denna gruppering liksom uppställningen av lärdom och handlingsduglighet som motsatser är mycket anmärkningsvärd. Jag fattade också denna motsatsställning, fostran kontra kunskapsmeddelelse, så att det inte handlade om en verklig utveckling av vårt skolväsende, och jag tyckte att detta ytterligare underströks, när herr Bagge vidare förklarade, att *man måste motverka skolväsendets utsvällning genom att bredda de praktiska utbildningsvägarna medelst begränsning av de teoretiska.*

I fråga om undervisningsplanen utgick herr Bagge ifrån, att det viktigaste var 7:e klassens ställning samt fortsättningsundervisningens uppgifter och närmare anordning. Herr Bagge hänförde även hjälpklassundervisningen dit. Vidare ville man klara ut real- och flickskoleorganisationen och dess anknytning till folkskolan. Därefter har man fördjupat sig i en diskussion om den 3- eller 4-åriga realskolan. Man har, såvitt jag förstår, hittills inte prövat spørgsmålet om en utbyggnad av folkskolan så att mellanskolan bleve överflödig.

Nu har denna kommitté arbetat under mycket lång tid, men ännu föreligger enligt min mening ytterst obetydliga delar av dess verksamhet, som man kan ta fasta på. Det finns visserligen stora luntor utgivna, vilka emellertid ha åtskilligt komplicerat de olika problemen. Man har uppställt mängder av problem till diskussion. Åtminstone hittills förefalla de utgivna luntorna i väsentliga delar mest likna diskussionsprotokoll. De ge icke uttryck åt någon pedagogiskt enhetlig mening.

Som jag redan tidigare framhållit, tror jag inte, att de hittills publicerade utredningarna, i den mån de överhuvud taget komma att medföra något resultat, kunna politiskt samla en sådan opinion, att de kunna omsättas i det levande livet. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att socialdemokraterna redan i fjol uttryckte sin misstro mot ifrågavarande utredning. Socialdemokraterna föreslog ju en utvidgning av direktiven framför allt i fråga om skolornas demokratisering. Det var något nytt, som saknades både i direktiven och i det arbete, som utredningen hittills presterat. Detta var i verkligheten ett under-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
kännande av en av de huvudsakligaste principerna för den pågående utredningens arbete.

Jag tycker också, att det är ganska anmärkningsvärt, att denna utredning nu under ett helt års tid arbetat med sådana ärenden som timplaner och ämnen för folkskolan, utan att utredningen i förväg tagit ställning till frågan om själva ramen för organisationen, d. v. s. hur stor vår folkskola skall vara. Då jag följt den tidigare skoldebatten, har jag fått det intrycket, att herr Bagge försökt komma ifrån denna kritik genom att delvis efter gammalt bibliskt mönster såsom den bekante härföraren ställa sig i spetsen för fiendens huvudtrupper.

Under fjolårets remissdebatt i första kammaren förklarade herr Bagge beträffande skolutredningens arbete, att alla grundläggande undersökningar hade avslutats samt att åtskilliga betänkanden förts fram till ett sådant skick, att de kunde väntas bli framlagda ganska snart. Till dessa hörde, förklarade herr Bagge, anknytningsfrågan, som förelåg i korrektur, och skulle utkomma troligen i mars förra året. Vidare förklarade herr Bagge detsamma om betänkandet om landsbygdens skolfrågor. *Betänkandet om folkskolorna hoppades herr Bagge skulle kunna publiceras frampå våren och samma gällde betänkandet om realskolan.* Herr Bagge tillade dessutom att såvitt han då kunde erinra sig torde det sedan — d. v. s. efter det gymnasiebetänkandet publicerats — inte återstå så mycket utom givetvis den geografiska fördelningen av olika läroanstalter.

Herr Bagges deklaration lät således ganska hoppningivande och det föreföll som om man skulle kunna komma fram till en jämförelsevis snar lösning av dessa problem. Men vad har då åstadkommit sedan dess? Vi ha fått tre huvudsakliga luntor, nämligen: 1) skolan i samhällets tjänst, 2) sambandet mellan folkskola och högre skola samt 3) högre undervisning för landsbygdens ungdom.

Det betänkande om folkskolan, som enligt herr Bagges uppgift skulle ha utgivits under föregående vår, har ännu inte kommit. Detsamma gäller det utlovade betänkandet om realskolan. I årets berättelse till riksdagen om vad sig i riket tilldragit har beträffande utredningens arbete under 1944 angivits, att detta huvudsakligen bestått i utredning av de under året utgivna publikationerna samt utredning om folkskolans och realskolans organisation inklusive frågan om utvidgad folkskola och om fortsättningsskola.

Jag har redan nämnt vad det är för arbete, som tagit en så stor del av de utredningssakkunnigas uppmärksamhet i anspråk under föregående år. Nu har man således enligt denna berättelse snart klarat det betänkande om realskolan, som, enligt vad herr Bagge upplyste första kammaren om i fjol, skulle ha kommit under föregående vår. Vidare har man börjat utarbeta undervisningsplan för folkskolans A-form. Som jag redan påpekat, gör man detta innan man har klart för sig om folkskolan skall bli 7-, 8- eller 9-årig.

Nu vill jag ingalunda påstå, att herr Bagge gav riksdagen dessa missvisande informationer i avsikt att vilseleda riksdagen och föra den bakom ljuset. Med ledning av vad som inträffat, kan man likväl våga påstå, att herr Bagge såsom ledare för denna utredning hade ett mycket oklart begrepp om hur långt utredningen hade hunnit och vad utredningen hade tänkt sig kunna prestera under en viss fixerad tid.

Sedan vi kommunister väckt vår motion i riksdagen, har nu herr Bagges utredning vänt sig till Kungl. Maj:t och deklarerat sig för en 8-årig folkskola. Något närmare motiv härför har utredningen emellertid inte angivit, utan det är endast en principiell deklaration, som avgivits. Så långt har man således

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
hunnit med en huvudfråga, som herr Bagge trodde skulle vara klar i utrett skick redan föregående vår!

Då man närmare betraktar skolutredningens arbete, kan man inte undgå att få det intrycket, att arbetet bedrivits planlöst. Frågorna ha kastats huller om buller om varandra. Under dessa fem år har ju praktiskt taget nästan allt arbete på skolundervisningens område stått stilla på grund av de föreliggande förhållandena. Det arbete, som hittills utförts, har kostat 655 000 kronor. Hur mycket arbetet kommer att kosta, när det föreligger färdigt, vet jag inte.

Herr Wallentheim förklarade nyss hur orimligt det skulle vara, om man följde motionärerna och avskedade de nu arbetande utredningsmännen och i stället tillsatte en utredning, som hade större möjlighet att ge uttryck för den parlamentariska opinionen. Jag anser inte, att ett sådant steg vore så orimligt. Jag minns mycket väl att motsvarande åtgärder vidtagits förr. Jag vill i detta sammanhang bl. a. erinra om att socialdemokraterna ju utgöra riksdagens största parti och ensamma ha majoritet i riksdagens båda kamrar. Det finns emellertid inte en enda socialdemokrat med i den av herr Bagge tillsatta utredningen. I denna utredning sitta endast representanter för de borgerliga partierna, och högern är mycket väl representerad. Jag måste säga, att herr Wallentheims yttrande vittnar om en synnerligen osedvanlig förmåga att ta örfilarna, då han vill finna sig i att fortsätta på detta sätt och icke låta riksdagens största parti bli representerat i utredningen. Till följd av utredningens nuvarande sammansättning kunna icke de synpunkter, som jag antar måste bli bestämmande för den svenska skolans framtida utformning, göra sig gällande inom densamma. Det är enligt min mening alldeles orimligt att en dylik utredning skall få fortsätta sin verksamhet.

Då vi betraktade frågan om den svenska skolan ha vi också i stor utsträckning även haft ögonen på de internationella förebilderna. Jag vill erinra om att en amerikansk journalist i samband med det amerikanska journalistbesöket här i Stockholm för ett par år sedan i ett uttalande för en tidning förklarade, att medan i vårt land 90 % av all ungdom lämnar skolan vid 13—14 års ålder och således endast 10 % av vår ungdom fortsätta i högre skolor, fortsätta i Förenta staterna åtminstone 70 % av eleverna att studera sedan de genomgått folkskola. Detta var ett chockerande uttalande. Jag har emellertid närmare undersökt förhållandena, och det har visat sig, att uttalandet var i det väsentliga överensstämmande med verkligheten. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att mellan 80—90 % av vår skolgång slutar sina studier sedan de genomgått 6 respektive 7 och i bästa fall 8 år i folkskola. Ungdomarna få då söka sig ut på arbetsmarknaden för att försörja sig. Jag vill även nämna, att i Förenta staterna har man först en s. k. kindergartenskola, som är allmän för barn i åldern 4—6 år. I de fall där kindergartnen inte ingår som ett fast led i undervisningen, börja barnen redan vid 6 års ålder i folkskolan, som är 8-klassig. Efter denna 8-åriga folkskola har man sedan påbyggt en 4-årig mellanskola. De amerikanska skolreformatörerna klaga emellertid över att för närvarande »endast 70 % av alla skolelever gå i läroverk». Hos oss är förhållandet att ungefär 3 % av våra ungdomar i åldern 20—25 år äro studenter. Motsvarande undervisningsgrad i Förenta Staterna tages av ca 25 % av samtliga elever.

I England, för att ta ett annat exempel, hållas barnen i skolan ofta från 5 års ålder. Den obligatoriska undervisningstiden uppgår till som regel 10 år. De exempel, som jag nu har framdragit, hänföra sig så långt tillbaka i tiden som till 1920-talet. I Frankrike hade man redan då en 7-årig folkskola och efter

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.) denna en 3-årig fortsättningsskola. I Danmark, för att ta ytterligare ett exempel, varar den obligatoriska skolplikten 7 år. Det torde vara allmänt bekant, att den danska skolan står betydligt högre än den svenska på grund av det proportionsvis mycket större antal elever, som genomgå de högre skolorna. I Danmark bjudas därtill eleverna gratisundervisning i aftonskolorna, som komplettera folkskoleundervisningen och ge en handelsmässig eller teknisk utbildning. Enligt ett arbete, som finns tillgängligt på riksdagsbiblioteket, släpper den danska skolan inte gärna eleverna med mindre än de genomgått mellanskoleundervisningen.

Detta var således endast några exempel angående de internationella erfarenheterna på området. Jag skulle visserligen kunna fortsätta med denna uppräknning, men jag tror, att de av mig nämnda exemplen äro tillräckliga för att illustrera att Sverige, som tidigare varit ett föregångsland och åtminstone försökt hålla sig i de första leden bland kulturnationerna, numera, då det gäller skolundervisning, är hopplöst efterblivet och hopplöst distanserat av de ledande kulturländerna.

Herr Persson i Falla uttalar att vår motion innehåller en massa pedagogiskt svammel, som för närvarande översvämmar skolmarknaden. Vad är det då herr Persson i Falla menar med pedagogiskt svammel? Såvitt jag förstår, försökte herr Persson i Falla, när han återgav yttranden av en liberal lärare — således ingen kommunistisk lärare — pressa vederbörande lärares uttalanden och idéer in absurdum. Då någon företräder den meningen, att skolbarn skola fostra sig själva, har han därmed säkerligen avsett, att barnens självfostran skall utveckla självinitiativ och självdisciplin. Jag tror inte ett ögonblick, att dessa liberala lärare, för vilka jag för övrigt inte har anledning att ta ansvar, skulle ha företrätt den uppfattningen, att man överhuvud taget inte behöver någon disciplin i skolan. Jag tror emellertid, att vederbörande ha understrukt, att den disciplin, som måste finnas i skolorna, skall vinnas genom elevernas uppfostran till självdisciplin och självverksamhet.

Jag har den uppfattningen, att den diskussion i dessa frågor, som förts utanför riksdagen, har varit mycket nyttig. Jag sade tidigare, att herr Bagge enligt min uppfattning i någon mån tillämpade den bibliske härförarens metod att ställa sig i spetsen för fiendens trupper. Jag åsyftade därmed, att herr Bagge, som ju är en klok karl, känner den starka opinionen och att andan i landet är sådan, att man nu måste lägga in en ny växel, ty nu går det inte längre med 5-årsplaner av modell 1940. Nu kräver nämligen folket något annat.

Den opinionsbildning, som skett utanför riksdagen, har bl. a. fört den nytan med sig, att den riktat arbetarklassens uppmärksamhet på att skolfrågan är en verkligt avgörande fråga för arbetarklassen. Dess barn lika väl som bondeklassens barn äro nämligen de mest vanlottade på detta område. De stängas ute från kunskapens bord, och de få gå ut i livet med en andlig utbildning, vilken kvalificerar dem — som jag framhöll i ett tidigare anförande — till endast springpojken och grovarbetarens arbete. Därmed dock inte något ont sagt om dessa arbeten i och för sig. Men jag vill ge uttryck för det kravet, att varje ungdom skall ha rätt att erhålla den utbildning, som svarar mot vårt lands stora möjligheter.

Dessa synpunkter ha understrukt många gånger, och jag behöver inte här ytterligare poängtera dem. Det är emellertid nödvändigt för landet självt, att en ändring på detta område kommer till stånd. Den moderna tekniken har rusat i väg med en sådan fart, att vi inte kunna klara oss med vår nuvarande skolunderbyggnad. Som ett exempel kan jag endast nämna att hur mycket mer komplicerat är inte nu jämfört med tidigare en enkel bondes arbete. För bonden skulle det vara av allra största betydelse att ha fått en gedigen skolun-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
derbyggnad för att rätt kunna planera sitt arbete och bedöma jordens karaktär samt hur han skall gödsla åkrarna för att överhuvud taget på det mest ekonomiska och bästa sättet utnyttja de tillgängliga resurserna. Detta gäller inte endast bondeklassen och arbetarklassen utan självfallet hela folket.

Vi kommunister ha inte — herr Persson i Falla — kommit med några fantastiska projekt i vår motion. Jag vill gärna hålla med om att det i skoldebatten förekommer åtskilliga mer eller mindre fantastiska förslag. Det finns framstegsvänliga lärare, som i bästa uppsåt framlägga hugskott, vilka äro amerikanskt influerade. Enligt min uppfattning äro vissa av dessa förslag inte praktiskt genomförbara. Vi kunna inte nu beträda den linjen att radikalt bryta med allt det föregående och genast skapa något i grunden nytt. Vi kommunister tro nämligen, att det finns mycket i den nuvarande skolunderbyggnaden, som man måste bygga vidare på och utveckla. Det första, som vi måste göra — det har vi betonat — är alltså att förlänga skolunderbyggnaden. Den 9-klassiga skola, som efter de sex första åren skall kunna uppdelas i en teoretisk och en praktisk linje, tror jag skulle motsvara det aktuella behovet. Detta skulle också göra de närmast högre skolformer, som vållat herr Bagges kommitté så oerhört mycket huvudbry, alldeles överflödiga. Vi vilja — därvidlag vilja vi detsamma som uttrycktes i den socialdemokratiska motionen föregående år, som då fick ett platoniskt bifall från riksdagens sida — att all skolutbildning skall bli tillgänglig för alla, som ha fallenhet därför, utan att hindras av ekonomiska eller geografiska svårigheter. Vi ha i de allmänna punkter, som vi satt upp i vår skolmotion, tagit upp sådana saker, som jag tror, att varje allvarlig människa, som intresserar sig för skolans utveckling och icke såsom herr Persson i Falla, därför att det råkar vara en kommunistmotion, blott försöker att leverera så många nejroster som möjligt, måste säga sig, att i detta finns så mycket, som verkligen är värt att man undersöker och tager reda på.

Vi ha, herr talman, förstått av diskussionen och av det underliga utskottsutlåtandet, hur det ligger till. Herr Bagges kommitté är egentligen en av dessa tributer, som man ger åt samlingsregerandet. Man finner sig i att denna utredning skall fortsätta utan att ha något grepp på när den kommer att vara färdig med sitt arbete och utan att ens det största partiet är företrätt i densamma. Nu kan man ju säga, såsom herr Persson i Falla, att en kommittés arbete kan bli så långvarigt som helst. I varje fall har han nämnt exempel på kommittéer, som arbetat i tjugو år eller till och med ännu längre tid. När det gäller skolfrågor, är det av vital betydelse, bland annat på grund av de försämringar, som man genomfört under kriget, att snart åstadkomma en lösning och en ändring till det bättre. Vi kunna i varje fall för vår del icke taga på vårt ansvar, att det fortsätter som hittills. Vi tro nog, att i det material, som herr Bagges kommitté arbetat fram, kommer att finnas åtskilligt även för en annan kommitté att taga fasta på. Vi veta, att trots att denna kommitté är sammansatt av folk från de borgerliga partierna, av borgerligt tänkande människor, finnas i denna kommitté också sådana som ha en ganska framsynt uppfattning om hur vår skolutbildning skall utformas. Vi ställa oss icke på den ståndpunkten, att allt skall förkastas och vrakas. Men man kan enligt vår uppfattning icke vinna en lösning inom överskådlig tid, såvida man icke ändrar själva utgångspunkten för utredningens verksamhet och låter den nu arbetande utredningen avgå. Ty i det väsentliga kommer denna utrednings arbete icke att godtagas av Sveriges riksdag. Vi för vår del äro fast övertygade om att det då är bättre att så snart som möjligt gå till verket med att tillsätta en utredning som kan skapa en sådan skolorganisation, som motsvarar vad det stora flertalet inom riksdagen önskar och det svenska folket i allmänhet behöver.

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Herr talman! Med dessa ord ber jag också för min del att få yrka bifall till den kommunistiska motionen.

Herr Bagge: Herr talman! Jag skall icke i kväll gå in på skolfrågan och skolpolitiken. Redan det stadium, som vi nått i debatten, och den tidpunkt på dygnet, där vi befinna oss, göra en sådan debatt föga fruktbringande. Dessutom tillkommer, vad jag haft tillfälle att säga förut i dag, att jag tror, att denna skoldebatt kommer att föras på bättre och fastare grund, när den kan föras på grundval av de resultat, som föreligga från den nu arbetande skolutredningen. Jag tycker också, att man gärna kunde dröja något litet med sina förkastelsesdomar och sina tvärsäkra omdömen om denna utrednings resultat, till dess man fått se litet mera därav. Det skulle i varje fall göra ett mera vederhäftigt intryck. Jag tror icke, att man kommer vidare långt med allmänna fraser av det slag, som förekommit här i afton. Sådana allmänna fraser lösa icke de mycket stora, svåra och praktiska problem, som vår skolfråga innebär; den måste bli föremål för en genomgående, grundlig och sakkunnig bearbetning, innan man kan komma fram till något rimligt resultat.

Här har i kväll klagats över att skolutredningen icke består av representanter från de olika politiska partierna. Nej, det är sant. Det gör den icke. Den består av representanter för olika slag av fackkunskap, och redan från början klargjordes, att avsikten med denna utredning var att först låta fackkunskapen draga upp de olika riktlinjer, som voro tänkbara och rimliga, och undersöka dem, och sedan skulle man på grundvalen av deras resultat få en parlamentarisk beredning för att utröna vad som kan komma att vara politiskt genomförbart i riksdagen. Jag tror således, att den föregående talaren gjorde sig skyldig till ett misstag då han sade, att ingenting av det som uträttas inom skolutredningen kommer att bli av något värde för en behandling av skolfrågan i riksdagen. Jag skulle tvärtom tro, att det som nu görs är oundgängligt för att man sedan skall få en vederhäftig politisk behandling av vår skolfråga.

Statsutskottet har gjort det uttalandet, att utskottet icke velat tillstyrka bifall till kommunistmotionen, anser det självfallet att 1940 års skolutredning bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete och framhåller angelägenheten av att detta utredningsarbete i »möjligaste mån» påskyndas. Om detta statsutskottets uttalande endast är ett önskemål, vill jag säga, att det önskemålet på det livligaste delas av alla ledamöterna i skolutredningen. Jag kan försäkra eder, att det icke är för nöjes skulle en rad av människor sitta med i detta arbete, vilka ha viktigare och andra uppgifter i livet att syssla med. Nu ha vi hört, hur detta uttalande kommit till, och man har tydligen icke menat så mycket med det. Det har i första kammaren sagts ifrån från åtskilliga håll att det icke var avsett såsom en reprimand från statsutskottet i fråga om utredningens sätt att sköta sitt arbete. Så har emellertid detta uttalande med orätt uppfattats på sina håll. Jag vågar säga, att en sådan reprimand skulle verkligen varit i hög grad obefogad. Man vet faktiskt icke, vad man talar om, när man säger, att utredningen har dragit oskäligt ut på tiden. Man har icke klart för sig omfattningen och innehålllet av det arbete, som där utföres, eller om de resultat, som utredningen kommit till. Jag behöver icke komma med några jämförelser med andra utredningar för att kunna påstå detta. Jag vågar säga det med den erfarenhet, jag har om arbetet där. Jag kan göra det desto mera, som detta resultat endast i ringa mån beror på dess ordförande, utan beror därpå, att skolutredningen består av fackmän, vilka deltaga i arbetet också på det sättet, att de själva skriva olika delar av betänkningarna, och som lagt ned ett — det vågar jag försäkra — verkligen enastående respektgivande och intensivt arbete på sin uppgift. Hade man icke haft en utredning som arbetat på

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

detta sätt utan varit helt hänvisad till kansliet, som man vanligen är i en kommitté, där kansliet skriver betänkandena och sätter utredningen på papperet, hade det säkerligen dragit ut ofantligt mycket längre med skolutredningens arbete. Jag vågar påstå, att det arbete som utförts inom skolutredningen åstadkommit resultat på en tid, som är rekordmässigt kort.

Det har redan förut talats om att skolutredningen inlämnat en skrivelse till Kungl. Maj:t, ur vilken man kan utläsa det resultat, vartill den för närvarande kommit. Vi ha inom utredningen funnit, att man så snart som möjligt måste ta itu med lärarutbildningen, ty på den hänger i stor utsträckning frågan, hur snart man kan genomföra de föreslagna reformerna. Det är så långt ifrån att utredningen, såsom herr Wallentheim trodde, tänker lägga sig till också med denna uppgift, att den i stället begärt hos Kungl. Maj:t, att en särskild utredning skulle tillsättas för den saken så fort som möjligt. För att motivera att man nu kan göra detta har utredningen redogjort för hur långt den kommit i sitt arbete och sagt, att den kommit så pass långt, att det nu är möjligt att kunna börja med lärarutbildningsproblemet. Utredningen framhåller sålunda, att förutom de betänkanden, som redan avgivits, föreligga nu betänkanden och förslag rörande vad den kallar skolpliktstidens skolformer. Detta är utarbetat i manuskript och är delvis under sättning samt omfattar en allmän plan för skol-systemets uppbyggnad, detaljerade förslag till organisation, kursplaner, timplaner m. m. för de olika linjer, som motsvara den nuvarande folkskolan, fortsättnings-skolan, praktiska mellanskolan och den allmänna realskolan. Dessutom föreligger på samma sätt i manuskript utredning och förslag beträffande betygsfrågorna, metoder för lärjungarnas fördelning på olika utbildningslinjer och intagning i skilda skolformer. Slutligen är ett betänkande rörande skolans inre arbete i det närmaste utarbetat. Utredningens social-pedagogiska delegation, som behandlar frågor om förskolan, läxhjälp, skolbarnsbespisning, lekplatser, skolbad, skoltandvård, studiehjälp åt stadsungdom, fri undervisningsmateriel och skolavgifternas borttagande vid samtliga skolor o. s. v. har vissa delar av dessa förslag färdiga men väntar alltjämt i fråga om andra delar av arbetet på material, som är insamlat av 1940 års befolkningsutredning. Dessutom föreligga preliminära undersökningsresultat rörande gymnasiet och flickskolan samt fördelningen av olika utbildningsmöjligheter på skilda orter och landsdelar, vilken av uppenbara skäl kommer allra sist. Det ligger sålunda så till att betänkandet om skolpliktstidens skolformer föreligger i det skick, att det borde, mänskligt att döma, kunna publiceras om några månader — låt mig säga i mitten på sommaren — men jag vill understryka, hur svårt det är att exakt bestämma tidpunkten, ty det kan ju komma saker och ting emellan. Det kan också bli besvärligheter med tryckningen och möjligen andra historier. Jag tror, att detta skall i alla fall ge kammaren den uppfattningen, att man icke behöver befara, att det arbete, som skolutredningen nu har om hand, behöver bli så långdraget som man här i kväll påstått.

Jag skulle också tro, att när resultatet av skolutredningens arbete föreligger kommer man att finna, att det är så upplagt, att det kommer att väsentligt minska det arbete, som normalt blir nödvändigt efteråt. En sådan pessimism som den herr Wallentheim gav uttryck åt, då han sade, att vi icke skulle komma fram till något principbeslut på 1940-talet, är väl ändå i hög grad överdriven. Jag skulle tvärtom tro, att man kan hoppas att rätt snart komma fram till beslut i de viktigaste delarna.

Att det blivit en så stor arbetsuppgift för utredningen beror därpå, att skolutredningen fått på sin lott att göra en allmän översyn över hela undervisningsväsendet. Man kan då fråga, om det icke var opraktiskt att göra på det sättet. Jag tror det icke. Ty hur skulle man eljest ha burit sig åt? Man

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.) skulle då ha fått dela upp arbetet på flera olika kommittéer. Jag är ganska övertygad om att detta icke skulle påskyndat arbetet. Hade man satt till den ena kommittén efter den andra, är det alldeles uppenbart, att arbetet skulle ha fördröjts i allra högsta grad. Jag tror inte heller, att det påskyndat arbetet, om man samtidigt satt till flera olika kommittéer och ej fått gemensam ledning av arbetet. I själva verket har skolutredningen arbetat på olika avdelningar och delegationer, vilka sålunda motsvarat, om man så vill, de olika kommittéuppdragen. När sedan var och en blivit färdig med sitt, har det föredragits i plenum, och man har under hela tiden hållit ihop arbetet under den gemensamma ledningen.

Man har framställt anmärkningar mot utredningens arbetssätt och dess organiserande av arbetet. Man har påstått att utredningen börjat i galen ända. Somliga ha velat, att vi skulle ha börjat med organisationsplanen. Andra ha velat, att vi skulle börjat med undervisningsplanen, kurs- och timplaner och sådant, och återigen andra ha icke velat, i vilken ända man skulle börja. Man har blott varit övertygad om att det varit galen ända, som vi börjat med. Nu skulle jag vilja säga, att saken ligger helt enkelt så till att när det gäller en arbetsuppgift, där allting hänger tillsammans, finns det ingen möjlighet att börja i den ena eller andra ändan, utan att man har fått klart för sig vart man vill i fråga om de andra delarna av problemet. Det är faktiskt på det sättet, att man icke kan börja i någon ända alls utan får lov att driva arbetet parallellt på olika avdelningar och delegationer; och det är detta som vi gjort inom skolutredningen. Det är detta, som den föregående talaren betecknat såsom ett något virrigt och besynnerligt sätt att arbeta. Jag är övertygad om att om han själv varit med om att lägga upp detta arbete skulle han givit mig fullkomligt rätt i att detta var det enda sättet, på vilket man kan arbeta, när man har dylika svåra och med varandra sammanhängande problem att klara upp. Det har varit ett mycket besvärligt organisationsproblem, och jag tror icke, att det kunnat lösas på annat sätt. Vi ha arbetat på det sättet, att så snart någonting mognat och blivit färdigt ha vi försökt att föra ut det till publicering så fort som möjligt. Det har bl. a. varit anledningen till att det blev en omdisposition i fråga om publiceringen av betänkandena om realskolan och folkskolan mot vad jag trodde, att det skulle bli under förra året. Dessa ha förelegat i stor utsträckning färdiga eller halvfärdiga ganska länge, men vi ha fått vänta på andra delar som varit nödvändiga att klara upp, innan vi kunna lägga fram hela betänkandet rörande skolpliktstidens skolformer.

Det har klankats på att man skickat ut en del betänkanden på remiss, bl. a. frågan om anknytningen, innan det hela var färdigt. Man menar att detta icke var riktigt, och sådant kan man ju alltid diskutera. Vanligtvis bruka kommittéer avundsjukt hålla inne med vad de nått för resultat i sitt arbete och vilja icke skicka ut något, förrän allt blivit klart. Vi ha gått en motsatt väg och ha gjort detta fullt medvetet. Så fort som vi fått något färdigt ha vi velat få ut det i den allmänna diskussionen för att på det sättet få samverkan mellan den allmänna diskussionen och arbetet inom skolutredningen. Jag tror, att när det är fråga om ett så allmänt och genomgripande samhällsproblem som en revision av vårt skolväsen finns det icke någon anledning att på något sätt monopolisera utredningsresultaten för utredningens medlemmar, utan det är bra mycket bättre att arbeta fullt öppet och i offentlighetens ljus. På detta sätt ha vi också fått fram en diskussion i pedagogiska frågor, som varit mycket livlig. Visserligen har den otvivelaktigt varit av växlande värde, men jag anser, att det varit nyttigt och bra, att vi fått fram den. Tidigare har den pedagogiska diskussionen här i landet varit ganska stillsam, men den har vak-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
nat upp i och med skolutredningens arbete. Detta har varit nyttigt och icke något att klaga på.

Jag skall icke gå in närmare på anknyningsfrågan och om det varit lämpligt att skicka ut den på remiss. Det ligger i alla fall till på det sättet, att det här gäller överhuvud taget tidpunkten för differentieringen av de olika skollinjerna ovanför grundskolan, och det är en sak, som har sin betydelse alldeles oberoende av vilken organisation vårt skolväsen får, och som det varit av mycket stor betydelse att få belyst. Vi ha också haft mycken nytta av de remissyttranden, som vi fått, exempelvis ifrån Stockholms stads folkskoleledktion, och från andra håll. Det har jag för min del icke ångrat, fastän det givit anledning till en del misstydanden. Jag tröstar mig emellertid med att om vi hållit inne på dessa betänkanden, hade det låtit något annorlunda. Då hade man sagt: skolutredningen vill ha mörkläggning och vill icke skicka ut något till allmänt bedömande, vilket väl beror på, att den har icke åstadkommit något eller något dylikt. Då hade det väl blivit leverne om den saken. Det får man trösta sig med.

Det har sagts här, att under den tid, som skolutredningen har arbetat — det är för övrigt icke fem år utan något mer än fyra år, eftersom utredningen började i januari 1941 — skulle det ha legat en död hand över skolväsendet, vars utveckling skulle ha hållits tillbaka. Jag fäster mig härvidlag mindre vid den föregående talarens mycket fantasirika utläggning angående den skolpolitik, som jag skulle ha fört, och lika fantasirika utläggning av direktiven för skolutredningen. Det skulle föra för långt att försöka återföra hans fantasi till verkligheten. Jag fäster mig däremot mera vid att det verkligen har framkommit uppriktiga klagomål i detta hänseende. Jag tror emellertid, att dessa klagomål varit mycket överdrivna. Skolväsendet i vårt land har i själva verket utvecklats kraftigt i olika avseenden under dessa år, men utvecklingen har givetvis stoppats upp på grund av förhållanden, som ha varit beroende på krigstiden och dess verkningar i olika avseenden. Jag skulle tro, att nästan det värsta har varit att skolbyggandet i så stor utsträckning har stoppats upp. Såvitt jag kan se är det detta, som det svenska skolväsendet för närvarande lider mest av. Men vi veta ju alla vad det har berott på. Det har berott på att regeringen och den nämnd, som den har tillsatt för att meddela byggnadstillstånd, icke har ansett sig kunna lämna sådana byggnadstillstånd på grund av bristen på materiel och arbetskraft och vad det nu har varit. Här har varken skolutredningen eller jag kunnat göra något till eller ifrån.

Jag vill också tillägga, att de besparingspropositioner, som kommo i början på krigstiden, medförde en hel del mycket beklagliga saker och ting. Jag har redan berört den saken i dag i samband med frågan om relevantalet i klasserna och skall icke nu taga upp den igen. Jag skulle emellertid tro, att den besparingsproposition, som jag ärvde efter min företrädare och som jag godtog, därför att jag trodde den var nödvändig och riktig, hade också sina goda sidor, ty den har fört med sig en centralisering inom folkskoleväsendet, som i många fall har varit nyttig och bra för folkskolan. Vi ha ju en gång förut haft en lång debatt om den saken här i kammaren i samband med att jag besvarade en interpellation i ämnet.

Jag skall emellertid i allra största korthet be att få erinra om en del större reformer, som under dessa år ha genomförts och som skolutredningen i många fall har varit med om. Det är reformen av hjälpklasserna. Det är den stora reformen av skolhygien, i vilken fråga skolutredningen föreslog tillsättandet av en skolöverläkare, varefter jag sedan blev i tillfälle att framlägga en proposition grundad på skolöverläkarens förslag angående reformer av skolhygie-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
nen. Det är vidare inrättandet av det psykologisk-pedagogiska institutet, som också tagit hand om sådan permanent reformverksamhet på skolområdet, som skolutredningen eljest hade fått syssla med. Det är omorganisationen av läroverken i Stockholm. Vi ha också förstatligandet av de kommunala mellanskolorna och genomförandet av de centrala verkstadsskolorna, vilket senare, skulle jag tro, är ett av de största framstegen på sista tiden. Det är vidare inrättandet av en yrkesskolöverstyrelse, som är så ordnad, att man skall i stor utsträckning undvika kommittéväsen i samband med yrkesskolefrågorna, och som jag hoppas skall komma med en rad förslag till reformer beträffande vårt yrkeskoleväsen. Slutligen ha vi årets proposition om understöd till landsbygdens ungdom vid dess läroverksstudier. Det förefaller sålunda, som om det minst sagt skulle innebära en överdrift, när icke blott den föregående talaren utan även andra ha sagt, att ingenting har gjorts inom det svenska skolväsendet under dessa år. Dessutom tillkommer naturligtvis det dagliga arbetet och den dagliga administrationen med nya läroverk, nya skolor av olika slag och allt möjligt sådant.

För att återgå till den diskussion, som delvis tagit formen av kritik mot skolutredningen, vill jag säga, att det är icke så, som man vill framställa det, att i denna diskussion skulle ha kommit fram så utomordentligt nya och besynnerliga saker. Detta gäller varken kommunistmotionen eller diskussionen i övrigt. Det är gamla välkända saker, saker som man inom pedagogiska kretsar har arbetat och tröskat med i årtionden och som det gäller att i den utsträckning det är praktiskt föra ut i levande livet. Det är just detta, som skolutredningen är sysselsatt med. Jag tycker därför, att den kritiken i hög grad faller till marken.

Till att börja med inriktade sig kritiken på själva idén att göra en sådan allmän översyn av hela vårt undervisningsväsen. Man framhöll, att man borde icke göra detta utan bara syssla med partiella reformer under förändring. Detta sades från mycket auktoritativt och vederhäftigt håll. Sedermera har man emellertid vaknat till insikt om nödvändigheten av en sådan allmän reform av hela skolväsendet, därvid bland annat stimulerad av vad som har skett i England, sedan skolutredningen hos oss blivit tillsatt, och nu är kritiken den rakt motsatta. Nu säger man, och det till på köpet utan att veta ett dugg om saken, att skolutredningen kommer icke med *tillräckligt* omfattande reformplaner och en tillräckligt omfattande förändring av den svenska skolans yttre organisation och inre arbete. Det finns ju ingenting att ta på i denna kritik och, som sagt, man kunde kanske möjligen tåla sig några månader, till dess man själv får se hur det verkligen kommer att bli.

Det har ej heller bidragit till klarheten i denna diskussion, att man kastat in en del politiska och partipolitiska inlägg, vilket ju speciellt skett från kommunistiskt håll. Jag tror det vore rätt olyckligt, om kommunisterna skulle lyckas med att dra ned den svenska skolfrågan i sin demagogiska vardag. Det tror jag frågan icke på något sätt skulle gagnas av.

För min del vill jag gärna erkänna, att jag har sett det som ett privilegium, att jag fått taga initiativet till detta arbete och fått leda arbetet hitintills så långt som det har skett. Om vi icke alldeles misslyckas, och jag vet icke varför man skulle behöva vara så pessimistisk, så talar såvitt jag förstår all sannolikhet för att vi här stå inför en av de mest genomgripande och radikalt omfattande sociala reformer i svenskt samhällsliv, som överhuvud taget har ifrågasatts under de senaste årtiondena. Jag har som sagt betraktat det som ett privilegium, att jag har fått hjälpa till med den saken.

Nu säger man, att »ja, men det är ju en högerman, som har gjort detta, och kan något gott komma från ett så avskyvärt håll?» Ja, ni får väl se. Jag er-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
känner, att det skulle vara en viss tillfredsställelse för mig, om det skulle visa sig att just ifrån högerhåll ledningen har tagits i en fråga av så socialt genomgripande beskaffenhet som det här gäller. Det skulle kanske också kunna övertyga herrarna om att vi inom högern äro minst lika intresserade som några andra av framstegsarbete och sociala reformer.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag kan icke underlåta att göra några repliker i anledning av vad som nu har framförts av herr Bagge.

Han medgav, att man icke hade någon representant från det största partiet i skolutredningen, och han ansåg detta vara ganska naturligt, därför att utredningen ju skulle bestå av experter. Det var ju mycket vänligt sagt om socialdemokratien, att man icke har kunnat finna någon expert på skolfrågornas område inom detta det största regeringspartiet.

I avslutningen av sitt anförande sade herr Bagge vidare, att det kanske skulle komma att visa sig, att det förslag, som kommer från högerhåll, skall visa sig vara ganska acceptabelt — jag vet inte, om han kanske till och med trodde, att jag skulle tycka det. Däri låg ju ett slags indirekt erkännande av att det, som man en gång kan vänta från skolutredningen, kommer från högerhåll.

Herr Bagge fann det vara fullt i sin ordning, att man först gör upp undervisningsplaner och fastställer vilka ämnen man skall ha o. s. v. och därefter tar ställning till frågan om själva organisationen och om man skall ha sjuårig eller åttaårig eller nioårig skola. Ja, det blir ungefär som om ett par nygifta först skaffar sig möbler och sedan de fått ihop dessa möbler bestämmer lägenhetens storlek efter det antal möbler, som de ha.

Herr Bagge förklarade, att min framställning av direktiven var fantasirik. Jag vill då erinra honom om att när jag återgav direktiven refererade jag endast, och den enda kommentar, som förelåg från min sida därvidlag, var, att jag pekade på den ganska egendomliga sammanställning, som hade gjorts mellan å ena sidan fostran och å andra sidan kunskapsmeddelelse. Om det var fantasirikt, herr Bagge, ja, då var det herr Bagge själv, som varit fantasirik, när han utformade dessa direktiv.

Jag tror att herr Bagge har fel, om han har fått för sig, att huvudorsaken till missnöjet är att man tror, att kommittén aldrig blir färdig med sitt arbete. Förre eller senare blir den naturligtvis »färdig», det förutsätta vi väl allesammans, fastän det ju inte ser ut som om det skulle bli så snart. Det väsentliga är emellertid icke, om herr Bagge måste hålla på ett eller två år till, fastän det ju är tråkigt, utan det väsentliga är, om man från denna utredning kan vänta sådana linjer för den svenska skolans utformning, som kunna gillas av det svenska folkflertalet och av svenska riksdagens majoritet. Enligt min mening kan man det icke, och det är orsaken till att jag och mina kamrater ha velat få till stånd en förändring och till det missnöje inom socialdemokratien, som tog sig uttryck i en motion förra året, samt till det av herr Persson i Falla karakteriserade skrivsätt, som man från statsutskottets sida har begagnat.

För min del konstaterade jag, att medan man exempelvis i Förenta Staterna i sina planer för skolväsendet efter kriget utgår ifrån, att man skall ha en 12-årig skola, där eleverna skola få undervisning t. o. m. sitt 18:e år, och där man väntar att åtminstone 80 % av eleverna skola genomgå läroverk, och medan man i England — för att ta ett annat exempel — utgår ifrån att man skall ha en 10- eller 12-årig obligatorisk skola för samtliga elever och där man vill öppna vägen för alla oavsett deras ekonomi och sociala läge att få den högsta utbildningen, så håller vår svenska skolutredning på med det plottran

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
de, som jag för min del förut karakteriserade och som ute i landet faktiskt har skapat stort missnöje.

Jag måste konstatera, som jag redan gjorde i mitt tidigare anförande, att jag icke på något sätt vill ifrågasätta herr Bagges subjektivt goda vilja att åstadkomma resultat. Han vill nog ha resultat, men vilka resultat? Det är icke sådana resultat, som vi för vår del och som jag tror det stora flertalet i denna riksdag önska.

Herr **Bagge** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Visst finns det utmärkta skolexperters också inom socialdemokratien! Det är icke tu tal om annat. När vi tillsatte denna kommitté var det emellertid ingen människa, som tänkte på vad vederbörande hade för politiskt hemvist, och detta därför att det ju skulle vara en ren fackmannautredning. Jag trodde verkligen uppriktigt sagt, att en eller ett par av ledamöterna var socialdemokrat, men det har sedan befunnits att så icke var fallet. Till min överraskning fann jag, att det stora flertalet förmodligen var folkpartister, i den mån de överhuvud taget hade en bestämd politisk mantalsskrivningsort. Det kan ju omöjligen ha varit något intresse för mig att åstadkomma en majoritet av folkpartister! Sanningen är helt enkelt, att jag med hjälp av myndigheter och andra endast försökte få de mest framstående fackexperterna för att sedan få den politiska bedömningen av skolproblemen efteråt.

När herr Hagberg säger, att man icke skulle kunna använda de uppgjorda kursplanerna för olika organisationsformer, så visar det endast hur obekant han är med dessa frågor. Det förhåller sig nämligen otvivelaktigt så, att man mycket väl kan använda de kursplaner, som vi utarbetat, vare sig man vill gå den ena eller den andra linjen.

Herr Hagberg i Luleå vidhöll till sist, att från denna utredning kunde ingenting komma, som är av värde och som svenska riksdagen kunde ha någon nytta av. Jag får väl svara med katekesens ord, att tron är en viss tillförsikt om ting, som icke synas. Det finns ingen möjlighet att argumentera mot en sådan tro. Så mycket är emellertid säkert, att när herr Hagberg i Luleå får se det förslag, som vi komma med, så kommer han att finna, att det i rätt stor utsträckning harmonierar med den planerade engelska skolreform, som han satte upp som mönster.

Härefter yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Som kammarens ledamöter kanhända observerat har jag mycket litet deltagit i dagens debatt. Det har icke blott berott på min respekt för andras tid utan även och framför allt därpå, att statsutskottet i allt väsentligt ägnat åttonde huvudtiteln en både grundlig och älskvärd behandling. När jag nu sent omsider tar till orda på den punkt, som gäller kommittéanslaget, är det dels för att tala om detta kommittéanslag, dels för att besvara vissa frågor, som framställts till mig.

Jag kan för min del helt instämma i utskottets yttrande, när utskottet säger att det finner det vara *självfallet*, att 1940 års skolutredning bör få tillfälle att framlägga resultaten av sitt arbete. Det skulle också enligt min mening vara ett oförsvärligt ekonomiskt och intellektuellt slöseri att icke låta denna kommitté, som i alla fall kostat ganska mycket pengar och som inrymmer en rad av våra främsta skolmän, få fullfölja sitt arbete.

Jag är väl medveten om att denna kommitté har varit utsatt för mycken kritik. Vi ha fått höra en hel del av denna kritik här i dag, men jag måste i

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

likhet med herr Bagge säga, att det är väl ändå skäl i att spara sitt omdöme till dess kommittén blivit färdig med sitt arbete. Det kan väl ändå tänkas, att denna kommitté, som består av en hel rad av våra bästa skolmän, ändå kan säga en del i våra pedagogiska frågor, som är värt att höra på.

Vi svenskar bruka ju sedan gammalt ha respekt för sakkunskapen och det är en egenskap, som icke minst utmärker den svenska riksdagen. Det skulle fullständigt strida mot vår gamla svenska tradition, om vi upplöste en kommitté av detta slag, innan den fullbordat sitt arbete. Jag kan icke tro, att någon av dem, som har respekt för denna svenska tradition, verkligen på allvar vill tänka en sådan tanke.

En sak är säker och det är, att denna kommitté redan i hög grad har stimerat den svenska skoldebatten. Man kan icke neka till att denna skoldebatt har haft mycket starka drag av originalitet. Jag har icke kunnat undgå att göra den observationen i detta sammanhang liksom många gånger tidigare i andra, att det finns originalitet av två slag. Den ena originaliteten består i att alltid tänka annorlunda, att alltid tänka på annat sätt än den eller de, som man plötsligt tar som riktrote för sina funderingar. Det är ett osjälvständigt och ett ofruktbart sätt att tänka. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att göra det tankeexperimentet, att 1940 års skolutredning kan komma med så pass radikala förslag, att om kritikerna skulle fullfölja denna form av originalitet, skulle de tvingas över till ganska konservativa tankelinjer.

Det finns en annan form av originalitet, och den består i att tänka själv, att på grundval av vad man vet och på grundval av föreliggande utredningar självständigt bilda sig en uppfattning. Det är på det sättet som jag hoppas att de pedagogiska programmen skola utveckla sig i vårt land, till fromma för de skolfrågor, vilkas vikt vi alla inse.

Jag tänkte också säga några ord med anledning av de frågor, som herr Wallentheim här riktat till mig.

Det har redan från början varit klart, att 1940 års skolutredning så småningom skulle avlösas av en lekmanakommitté eller, om man så vill, en parlamentarisk kommitté, som finge ta upp de stora skolfrågorna ur de aspekter, som falla sig naturliga för politiker och lekmän. Det är naturligtvis en svår fråga, hur denna kommitté skall sammansättas, liksom också när den lämpligen bör träda i funktion. Jag har för min del icke haft någon anledning att taga ställning till dessa frågor. Jag anser också frågorna vara av sådan vikt, att det är regeringen i sin helhet som skall avgöra dem. Jag är rädd för att om jag personligen här toge ställning till dessa frågor, så skulle den anklagelse för auktorititär ministerstyrelse, som hörts här i afton, kunna riktas och det med rätta även mot mig. Men om jag i alla fall skall be att rent personligt få anlägga några synpunkter i anledning av de frågor, som herr Wallentheim ställt, så måste jag göra det mycket hypotetiskt, då jag i dessa frågor är beredd att höra andras mening och taga intryck därav.

Den första fråga, som herr Wallentheim ställde till mig, var denna: när skall den parlamentariska kommittén tillsättas? Såvitt jag förstår, är 1940 års skolutredning i allt väsentligt färdig redan denna sommar. Under sådana förhållanden förefaller det mig rimligt, att man väntar med den parlamentariska kommitténs tillsättande till dess 1940 års skolutredning är färdig med sitt arbete.

Därmed har jag också, med de reservationer som jag redan gjort, besvarat herr Wallentheims andra fråga. Den frågan gällde nämligen, om de båda kommittéerna skola arbeta samtidigt och parallellt. Ligger det någonting i den kritik, som framförts mot 1940 års skolutredning att den börjat i fel ända — det är ju en kritik, som ofta höres, men det är inte alltid som man samtidigt talar om vilken ända som vore den riktiga — är det väl ganska orimligt, att

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
inte den parlamentariska kommittén skulle få allt väsentligt av utredningsmaterialet serverat för sig, innan den sätter i gång med sitt arbete. På det sättet får den parlamentariska kommittén tillfälle att från början taga ställning till frågan om vilken ända som är den riktiga.

Herr Wallentheims tredje fråga var den, om den parlamentariska kommittén skulle få arbeta självständigt utan preciserade direktiv från regeringens sida. Om jag på denna punkt skulle våga uttala en personlig mening, skulle det vara den att kommittén bör få arbeta självständigt: den bör få gå till sitt stora och betydelsefulla verk utan dylika preciserade direktiv, som 1918 års stora skolkommission fick. Det var den gången bekvämt att ha patentröslösningar givna på förhand, men jag tror inte att det var till förmåga för skolfrågans fortsatta behandling, att man på detta sätt hade bundit kommissionens händer. Jag skulle inte gärna se att detta misstag upprepades på nytt.

Herr Wallentheim förde också fram den tanken, att riksdagen skulle beredas tillfälle att på förhand ge till känna sin mening i de stora pedagogiska frågorna, innan den parlamentariska kommittén började sitt arbete. Jag får säga att den tanken överraskade mig något. Det är en av den svenska riksdagens vackraste och äldsta traditioner att inte ta ställning till stora och intrikata frågor utan att ha fått ett ordentligt utredningsmaterial sig förelagt. Och att riksdagen här skulle taga ställning i de mest invecklade och betydelsefulla frågorna, utan att ha någon annan ledning än den, som en stor del av denna kammare föraktar eller i varje fall talar illa om, nämligen 1940 års skolutredning, tror jag inte vore riktigt lämpligt. Den metod, som på denna punkt i herr Wallentheims anförande skymtade fram — jag vet inte om jag vågar säga att den rekommenderades — är inte bara ovanlig, utan jag tror också att den är olämplig.

Till sist skall jag be att få säga några ord med anledning av de inlägg i debatten, som gjorts från kommunistiskt håll. Jag skall då först be att få ge kommunisterna en komplimang, nämligen den att de ha hållit sina anföranden på en ovanligt hög nivå. Men därmed menar jag inte någonting annat än att de ha fört diskussionen på sådana höjder, att all kontakt har saknats med dagens aktualiteter och realiteter.

Jag skall icke följa herr Holmberg på hans luftiga spekulationer i skolfrågan. Icke heller vill jag ge mig in på hans resonemang om samlingsregeringen, ehuru jag kanske vet litet mer om samlingsregeringar i allmänhet och denna samlingsregering i synnerhet, än vad herr Holmberg vet. På en punkt skulle jag emellertid vilja inlägga en bestämd gensaga mot det resonemang som herr Holmberg förde. Han gjorde gällande, att vi hade fått ett stort bakslag i vår svenska skolpolitik under de sista åren, och det bakslaget skulle bero på det ökade borgerliga inflytande, som gjort sig gällande i svensk politik under de sista åren. Vad herr Holmberg tänkte på, var tydligen det förslag, som folkskolans besparingssakkunniga framlagt och som antogs av en jag tror nästan enhällig riksdag för några år sedan. Jag vill då erinra om att dessa sakkunniga tillsattes av herr Arthur Engberg, och ordförande i denna kommitté var undervisningsrådet Weijne, en ovanligt skicklig och duktig man. Det förslag som framlades på grundval av denna utredning vann ju i varje fall riksdagens godkännande utan större motstånd. Det var icke det borgerliga inflytandet som här gjorde sig gällande; det var ett världskrig, som satte sina spår i svensk skolpolitik.

Jag skall också be att få säga några ord med anledning av herr Hagbergs i Luleå anförande. Jag kan ge honom rätt i att Sveriges ställning i folkbildningshänseende icke är den som man skulle kunna önska och icke är den som den en gång har varit. Vi äro kanske icke längre i täten, när det gäller kultur-

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
arbetet. Herr Hagberg gör sig emellertid skyldig till en upprörande orättvisa, när han gör gällande, att vårt land i kulturellt hänseende är hopplöst efterblivet. Jag hoppas, att ingen i denna kammare har tagit intryck av den karaktéristik som herr Hagberg därmed har velat ge åt det kulturarbete som har bedrivits och fortfarande bedrivs i detta land. Men säkerligen återstår det mycket att göra. Jag för min del är övertygad om att det måste göras och att det skall göras snart. Det är icke minst därför, som jag med glädje och med spänning väntar på den översyn av vårt skolväsende som 1940 års skolutredning håller på med, och ingenting skulle glädja mig mera, än om vi mycket snart finge se resultaten av denna utredning och av den kommande parlamentariska utredningen sätta i verket.

Därmed är icke hela kulturfrågan löst. Det finns andra kulturfrågor av kanske lika stor vikt som med det snaraste måste upptagas. Jag hoppas, att Sveriges riksdag nu som många gånger tidigare skall behjerta vikten av dessa frågor och göra, vad som bör göras, för att Sverige skall kunna inhämta det försprång som andra länder nu ha fått och återtaga sin ställning som en av de ledande nationerna i det europeiska kulturarbetet.

Herr Holmberg: Herr talman! Statsrådet menade, att det bakslag beträffande vår skola som jag talade om inte hade något med frågan om en samlingsregering och med de förhållanden i övrigt som råda i detta land att göra utan att det var helt att hänföra till krigsförhållandena. Jag uttalade mig emellertid överhuvud taget inte om anledningarna härtill, utan jag bara konstaterade, att bakslaget i fråga om den svenska skolan till tiden sammanföll med en period av ökat borgerligt inflytande och att det alldeles säkert var så, att detta var ett offer som gavs från de demokratiska riktningarnas sida, för att man överhuvud taget skulle kunna hålla ihop samlingsregeringen. Den uppfattningen företrädde också av den tidning som jag tidigare citerade och som inte tyckte ha samma uppfattning som statsrådet om möjligheten att föra en demokratisk politik även under krigstid.

Den socialdemokratiska tidskriften Tiden skriver om denna sak följande: »I fråga om de tumningar som under kriget gjorts på vår demokrati genom inskränkningar av tryckfriheten, införande av en hemlig polis, brev och telefonensur etc.» — man har tidigare behandlat skolfrågan — »finns det starka skäl att anta att dessa åtgärder, som torde ha drivits betydligt längre än som varit motiverat, aldrig skulle ha genomförts av en demokratisk partiregering.» Jag är av samma uppfattning, och jag tror alltså, att man inte hade behövt vare sig på skolans eller på andra områden gå därhän som man gjort i fråga om tumningar på vår demokrati, utan man hade alldeles säkert på dessa områden, alltså även i fråga om skolan, kunnat hävda demokratiska principer.

På av herr talmannen därå givna proposition biföll kammaren först utskottets hemställan i mom. a).

Härefter framställde herr talmannen beträffande mom. b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 260—265.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 266.

Lades till handlingarna.

Punkten 267.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Herr *Utbult* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 578, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 256, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.16 på natten.

In fidem
Sune Norrman.